

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALMAN MASAL YOLU BAĞLAMINDA MASAL-TURİZM
İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİNİN ANALİZİ**

Fatıma TALAYHAN KURT

**Mart-2024
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALMAN MASAL YOLU BAĞLAMINDA MASAL-TURİZM
İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİNİN ANALİZİ**

Fatıma TALAYHAN KURT

**Danışman
Prof. Dr. Umut BALCI**

**Mart-2024
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Prof. Dr. Umut BALCI danışmanlığında 2161151004 nolu Fatıma TALAYHAN KURT tarafından hazırlanan “Alman Masal Yolu Bağlamında Masal-Turizm İlişkisi ve Türkiye’de Uygulanabilirliğinin Analizi” adlı tez çalışması 26/03/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Danışman

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Üye

Doç. Dr. S. Emre DİLEK

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Fatıma TALAYHAN KURT

Tarih:26/03/2024

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

ALMAN MASAL YOLU BAĞLAMINDA MASAL-TURİZM İLİŞKİSİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİNİN ANALİZİ

Fatıma TALAYHAN KURT

**Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Umut BALCI

2024, 102 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Umut BALCI

Doç. Dr. S. Emre DİLEK

Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER

Zengin ve sürükleyici içeriğiyle farklı yaş gruplarından insanların ilgisini çeken masallar insanlığın tarih sahnesine çıktığı günden beri ağızdan ağıza, nesilden nesile aktararak ilk sahibi unutulmuş ve halkın ortak ürünü olmuştur. Kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımında masalların önemli bir yeri vardır. Son zamanlarda birçok ülkede masalların hem yaşatılması hem de turistik bir malzeme olarak kullanılmasına yönelik ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle Almanya’da Alman masallarının derleyicileri olarak bilinen Grimm Kardeşlerin izinde masal parkları, masal festivalleri, masal kasabaları, masal köyleri, masal otelleri kurulmakta ve bu alanlar dünyanın her yerinden turist çekmektedir. Bu çalışmada masal ve turizm arasındaki bağlantı ortaya konularak Almanya örneğinde olduğu gibi, Anadolu kültüründe yer alan masallardan hareketle Türkiye’de masal odaklı sürdürülebilir turistik destinasyonların oluşturulup oluşturulamayacağı yönünde öneriler sunulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılarak her türlü yazılı doküman dikkatle incelenmiş ve masal edebî türünün Avrupa’da ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi, masalın ne olduğu ve hangi kültürel kaynaklardan beslendiğine yönelik analiz yapılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda masal türünden hareketle Türkiye için sürdürülebilir masal turizmi destinasyonları ve bu destinasyonlarda uygulanabilecek turistik faaliyetlerin önerisi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alman Masal Yolu, Grimm Kardeşler, Edebiyat Turizmi, Masal Rotaları

ABSTRACT

MS THESIS

FAIRYTALE-TOURISM RELATIONSHIP IN THE CONTEXT OF GERMAN FAIRYTALE ROAD AND ANALYSIS OF ITS APPLICABILITY I N TURKEY

Fatıma TALAYHAN KURT

**Institute Of Graduate Studies of Batman University
The Degree of Master of Science
In Tourism Management**

Advisor: Prof. Dr. Umut BALCI

2024, 102 Pages

Jury

Prof. Dr. Umut BALCI

Assoc. Prof. Dr. S. Emre DİLEK

Asst. Prof. Dr. Alev ÖNDER

Folktales, with their rich and captivating content, have been capturing the interest of diverse age groups since the dawn of humanity. Passed down orally from generation to generation, these tales have become a collective product of the people, with the original authors often forgotten. In the transmission of cultural heritage to future generations, folktales play a significant role. In recent times, numerous countries have undertaken serious efforts to preserve and utilize folktales as a tourist attraction. Particularly in Germany, following in the footsteps of the Grimm Brothers, known as collectors of German folktales, fairy tale parks, festivals, towns, villages, and hotels have been established, attracting tourists from around the world. This study aims to elucidate the connection between folktales and tourism, drawing inspiration from Anatolian culture and utilizing examples from Germany, to propose recommendations for the creation of folk tale-focused sustainable tourist destinations in Turkey. Employing the qualitative research method of document analysis, various written documents were meticulously examined. An analysis was conducted on the historical development of the literary genre of folktales in Europe and Turkey, exploring what constitutes a folktale and its cultural origins. Based on the acquired information, recommendations are presented for sustainable folk tale tourism destinations in Turkey, along with suggested tourist activities for implementation in these destinations.

Keywords: Fairy-tale Routes, German Fairy-tale Route, Grimm Brothers, Literary Tourism

ÖNSÖZ

Tez yazım sürecimin ilk anından itibaren desteklerini ve sabrını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Umut BALCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam süresince gösterdiği ilgi, alaka ve sarf ettiği çabalarından ötürü sevgili eşim Ferhat KURT'a; eğitim öğretim hayatım boyunca varlıklarıyla bana güç ve ilham veren aileme; tez çalışmama başladığım ilk günlerde hayatımıza girişıyle tüm dert ve kederlerimizi alıp götüren yerine neşe getiren biricik yeğenim Duru KAHRAMAN'a şükranlarımla...

Fatıma TALAYHAN KURT
BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO, ŞEKİL VE GÖRSELLER.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Önemi.....	3
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	4
2.1. İlgili Yazılar	4
2.2. İlgili Tezler.....	7
2.3. Kitaplar.....	9
3. EDEBİYAT, TURİZM VE EDEBİYAT TURİZMİ.....	11
3.1. Edebiyat.....	11
3.2. Turizm	13
3.3. Edebiyat Turizmi.....	14
3.3.1. Edebiyat turizminin alt türleri.....	15
4. EDEBÎ BİR TÜR OLARAK MASAL	21
4.1. Masalın Tanımı	21
4.2. Masalın Temel Özellikleri.....	25
4.3. Avrupa’da Masal.....	27
4.3.1. Grimm kardeşler	32
4.4. Türkiye’de Masal	35
4.4.1. TÜMAK-I Masal Masal Türkiye.....	43
5. MASAL VE TURİZM İLİŞKİSİ.....	46
5.1. Tema Parklar	47
5.2. Alman Masal Yolu	49
6. TÜRKİYE İÇİN MASAL TURİZMİ ÖNERİSİ.....	71
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	81
KAYNAKLAR	84
ÖZGEÇMİŞ	93

TABLO, ŞEKİL VE GÖRSELLER

Tablo 5. 1. Dünyanın en çok ziyaret edilen tema parkları	48
Şekil 3. 1. Edebî türler ve alt türleri	12
Görsel 5. 1. Alman masal rotası	53
Görsel 5. 2. Grimm kardeşler ulusal anıtı	53
Görsel 5. 3. Grimm Kardeşlerin üniversite yıllarında kaldıkları ev.....	54
Görsel 5. 4. Marburg şehir merkezinde yer alan masal kahramanlarının temsilleri	55
Görsel 5. 5. Otto Ubbelohde'ye ait Marburger Landgrafenschloss müzesinde yer alan eserler.....	60
Görsel 5. 6. Bremen Mızıkacıları anıtı.....	62
Görsel 5. 7. Kırmızı Başlıklı Kız masalına ilham olan Schwam kostümlü genç kız	64

1. GİRİŞ

Edebiyat, farklı tanımları olan ve kişisel bakış açılarına ve zihinsel süreçlere göre şekillenen bir kavramdır. Farklı yaklaşımlarla ele alınan edebiyat, güzel yazıları içeren bir tür, dil aracılığıyla nesilden nesile aktarılan ifadeler bütünüdür. Ayrıca, genel anlamda yazılı ve sözlü her şeyi, özel anlamda ise estetik yönü olan her türlü yazılı ve sözlü ürünü ifade etmektedir. Edebiyat, toplum bilimi, coğrafya, tarih gibi farklı disiplinlerle etkileşim içinde olmakla birlikte turizmle de bu etkileşimi sürdürmektedir. Turizm, sadece hava değişimi, dinlenme ihtiyacı ve doğa-sanat güzelliklerini tanıma isteğine dayanmaz, aynı zamanda ticaret, sanayi gelişmeleri ve ulaşımın ilerlemesi sonucu ulusların birbirlerine daha yakın olmasını sağlayan bir olgudur. Turizm, endüstri devriminin etkisi, ekonomik faktörler, sosyal ve kültürel değişimler gibi unsurlarla sürekli değişip gelişen bir yapıdadır. İnsanların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik bir faaliyet olan turizm son dönemlerde değişen ihtiyaç ve istekler doğrultusunda, özel ilgi turizmi gibi çeşitlenen türlerle hizmet vermektedir. Bu türlerden biri olan edebiyat turizmi kavramı, okuyucuların metindeki kurgusal ya da gerçek mekânları, karakterleri ve yazarın yaşadığı çevreyi gerçek hayatta deneyimlemek amacıyla yaptığı seyahatleri içerir. Turizm ve edebiyat, insanlık tarihi boyunca birbirlerine etki etmiş ve birlikte var olmuş iki alandır. Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkeler edebiyat geleneğine dayalı turistik turlar düzenlemekte ve önemli yazarların yaşadıkları mekânları turistik cazibe merkezi olarak sunmaktadırlar. Türk edebiyatının önemli yazarlarının yaşadıkları mekânlar bu kapsamda müzeye dönüştürülerek turistlerin ziyaretine açılmaktadır. Edebiyat ve turizm arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için edebî eserlerin türleri, konuları ve teknik özelliklerine dair bilgi sahibi olmak önemlidir. Yazılı kültürün henüz oluşmadığı ya da yaygın olmadığı dönemlerde sözlü olarak aktararak toplumun duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını yansıtan masallar kültürel miras içinde önemli bir yer tutmaktadır. Güzel vakit geçirme, eğitim, kültür aktarımı gibi görevleri üstlenen, evrenselliği ve yaygınlığı sayesinde bir değerler eğitimi aracı olan masallardan turizm sektöründe de masal parkları, masal evleri ve masal rotaları gibi uygulamalar ile fayda sağlanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle edebiyat turizmi ve masal turizmine yönelik Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar incelenerek mevcut durum ortaya konulmuştur. Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan diğer bölümlerde ise sırasıyla edebiyat, turizm ve edebiyat turizmi kavramları incelenmiş, edebî bir tür olan masal kavramı açıklanmıştır. Masalın tanımı yapıp temel özellikleri verildikten sonra masal türünün

Türkiye ve Avrupa'daki gelişim süreci verilerek mevcut durumu anlatılmıştır. Masal ve turizm ilişkisi Alman Masal Yolu turistik rotası detaylı bir şekilde incelenerek ortaya konulmuş ve Türkiye için oluşturulabilecek masal temalı turistik destinasyon ve faaliyet önerileri yapılmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Masal edebiyat biliminin kısa epik türlerinden bir tanesidir. Çok eski tarihlere dayanan, hatta insanla birlikte ortaya çıkmış diyebileceğimiz bu tür somut olmayan kültürel mirasın en önemli ve güçlü aktarıcılarındandır. Her kültürün kendine özgü, kendi içinden çıkan masalları varken, her kültürde görülebilen ortak veya içeriği büyük oranda benzeşen masallar da mevcuttur. Masallar, bir toplumun kültürel mirasının önemli bir parçasıdır ve bu iki kavram arasındaki ilişki; dil, değerler, inançlar, tarih, eğitim, toplumsal bağlar, mitoloji, semboller ve sanat gibi pek çok açıdan irdelenebilmektedir. Kısacası masallar ve kültür birbirini besleyen ve şekillendiren iki önemli kavramlar olup kültürel kimliği, değerleri ve aktarılması gereken bilgileri koruma ve iletim konusunda önemli bir rol oynamaktadır.

Kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımında masallar, yukarıda anlatıldığı gibi, son derece önem arz etmektedir ve son zamanlarda birçok ülkede masalların hem yaşatılması hem de turistik bir malzeme olarak kullanılmasına yönelik ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle Almanya'da Alman masallarının derleyicileri olarak bilinen Grimm Kardeşlerin de etkisiyle masal parkları, masal festivalleri, masal kasabaları, masal köyleri, masal otelleri kurulmakta ve bu alanlar dünyanın her yerinden turist çekmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle bu çalışmanın amacı öncelikli olarak masal ve kültür arasındaki bağlantıyı ortaya koymak, farklı kültürlerde yer alan masalların haritasını çıkarıp kültürlerarasılık bağlamında ortak ve farklı yönlerini belirlemek, Türkiye'deki ve Avrupa'daki masal potansiyelini ortaya çıkarmak ve en önemlisi, Almanya örneğinde olduğu gibi, Anadolu kültüründe yer alan masallardan hareketle Türkiye'de masal odaklı sürdürülebilir turistik destinasyonların oluşturulup oluşturulamayacağı yönünde öneriler getirmektedir. Çalışmada ayrıca aşağıdaki sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Turizm ve masal arasında bir bağlantı kurulabilir mi?
2. Turizm ve masal birbirlerini nasıl ve hangi oranda etkileyebilmektedir?

3. Türkiye’de masal edebî türünden hareketle turistik destinasyonlar oluşturulabilir mi?

1.2. Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. Masal edebî türünün Avrupa ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi ortaya konacaktır.
2. Masal ve kültür arasındaki bağlantı kültürlerarası etkileşim bağlamında ele alınacaktır.
3. Masalların haritası ortaya konacaktır.
4. Bu çalışma Türkiye başta olmak üzere Avrupa’daki masal kültürünü net bir şekilde ortaya koyan başucu çalışması olacaktır.
5. Avrupa literatüründe bu yönde kısmi çalışmalar mevcut olup Türkiye literatüründe turizm ve masal bağlantısını ele alan hiçbir çalışma yer almamaktadır. Bundan dolayı bu alanda yapılmış ilk çalışma özelliği kazanacak olup alanda büyük bir boşluğu doldurması amaçlanmaktadır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılacaktır. Doküman analizi bir araştırmanın incelemeyi hedeflediği olaylar ve olgularla ilgili bilgi içeren görsel, işitsel ve yazılı materyallerin analizlerinin yapıldığı veri toplama tekniğidir (Sıgır, 2022). Doküman analizi, yazılı dokümanların ve materyallerin içeriklerinin sistematik bir şekilde ve titizlikle analiz edildiği bir araştırma yöntemidir (Wach ve Ward, 2013). Bu bağlamda bu çalışmada öncelikli olarak masal edebî türünün Avrupa’da ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi, masalın ne olduğu ve hangi kültürel kaynaklardan beslendiğine yönelik derinlemesine bir literatür analizi yapılacaktır ve elde edilen bilgiler çalışmaya aktarılacaktır. Masal edebî türünden hareketle sürdürülebilir turistik destinasyonların oluşturulması önerileri ise yine başta Almanya olmak üzere Avrupa’daki masal odaklı turistik destinasyonların analizi, ortaya çıkış süreçleri ve bu doğrultuda yapılan çalışmaların irdelenmesi sonucu geliştirilecek ve benzer süreçlerin (Türkiye’deki masal potansiyeline bağlı olarak) Türkiye’de uygulanabilirliği tartışılacaktır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Masalların turizm ile ilişkisini konu edinen akademik çalışmalar incelendiğinde Türkiye’de bu alanda yapılan çalışma sayısının oldukça az olduğu belirlenmiştir. Bu alanda yapılan akademik çalışmaların az olmasından dolayı daha geniş bir pencereden araştırma yapılarak Türkiye’de yapılan “edebiyat turizmi” ve “kültürel miras turizmi” konulu akademik çalışmalar incelenmiştir. Tespit edilen çalışmalar ilgili yazılar, tezler ve kitaplar olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

2.1. İlgili Yazılar

Aktaş ve Batman (2010), *Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma* adlı çalışmalarında Turistik geziler esnasında Turist rehberlerinin efsaneleri kullanarak destinasyonlara turistik bir cazibe katıp katmadığını araştırmıştır. Sözlü anlatı geleneğinin bir parçası olan masallar da bu çalışmada efsanelerle birlikte anılmıştır. Çalışmanın sonunda rehberlerin destinasyonu çekici kılmak amacıyla efsanelerden faydalandığı ve efsanelerin bir tanıtım ve pazarlama aracı olarak kullanılabileceği görüşü ortaya konmuştur.

Türker ve Kurt (2016), gerçekleştirdikleri kavramsal çalışmada folklor ve fakelore kavramlarını turizm açısından değerlendirmiştir. *Fakelore ve Folklorizmin Turizm ile İlişkisi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme* adlı çalışmada bu kavramların ülke turizmine olan potansiyel etkilerini tartışan araştırmacılar masal, efsane gibi unsurların turizmde kullanımının bu unsurları yaşattığını ve bunların turizmde pazarlanmasıyla yerli halkın da ekonomik kazanç elde ettiğini belirtmiştir.

Türker ve Çelik (2012), *Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler* başlıklı çalışmalarında dünya ve Türkiye turizminin mevcut durumu incelenerek kültür ve turizm ilişkisi üzerinde durulmuştur. Kültürel miras turizmi ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının incelendiği çalışmanın sonuç bölümünde masal gibi somut olmayan kültürel miras unsurlarının turizm alanındaki mevcut durumu tartışılmıştır. Araştırmacılar bu unsurların kullanımını geliştirmeye yönelik tavsiye önerilerde bulunmuştur.

Arslan (2023), *Turizmde Hikâye Anlatımının Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme* adlı çalışmada turizmde hikâye anlatıcılığı ve hikâyeleştirmenin turist memnuniyetine ve deneyimine olan etkisini çalışmıştır. Turizm pazarlamasında hikâye anlatımının önemine dikkat çeken yazar potansiyel etkiler üzerine de fikir sunmuştur.

Tırlı (2018), *Bir Özel İlgi Turizmi Olarak Edebiyat Turizmi ve Türkiye'nin Edebiyat Turizmi Potansiyeli* adlı çalışmasında özel ilgi turizmi kapsamında ele alınan edebiyat turizminin kavramsal çalışmasını yapmıştır. Edebiyat turizmi kavramını açıklayan araştırmacı Türkiye’de bu bağlamda ele alınabilecek mekânların araştırmasını yaparak edebiyat turizmi bağlamında Türkiye’nin iç ve dış turizm potansiyelini ortaya koymuştur. Araştırmacı çalışmasında, edebiyat turizmi çalışmalarının yalnızca Türkiye turizmini değil aynı zamanda eğitim ve genel kültür düzeyini de geliştirme potansiyelini olduğunu belirtmiştir.

Özdemir (2009), *Turizm ve Edebiyat* başlıklı çalışmasında disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele aldığı kültür, edebiyat ve turizm bilimlerinin ilişkisini inceleyerek turizm ve edebiyat kavramlarının birbirlerini nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. Edebiyat sayesinde bir mekânın kültür turizmi için odak haline gelebileceğini belirten yazar, bu sayede dünya turizmi piyasasına giren mekânların ekonomik açıdan da önemli kazanımları olduğunu belirtmiştir.

Demirer, Uygur ve Hatırnaz (2017), *Turizm Pazarlamasında Alternatif Bir Araç Olarak Hikâyelerin Kullanımı* adlı alanyazın taraması yaptığı çalışmada hikâyelerin kültür turizminin sürdürülebilirliğine olan etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada hikâyelerin turistik destinasyonlara farklı bir çekicilik unsuru kattığını ve turizm pazarlamasında kullanılabileceğini söyleyen yazar Türkiye’de bu alanda yapılan bir çalışmanın olmadığını da vurgulamıştır.

Gürsoy (2019), *Turizm ve Edebiyat İlişkisinde Edebiyat Nobel Ödüllü Yazar Herta Müller Örneği* çalışmasında turizm ve edebiyat bilimlerinin meydana getirdiği edebiyat turizmi kavramını 2009 Nobel Edebiyat Ödülünü alan yazar Herta Müller’in romanlarında geçen edebî mekânlar üzerinden incelemiştir. Edebiyat aracılığıyla turistik bir destinasyon haline gelebilen mekânları ele alan çalışmanın sonucunda Herta Müller’in 2009 Nobel Edebiyat Ödülü almasından sonraki dönemde Romanya’nın önemli bir edebiyat turizm destinasyonu haline geldiği belirtilmiştir.

Avcı ve Coşkun (2023), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile önemi artan kültürel miras konusunu *Kültürel Rota Geliştirilmesi: Evliya Çelebi’nin İzinde İzmir* adlı çalışmalarında incelemişlerdir. Sürdürülebilir turizm anlayışı kapsamında kültürel miras turizmi alanında gerçekleşen gelişmeleri ve bu gelişmelerin paydaşlara sağlayacağı yararları belirten yazarlar “kültürel rota” kavramını çalışmıştır. Bu çalışmada Evliya Çelebi’nin İzmir seyahati “Kültürel Rota Değerlendirme Modeli” kullanılarak incelenmiş ve yapılan değerlendirme sonrasında bu

seyahatin kültürel rota oluşturmak için uygun kriterlere sahip olduğu görülmüştür. Çalışmada turizmin kültürel rotalar aracılığı ile kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır.

Apak (2018), çalışmasında somut olmayan kültürel miras unsurlarından olan masalların korunması ve yayılması amacıyla ne tür çalışmalar yapılabileceği üzerinde durmuştur. *Halk Bilimi Müzeciliğinde Yeni Bir Müze Önerisi: Kırk Odalı Masal Müzesi* çalışması, günümüzde değişmeye başlayan müzecilik kavramı ile masalı bir araya getirmeye odaklı bir çalışmadır. Masal, müze ve halk bilimi müzeciliği kavramlarının detaylı bir şekilde incelendiği bu çalışmanın sonunda masallardan yola çıkarak içerik ve özellik önerileriyle birlikte bir masal müzesi kurma fikri sunulmaktadır.

Polat (2021), çalışmasında Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesini edebiyat turizmi bağlamında inceleyerek literatüre katkıda bulunmayı amaçlamıştır. *Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi'nin Kültür ve Edebiyat Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi* adlı çalışmada müze hakkında detaylı bilgiler verilerek diğer edebiyat müzelerinden farklı olan noktalarına değinilmiştir. Yazar, bu müzeyi dünya üzerindeki diğer edebiyat müzeleri ile karşılaştırarak geliştirilebilecek unsurları konusunda ve bu müzenin edebiyat turizmi rotalarında kullanılması için önerilerde bulunmuştur.

Çevik (2018), Masumiyet Müzesi'ni edebiyat turizmi deneyimi bağlamında ele alıp ziyaretçilere eserle ilgili enstrümanların canlandırılması gerekliliği hakkında otoetnografik bir yaklaşım sunduğu çalışmasında Masumiyet Müzesi gibi kurgusal mekânlar açısından önemli olan edebiyat turizmi unsurlarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Ergün ve Yıldırım (2021), nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi ile Kazdağları'nın edebî varlığını ortaya koydukları bir çalışma yürütmüştür. *Edebiyat Turizmi: Kazdağları Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışma, Kazdağlarının edebî varlığını ortaya koyarak uluslararası alanda edebiyat turizmi potansiyeline sahip olduğunu göstermiştir. Sürdürülebilir turizm etkinlikleri kapsamında bu bölgenin edebiyat turizmi rotalarının arasına katılarak turizm faaliyetlerine dâhil edilmesi kültürel miras farkındalığı oluşturması bakımından da önemlidir.

Çimen (2013) edebiyatın turizm üzerindeki etkisini ve turizmin de edebiyatı nasıl etkilediğini incelemiş ve ikisinin etkileşimini vurgulamıştır. Sonuç olarak edebî eserlerin oluşumunda turizmin katkı sağladığı, edebiyatın ise turizmin belirli kişi ve bölgelere yayılmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Aliağaoğlu ve Narlı (2011), Edebî miras turizmi ve Türkiye’de edebî mekânlar adlı çalışmalarında edebiyat, mekân ve turizm kavramlarını bir araya getiren edebî miras turizmini açıklayarak Türkiye’nin edebî miras turizmi potansiyeli olan mekânlarını ortaya koymuşlardır.

Paslı (2022), *Edebiyat Turizmi Kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesinin Değerlendirilmesi* adlı çalışmasında turizmin edebiyat ile olan ilişkisini inceleyerek Ankara Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesini edebiyat turizmi kapsamında ele almıştır. Yazar, çalışmanın sonucunda buraya yönelik turistik faaliyetlerin bölgeye ekonomik ve tanıtım açısından olumlu katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Aksöz ve Balcı (2023), *Disiplinlerarası Bir Tür Olarak Gezi Yazıları* adlı çalışmalarında edebî bir tür olan gezi yazılarının diğer disiplinlerle olan ilişkisine değinerek bu türün edebiyat turizmi bağlamında değerlendirmişlerdir. Doküman analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada gezi yazılarının kavramsal tanımının, ortaya çıkışının ve içeriğinin detaylı bir şekilde incelemesi yapılmıştır. Tarama yoluyla ulaşılan veriler analiz edilerek sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlar çalışmada kullanılmıştır.

Işık ve Balcı (2023), Avrupa’da popüler olmasına rağmen Türkiye’de alışılmışın dışında bir turizm alt türü olan *mezarlık turizmi* kavramını inceledikleri *Mezarlık Turizmi Bağlamında Yazar Mezarları: Bir Rota Önerisi* adlı çalışmalarında yazar mezarlarını turizm destinasyonu olarak kazandırabilmek adına önemli önerilerde bulunmuşlardır. Yapılan detaylı inceleme ve araştırmalar sonucunda Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal Beyatlı, Özdemir Asaf, Orhan Veli Kanık, Turgut Uyar, Tezer Özlü, Edip Cansever ve Attilâ İlhan’ın mezarlarını içeren 8 yazarlı bir mezar turizmi rotası detaylarıyla birlikte önerilmiştir.

Yukarıdaki çalışmalardan da görüldüğü üzere Türkiye’de edebiyat turizmi alanında yapılan çalışma sayısı bile oldukça kısıtlıyken masal ve turizm ilişkisi konusunda yapılmış bir çalışma bulmak oldukça zordur.

2.2. İlgili Tezler

Yardımcı (2023), bibliyometrik analiz yaptığı tez çalışmasında Türkiye’de edebiyat turizmi alanında 2000-2022 yılları arasında yapılmış çalışmaları incelemiştir. Yazar, çalışmaları belirli parametreler doğrultusunda inceleyerek çalışmalar arasındaki

benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak edebiyat turizminin literatürdeki mevcut durumunu tespit etmiştir.

Demirer (2015), *Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Edebiyat Turizminin Yönetici ve Tüketici Perspektifinden Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma* adlı karma yöntem kullandığı tez çalışmasında edebiyat turizmi uygulamalarının turistlerin deneyimlerine olan etkisini turist ve işletmeci perspektifinden incelemiştir. Sürdürülebilir turizm faaliyetleri ve turizmden elde edilecek gelirin artırılması için edebiyat turizmi faaliyetlerinin önemli olduğunu belirten yazar edebiyat turizminden nasıl yararlanılabileceğine yönelik bir model de sunmuştur.

Karlık (2009), *From the “Author” to the “Reader”: Visiting Literary House-Museums in Istanbul* adlı tez çalışmasında İstanbul Rumelihisarı’nda yer alan Tevfik Fikret’in evi olan Aşyan müzesi, Burgazada’da bulunan Sait Faik Abasıyanık Müze Evi ve Heybeliada’da bulunan Hüseyin Rahmi Gürpınar Müze Evini incelemiştir. Yazar müze evlerinin edebiyat turizmi faaliyetleri kapsamında ziyaret edilmesi hem turizm faaliyetleri hem de kültürel mirasın korunması için önemlidir.

Uz (2010), *Kişisel Mekânların Müzeleştirilmesi: Burgazada Sait Faik Abasıyanık Evi Örneğinin İrdelenmesi* adlı tez çalışmasında mekânların müzeye dönüştürülmesi konusunu inceleyerek yazar Sait Faik Abasıyanık’ın Burgazada’da bulunan müze evini daha etkili ve verimli hâle getirebilmek amacıyla önerilerde bulunmuştur.

Demirer (2015), *Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Edebiyat Turizminin Yönetici ve Tüketici Perspektifinden Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma* adlı tezinde edebiyat turizminin otel işletmelerinde nasıl kullanıldığını incelemiştir. Turistlerin edebiyat turizmi faaliyetlerine karşı bakış açılarını da ölçen bu çalışmada edebiyat turizminin işletmeye olan etkileri belirlenmiştir.

Karaduman (2016), *Nesne Düzeni ve İmge Tasavvuru Bağlamında Sanatsal Bir Kurgu Olarak Masumiyet Müzesi* çalışmasında özgün konsepti ve bir yazarın kendi kitabından yola çıkarak oluşturduğu ilk müze olması bakımından dikkat çeken Masumiyet Müzesi’ni edebiyat turizmi kapsamında sanatsal kurgusuna vurgu yaparak incelemiştir.

İnan (2018), *Dünyadaki Örnekleri Bağlamında Edebî Belleğin Korunması ve İstanbul’da Bulunan Edebiyat Konulu Müzelerin İncelenmesi* çalışması ile İstanbul’da bulunan edebiyat konulu müzeleri inceleyerek dünyadaki örnekleriyle kıyaslamayı ve durum tespiti yapmayı amaçlamıştır.

Acar (2019), *Turizm Tanıtım Broşürlerinin Edebiyat Bağlamında Analizi* çalışmasında İl Kültür Turizm Müdürlüklerinin turizm faaliyetlerini tanıttıkları broşürlerinde ve web sayfalarında edebî unsurları kullanıp kullanmadıklarını araştırmıştır. Yapılan inceleme sonrasında illerin kendisiyle özdeşleşen edebî kişilere tanıtım broşürlerinde veya web sitelerinde yer verilmediği tespit edilmiştir. Edebî kişilerin ve edebî unsurların tanıtım faaliyetlerinde kullanılmasının önemi ve faydası vurgulanmıştır.

Altuntop (2019), bibliyometrik araştırma yaptığı çalışmasında dünya genelinde kültür turizmi alanında yapılan çalışmaları incelemiştir.

Şenol (2021), “*Edebî Miras Turizmi Destinasyon İmajı İlişkisi: Aşiyen Müzesi Örneği*” çalışmasında edebî miras turizmi faaliyetlerine katılan turistlerin gözünden destinasyon imajını incelemiştir. Anket tekniği ile ziyaretçi görüşleri alındıktan sonra elde edilen verilere göre katılımcıların yazarın yaşadığı yeri ve olayların yaşandığı mekânları merak etme duygusuyla turizm faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir.

Erdiken (2022), *Edebî Turizmde Eser Odaklı Araştırmalara Yönelik Bağlamsal Bir Yaklaşım* adlı çalışmasında bir yerin eserler aracılığı ile edebiyat turizmi faaliyetleri kapsamında kullanımına ilişkin coğrafi, tarihi ve mekânsal olmak üzere üç bağlam tespit etmiştir. Edebiyat turizminde bu bağlamların kullanılmasının fayda sağlayacağını belirten araştırmacı aynı zamanda İstanbul için örnek bir tur planlaması yapmıştır.

2.3. Kitaplar

Balcı ve Dilek (2021) tarafından yazılan *Edebiyat Turizmi: Kavramlar-Türler-Örnekler* adlı kitap Türkiye’de edebiyat turizmi alanında yazılan ilk ve en kapsamlı kitap olması bakımından oldukça önemlidir. Edebiyat turizmine yönelik kavramların detaylıca açıklanıp aralarındaki ilişkinin incelendiği ve edebiyat turizminin tarihsel gelişiminin incelendiği bu kitapta edebiyat turizmi türlerinin Türkiye ve dünya üzerindeki örneklerine yer verilmiştir. Edebiyat turizminin alt türleri *müzeler*, edebî alanlar, *edebiyat otelleri*, edebî türler, *sinema-televizyon*, *edebiyat festivalleri*, *kitap fuarları*, *kitap köyleri*, *dünya kitap başkenti uygulaması*, *mekân yazar özdeşliği* başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Edebiyat turistin de tanımlandığı bölümden sonra yazarlar genel bir değerlendirme yaparak Türkiye’de uygulanabilecek örnek turizm rotaları önermiştir. Türkiye’de bulunan yazar müze evleri, edebî alanlar, masal parkları ve yazar sokakları gibi alanlar yazarlar tarafından tespit edilerek aslında

Türkiye'nin edebiyat turizmi ile ilişkili alanlarının da bir haritası oluşturulmuştur. Bu kitap hem üniversitelerin ilgili fakültelerinin derslerinde hem de edebiyat turizmi faaliyetlerinin planlanmasında kullanılabilecek başucu kaynağı olması bakımından turizm literatüründe önemli bir yere sahiptir.

Yapılan inceleme ve araştırma sonucunda tespit edilen çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda edebiyat turizmi bağlamında masalların turizm alanında kullanımı ve masallardan yola çıkarak turistik bir rota oluşturulması konusunda bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın mevcut literatürde ilk olması bakımından hem literatüre katkı sağlayacağı hem de yapılması muhtemel yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

3. EDEBİYAT, TURİZM VE EDEBİYAT TURİZMİ

3.1. Edebiyat

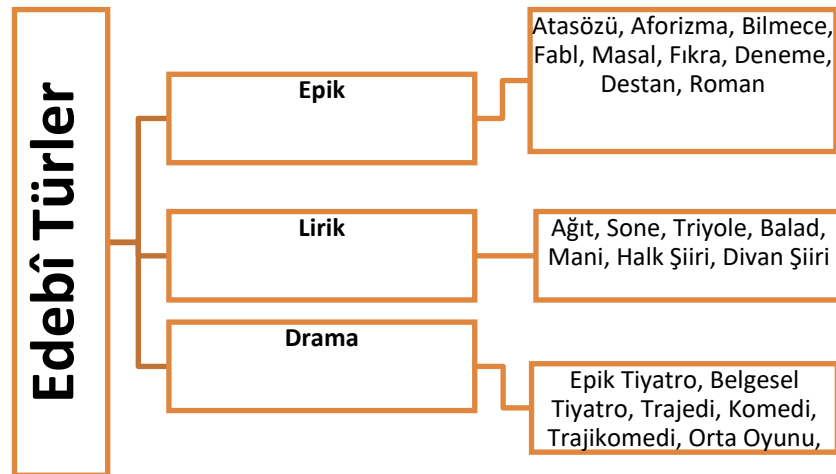
‘Edebiyat’, “harfler” anlamına gelen Latince “Littera” kelimesinden türemiş ve yazılı kelimenin kaydedilmesi anlamına gelmektedir (Moran, 1981; Binyazar, 2010; Çalışkan, 2016). Şiir ya da düz yazı yazılı eserlerin tümünü kapsayan bu tanım günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Genellikle tanrıları konu edinen sözlü hikâyeler (Homeros’un İlyada ve Odysseia eserleri vb) bölgeden bölgeye yayılırken edebiyat terimi bugün kullanılan anlamıyla kullanılmamaktaydı. Edebiyat kavramı o dönemde gerçek dışı ya da olağanüstü görülmeyen tanrıları ve kahramanları anlatan masallardan türemiştir. Günümüzde mitler ve gerçekler birbirinden ayırt edilebildiği için edebî eserler, insan hayal gücünün ve yaratıcılığının ortaya konduğu sanatsal değeri olan bir ürün olarak görülmektedir. Antik dönem edebiyatı öğüt verme ve eğitici olma çabasıyken, modern edebiyat giderek ahlak eğitimi eğiliminden arınmış ve sanatsal yönünün ön planda olduğu, keyif veren bir sanat eseri halini almıştır.

Edebiyat kavramı ile ilgili pek çok tanım bulunmakta, kavramın işlevi üzerine bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Edebî unsurdaki uyaranlar her bireyin bakış açısına ve zihinsel süreçlerine göre şekillendiğinden, edebiyat kavramı üzerine yapılmış birbirinden farklı öznel tanımlar bulunmaktadır. Meriç (1998:20-21) geniş ve dar anlamlarıyla edebiyatı iki farklı şekilde ele almıştır. Dar anlamıyla güzel yazılar, geniş anlamıyla ise, nesilden nesile dil aracılığıyla aktarılan ve insana dair ifadeler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Balcı (2017:170) ise genel ve özel anlamları üzerinden tanımlama yapmaktadır. Balcı’ya göre (age) edebiyat genel anlamıyla yazılı ve sözlü olan her şey iken, özel anlamda ise estetik yönü olan yazılı ve sözlü her türlü ürünü ifade etmektedir. Sutherland (2018:17) edebiyat kavramını, insan zihninin etrafındaki dünyayı ifade etme yeteneği ve bu dünyayı yorumlama becerisi olarak nitelendirmektedir. Öyleyse edebiyat, yaşamı zenginleştirerek insanı insan kılmaktadır.

Yukarıdaki tanımların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere etkileşim yolu olarak dili kullanan sosyal bir varlık olan insanoğlunun ilk dönemlerinden beri var olan edebiyat insanlık var olduğu müddetçe yaşamaya devam edecek ve farklı yönleriyle ele alınacaktır. Balcı ve Dilek (2021:5) edebiyatın toplum bilim, coğrafya, tarih gibi bilim dallarıyla etkileşim içerisinde olduğunu belirtmektedir. Bu tür etkileşimlerden dolayı edebiyat ve tarih, edebiyat ve sosyoloji, edebiyat ve turizm gibi disiplinlerarası

çalışmaların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu noktada disiplinlerarası kavramının iki veya daha fazla farklı akademik disiplinin birleştirilmesini ifade ettiğini vurgulamakta yarar vardır. Bu yaklaşım, farklı disiplinlerden gelen bilgi, yöntem ve yaklaşımları bir araya getirerek yeni bakış açıları ve çözümler üretmeyi amaçlamaktadır. Disiplinlerarası çalışmalar, disiplinler arası etkileşimlerin olduğu bir ortamda gerçekleşebilir ve genellikle belirli bir sorunu çözmek, yeni bir alan keşfetmek veya karmaşık konuları ele almak için kullanılmaktadır. Bu tür çalışmalar, farklı bakış açılarını bir araya getirerek problem çözmede ve yenilikçi çözümler geliştirmede etkili olabilmektedir (Detaylı bilgi için Bkz. Gao, 2022; Witchel, 2022; Andersen vd. 2023). Turizm sektörüyle ilgilenen ilk disiplinin ekonomidir (Kozak, 2011). 1970’li yıllarla birlikte *Antropoloji, Arkeoloji, Astronomi, Biyokimya, Biyoloji, Coğrafya, Dilbilim, Edebiyat, Eğitim Bilimleri, Ekonomi, Etik, Felsefe, Gazetecilik, Halk Bilimi, Halkla İlişkiler, Hukuk, İlahiyat, İletişim, İktisat, İşletme, Kadın Çalışmaları, Kamu Yönetimi, Maliye, Mimarlık, Muhasebe, Müzik, Pazarlama, Psikoloji, Resim, Sinema, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Spor, Tarih* gibi tüm disiplinler turizm konusunda çalışmalar yürütmeye başlamıştır.

Edebiyat ve turizm arasındaki ilişkiyi daha geniş kapsamlı inceleyebilmek ve hangi eserlerin okuyucuyu seyahate yönlendirdiğini anlayabilmek için edebî ürünlerin biçimlerine, konularına ve teknik özelliklerine göre ayrılan türlerini bilmek önemlidir. Yazılı ve sözlü her türlü edebî ürün “epik”, “lirik” ve “drama” olmak üzere üç ana başlıkta toplanmaktadır (Balcı, 2017; Öztürk, 2007). Aşağıdaki toplada görüleceği üzere bu ana türler ayrıca boyut ve form açısından da kendi aralarında kollara ayrılmaktadır ve edebiyat bilim çatısı altına giren her türlü edebî tür bu ana türlerin muhakkak bir tanesine dâhil edilmektedir. Kısacası bu üç ana türün çatısı altına girmeyen herhangi bir edebî ürün yoktur.

Şekil 3. 1 Edebî türler ve alt türleri
Kaynak: Balcı ve Dilek, 2021.

Mevcut çalışmada da edebiyat ve turizm ilişkisi epik bir edebî tür olan masallar bağlamında incelenecektir.

3.2. Turizm

Turizm, modern insanın ilgilerini tatmin etmeye yönelik bir faaliyet olarak görülse de turistik hareketlilik insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri sosyal, politik, ekonomik, dini nedenlerle yer değiştiren insan toplulukları turizm faaliyetinin temellerini atmıştır (Kozak vd, 2020:1). Bilimsel çalışmalarda belirtildiği üzere endüstri devrimiyle beraber değişen sosyal yaşam turizm kavramının da bağlam değiştirmesine ve farklı bir olgu olarak algılanmasına neden olmuştur (Kozak vd, 2015:2).

Endüstri devrimi sonrası tarım faaliyetlerinin yerini sanayiye bırakmasıyla modernize olan toplum turizm faaliyetlerini yaygınlaştırmış ve kitleselleştirmiştir (Giddens, 2010). Tanım yapan her bireyin farklı yönlerine değindiği turizm kavramı ilk defa Guyer-Feuler tarafından “gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hâle gelmesinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay” şeklinde tanımlanmıştır (Pehlivan, 2008).

Yaşanan ekonomik değişimlerle birlikte turizmin ekonomik boyutu ele alan tanımların yapılmasına öncülük eden Hermann Von Schullar’a göre turizm; ülkeye gelen yabancıların geçici süreli hareketliliğinin maddi yönünü ilgilendiren bütün faaliyetleri kapsamaktadır. 1980’li yıllarda Aiest (Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği) tarafından “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü” olarak tanımlanmıştır (Kozak vd, 2020:5). Ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi farklı disiplinlerle etkileşim içinde olan turizm kavramının farklı nitelikleri ele alındığından tek ve belli bir tanımlı yapılamamaktadır. Endüstri devriminden sonra yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerle birlikte bireylerin boş zamanlarının, gelirlerinin, kültür ve eğitim

düzeylerinin artması, seyahat özgürlüğü, küreselleşme gibi unsurlar turizmin gelişmesine sebep olmuştur (Kozak vd., 2020).

Bireylerin istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişimler ve bireysel farklılıkların ön plana çıkmasıyla beraber gelişen turizm kavramı geçmişte olduğundan farklı boyutlar da kazanmıştır. Çeşitlenen turizm tüketimiyle birlikte kitlesel hareketliliklerin haricinde ilgi alanı çoğunluktan farklı olan ve ayrı bir grubun içinde yer almayı ifade eden “özel ilgi turizmi” terimi turizm kavramı içinde yer edinmiştir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009:121). Böylece deniz, kum, güneş turizmine alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de kültürel miras turizmidir. Kültürel miras kavramı farklı alt gruplara ayrılmaktadır. Bunlar; Arkeolojik turizm, dark turizm, diaspora turizmi, eğitim turizmi, etkinlik turizmi, etnik turizm, gastronomi turizmi, inanç turizmi ve edebiyat turizmidir (Gümüş ve Dilek, 2020:15).

3.3. Edebiyat Turizmi

Edebiyat turizmi, katılımcıların okudukları metindeki kurgusal ya da gerçek mekân, karakterler, yazarın yaşadığı çevre gibi edebî bağlantıları gerçek hayatta deneyimlemek arzusuyla gerçekleştirdikleri hareketlilikleri kapsayan bir turizm türüdür (Butler, 2000:360).

Turizm ve edebiyat birbirinden farklı ve uzak alanlar gibi görülse de insanlık tarihi boyunca birlikte var olmuş ve birbirlerinden etkilenmişlerdir (Özdemir, 2009). Bilinen ilk yazılı edebiyat örneklerinden olan Gılgamış Destanı, Homeros’un kaleme aldığı Odysseia ve İlyada gibi eserlerin “yolculuk” teması üzerine kurularak kahramanların bu yolculuklar esnasında yaşadıklarının anlatıldığı görülmektedir (Tırıl, 2018:165). İnsanoğlu tarih boyunca ekonomi, sosyal yaşam, din, politika gibi zorunlu ya da isteğe bağlı çeşitli sebeplerle seyahat etmiştir. Endüstri devrimiyle birlikte değişip gelişen imkânlarla birlikte kültür seviyesini arttırmak da seyahatin amaçlarından biri olmuştur (Johnson vd, 2015:862). Kültürlenmek için okuyan insan okudukça merak etmiş, merak duygusunu gidermek için de seyahat etmeye yönelmiştir. Edebiyatın büyüdü dünyasına kendini kaptıran tutkulu okuyucular, okudukları eserle özdeşleşmiş kurmaca ya da gerçek mekânlara turistik seyahatler gerçekleştirmektedir (Balci ve Dilek, 2021:12).

Mansfield’a göre (2015) edebiyat turizmi hareketlilikleri; kurgu, yazar ve eserin medya tanıtımları üzerinden ilerlemektedir. Kitabın kurgusu dâhilinde karakterin

yaşadığı yer, olayın geçtiği gerçek ya da kurgusal mekânlar; yazarla ilgili olarak yazarın doğup yaşadığı şehir ve ev, kaldığı otel, mezar veya anıtı, vakit geçirdiği ve eseri kaleme aldığı mekânlar edebiyat turizmi kapsamında ziyaret edilen yerlerdir. Bunların dışında filmi yapılan eserlerin çekimlerinin gerçekleştirdiği mekânlar, yazarın katıldığı edebiyat festivalleri ve sergilerin de ziyaret edilmesi edebiyat turizmi kapsamına girmektedir. Köklü edebiyat geleneği olan Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkeler edebiyat turizminin gelişip yaygınlaşmasını sağlamışlardır (Balcı ve Dilek, 2021:16). Bu ülkelerden çıkan büyük edebiyatçıların isimlerini taşıyan turistik turlar düzenlenerek okuyucunun yazarın izini sürmesi sağlanmaktadır. Önemli yazarlardan biri olan Kafka'nın yaşadığı şehir, ev, vakit geçirdiği kafe turistler tarafından sıklıkla ziyaret edildiğinden Prag turistik bir cazibe mekânı haline gelmiştir (Tırıl, 2018:169). Orhan Pamuk'un "Kar" romanından sonra Kars iline yapılan turistik gezilerin artması bu durumun ülkemizdeki yansımalarından biridir (Balcı, 2018:299). Türk edebiyatının önemli yazarlarının yaşadıkları evler daha sonra müzeye dönüştürülmüş ve edebiyat turistlerinin ziyaretine açılmıştır. Sait Faik Abasıyanık'ın Burgazada'daki evi, Tevfik Fikret'in evi ve mezarını içinde bulunduran Aşıyan Müzesi, İstiklal Marşı'nın yazarı Mehmet Akif Ersoy'un evi bunlardan birkaçıdır (Tırıl, 2018:174).

Edebiyat turizminin yaygınlaşmasıyla birlikte popüler turistik destinasyonlar haricinde de pek çok şehir ve mekân ziyaret edilir olmuş aynı zamanda yazar ve eser de daha bilinir hale gelmiştir (Balcı ve Dilek, 2021). Bu noktada edebiyat ve turizmin birbirine fayda sağladığını söylemek mümkündür. Edebî ürünler, destinasyonlara farklı bir çekicilik katarak turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Demirer, 2017). Sağladığı bu katkının yanında farklı alt türlerinin olması da edebiyat turizminin gelişip yaygınlaşmasına etki etmektedir.

3.3.1. Edebiyat turizminin alt türleri

Edebiyat biliminin geniş bir ürün yelpazesine sahip olması; çok kapsamlı bir alan olan, sürekli zenginleşen ve modern turistlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan edebiyat turizmini de olumlu anlamda etkilemektedir (Balcı ve Dilek, 2021:22). Edebiyat turizminin yalnızca yazarın hayatından parçaların ve eserlerinin sergilendiği yazar müze evlerinden ibaret olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Edebiyatla alakalı her türlü mekân ve aktivite edebiyat turizminin kapsamındadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde edebiyat turizminin alt türlerine yönelik az sayıda çalışma yapıldığı ve bu çalışmaların daha çok Butler (1986) tarafından yapıldığı görülmüştür. Butler'ın genel çerçevesini oluşturduğu ve daha sonra farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen edebiyat turizminin alt türleri Balcı ve Dilek (2021) tarafından on ana başlık altında toplanmıştır. Butler'ın sınıflandırmasıyla uyumlu olan bu sınıflandırmada edebiyat okuyucusunu turistik hareketliliğe yönelten unsurlar edebiyat turizminin alt türleri olarak ele alınmıştır.

Müzeler

Edebiyat turizminin alt türlerinden biri olan müzeler teknolojik ilerlemeler ve toplumun değişen ihtiyaçlarıyla beraber kendini güncelleyen kurumlardır. Klasik müzecilik anlayışındaki vitrin veya stantlarda sergileme geleneğinin yanında modern müzecilikle birlikte dekor, kostüm, heykel, sesli ve görüntülü teknolojik cihazlar gibi müze deneyimini daha çekici hale getiren sunum teknikleri kullanılmaktadır. Modern müzecilik anlayışında, müze ve ziyaretçi arasındaki etkileşim önemlidir (Kervankıran, 2014). Bu etkileşimi ve deneyimi yaşamak isteyen edebiyat turistleri yazarların kişisel eşyalarının, eserlerinin ve yazarla bağlantılı olan her türlü nesnenin sergilendiği “edebiyat müzelerini” ziyaret etmektedirler.

Sanat müzelerinin bir kolu olan edebiyat müzeleri birden fazla yazarın hayatının, eserlerinin ve şahsi eşyalarının sergilendiği genel edebiyat müzeleri; yazarın doğduğu, bir süre yaşadığı ve öldüğü yaşamlarına dair eşyaların sergilendiği yazar müze evleri; hikâye, roman gibi edebî bir eserin kurgulanması sonucu ortaya çıkan kurmaca edebiyat müzeleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Demiryay ve Balcı, 2023). Balcı ve Dilek (2021:91) tarafından yapılan araştırmada Türkiye’de 30 yazar müze evinin, 11 genel edebiyat müzesinin ve 3 kurmaca müzenin olduğu ifade edilmiştir. Bu sayıların 2024 tarihi itibarıyla artmış olması da yüksek ihtimaldir. Dolayısıyla, Türkiye’de yüksek sayıda edebiyat müzesinin olması öncelikli olarak Türk edebiyatının zenginliğini, sonra da Türkiye’de edebiyatseverlerin yüksek sayıda olduğunu göstermektedir.

Edebî Alanlar

Okuyucu, edebiyat ve mekân arasındaki yaratıcı ilişkinin turistik hareketliliği teşvik ettiği “edebî alanlar” da edebiyat turizmin alt türlerindendir. Edebiyat/yazar sokakları, eser bağlantılı alanlar, yazar mezarları ve anıtlar olarak dört gruba ayrılmaktadır (Balcı ve Dilek, 2021).

Sokağın cazibesini arttırıp bölgenin edebî değerini sergileyen edebiyat/yazar sokakları turistlerin keyifli bir yürüyüş eşliğinde bilgilenmesini sağlamaktadır.

Avrupa’da çok yaygın bir gelenek olan açık alan edebî alan uygulaması Türkiye’de son zamanlarda önemsenmeye başlanmış ve bu doğrultuda mekânlar oluşturulmaya başlanmıştır.

Edebî eserlerin mekân kurgusu da okuru kendine çekip turistik amaçla ziyaret edilen yerlerden biridir ve bu mekânlar eser bağlantılı alanlar olarak adlandırılmaktadır (Aliagaoglu ve Narlı, 2012). Kimi eserlerde mekân, eserin olay kurgusunun önüne geçerek, okuyucuları turistik bir amaçla kendilerine çekmektedir. Orhan Pamuk’un “Kar” adlı eseri buna örnek olarak verilebilmektedir, çünkü eser yayınlandıktan sonra mekân olarak Kars’ı ziyaret eden turist sayısında çok büyük artışlar gözlemlenmiştir. Avrupa’da ise Franz Kafka’nın eserlerinde sıklıkla işlenen Prag sokakları ve bu sokakların dünyanın her tarafından turist çekmesi mekân olgusunun turizmi nasıl etkilediğine örnek olarak gösterilebilmektedir.

Bir diğer edebî alan da yazar mezarlarıdır. Tıpkı yazar müze evlerinde olduğu gibi, yazarın mezarının bulunduğu alanlar ve edebiyatçılarla ilgili anıtlar da okuyucuları tarafından ziyaret edilmek istenmektedir. Bu da yazar mezarlarını ve anıtları önemli birer turistik destinasyon haline getirmektedir (Balcı ve Yiğitoğlu, 2023; Işık ve Balcı, 2023). Çünkü edebiyatseverler, severek okudukları yazarları hissedebilmek için müzeye dönüştürülen evlerine gittikleri gibi, yatmış oldukları mezarlarını da onları daha yakından hissedebilmek amacıyla ziyaret etmektedirler.

Edebiyat Otelleri

Edebiyat otelleri edebiyat temasıyla oluşturulan tematik oteller grubuna girmektedir (Bkz. Aydın, vd. 2022). Edebiyat temalı otellerde herhangi bir edebî dönemi (Realizm, Natürizm, Romantizm, Barok veya Tanzimat vs. gibi), herhangi bir edebî türü (şiir, roman, destan, tiyatro vs.), herhangi bir yazarı (Kafka, Goethe, Wilde vs.) tema olarak seçmek mümkündür. Kısacası edebiyat ile ilgili her şey tema olarak seçilebilmektedir. Balcı ve Dilek’in de (2021:158) ifade ettikleri gibi, önemli olan, tema seçildikten sonra çok güzel ve anlamlı bir konsept oluşturup, yaratıcılığı da ön plana çıkararak turistlerin ilgisini çekebilmektir. Zira edebiyatı seven turistlerin, ziyaret ettikleri bölgelerde edebiyat oteli bulunması durumunda konaklamalarını o otelde yapma ihtimalleri yüksektir.

Edebî Türler

Okuduğu eserin kahramanı ile duygusal bütünlük yaşamak ya da eserin geçtiği mekâna hayranlık duyarak orayı deneyimlemek isteyen okuyucu eser-mekân ya da eser-kahraman odaklı turistik seyahatler gerçekleştirmektedir. Bu seyahatlere öncülük eden,

yazarın ortaya koymuş olduğu edebî eserlerdir. Edebî eserler, çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği gibi, edebî türlerden oluşmaktadır ve edebiyat bilim çatısı altında kaleme alınan birçok edebî tür vardır (Bkz. Çıraklı, 2010; Zengin, 2010 ve 2011). Epik, lirik ve drama olmak üzere üç ana başlık altında toplanan bu türler belli bölgelerin turizmini de etkilemektedir. Örneğin, Balcı ve Dilek (2021) ile Balcı ve Aksoy’a göre (2023) destan edebî türü bağlamında Çanakkale, roman edebî türü bağlamında Kars, İstanbul, Adana veya Prag, şiir edebî türü bağlamında yine İstanbul (özellikle Atilla İlhan’ın şiirleri bu bağlamda öncüdür), efsane türü bağlamında Mardin ön plana çıkan destinasyonlardır.

Sinema ve Televizyon

Turizmin tanıtımında sinema ve televizyonun hem ekonomik hem de kültürel anlamda çok büyük bir rolü vardır (Bkz. Busby ve Klug, 2001; Yanmaz, 2006; Beeton, 2009; Karakök ve Çakmak, 2021). Fakat sinema ve televizyonun edebiyat turizmi çatısı altında değerlendirilebilmesi için ilgili filmin, dizinin veya başka bir canlandırmanın muhakkak edebî bir eserden uyarlanmış olması gerekmektedir (Balcı ve Dilek, 2021, 242). Edebî eserlerden esinlenerek oluşturulan filmler veya diziler, bunların çekimlerinin yapıldığı setlere ya da gerçek mekânlara, film galalarına ve festivallere turist çekerek bir destinasyon oluşturmaktadır. Sosyal ve görsel medyanın sık kullanımına bağlı olarak yaygınlaşan bu tür izleyicide merak uyandırarak edebî eserlerin okunmasına da katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla edebiyat turizminin bu alt türü edebiyatın turizmi, turizmin de edebiyatı karşılıklı olarak nasıl beslediğine ve geliştirdiğine güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Edebiyat Festivalleri

Edebiyat festivalleri edebiyatı deneyimlemek için etkileşimli bir yol sunan farklı bir edebiyat turizmi türüdür. Canlı okumaların, eğlence faaliyetlerinin, analizlerin, tartışmaların, röportajların hatta yarışmaların yapıldığı bu festivaller sayesinde turistik faaliyetler yılın bütün aylarına yayılabilmektedir (Bkz. Ginigen ve Balcı, 2023). Edebiyat festivalleri, ifade edildiği gibi, edebî kutlamalardır. Bu kutlamalarda yazar, şair, çevirmen, oyuncu gibi pek çok kişi bir araya gelmekte ve çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Bu etkinlikler sayesinde edebiyatın gelişmesi, yeni fikirlerin ortaya çıkması, eserlerin tanıtılıp geniş kitlelerle buluşturulması, yerel ve yabancı kültürlerin tanıtılması sağlanmaktadır. Edebiyat festivallerinin önemli işlevlerinden biri de düzenlendikleri bölgelerin halkına, yukarıda sıralanan faydaların yanı sıra, ekonomik girdi de sağlamasıdır (Bkz. Evren, 2018; Yıldırım, 2021; Ergün ve Yıldırım, 2021).

Kitap Fuarları

Okuyucuların edebî eserlerle ve yazarlarla temasını mümkün kılan, okumayı teşvik eden kitap fuarları toplumsal ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Düzenlendiği bölgenin halkının sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimine katkı sağlayan kitap fuarları aynı zamanda turistik hareketlilikleri de teşvik etmektedir (Aktemur ve Balcı, 2023). Edebiyat festivallerinde olduğu gibi, edebî hareketliliği sağlayan, düzenlenen etkinliklerle sosyal ve ekonomik gelişimi kolaylaştıran edebiyat fuarları son dönemlerde iyice önemsenmeye başlanmıştır. Türkiye ve Avrupa’da büyük organizatörler tarafından düzenlenen bu fuarların Avrupa’da en ünlüsü ve en büyüğü Frankfurt Kitap Fuarı’dır. Her yıl ekim ayında düzenlenen bu fuar yüzbinlerce edebiyatseveri çekmektedir. Londra Kitap Fuarı, Paris Kitap Fuarı, Milano Kitap fuarı da Avrupa’da organize edilen diğer önemli fuarlardır. Türkiye’de ise İstanbul, Ankara ve İzmir kitap fuarları öncü rolü oynamaktadır (Fuarlar konusunda detaylı bilgi için bkz. Gürcan, 1994; Özdemir, 2011; Aybek, 2021; Asker, 2023).

Kitap Köyleri

Ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı kırsal bölgelere yapılan hareketliliği arttırarak bu bölgeleri canlandırmak amacıyla kitap köyleri kurulmaktadır. Doğayla iç içe olmak isteyen gezgin kitapseverler bu köylere seyahat ederek sahafları gezme, bu bölgelerde düzenlenen edebî faaliyetlere katılma, piyasada az bulunan kitaplara ulaşma imkânı bulmaktadır (Arslan ve Balcı, 2023). Seaton çalışmasında (1996) kitap köylerinin ekonomik büyümeyi canlandırdığına, kırsal bölgeleri güçlendirdiğine, ilgili bölgelere zarar vermediğine, dış yatırımcılara değil, o bölgede yaşayanlara destek olduğuna, köylülere istihdam olanağı sağladığına, turizmi desteklediğine ve her mevsimde etkinliklerin yapılabilmesine, bundan dolayı da sürdürülebilir olduğuna vurgu yapmaktadır. 1961 yılında *Hay on Wye* ile başlayan kitap köyü uygulaması Avrupa’da gelişerek devam etmektedir ve tüm kitap köylerini desteklemek ve geliştirmek için dernek oluşturulmuştur¹. Türkiye’de ise bu uygulamayı yürütebilecek birçok mekân bulunmasına rağmen henüz bu yönde bir girişimde bulunulmamıştır (Arslan ve Balcı, 2023).

Dünya Kitap Başkenti

UNESCO tarafından 2001 yılında başlatılan bu uygulamanın temel amacı okuyucu, kitap ve yayıncıyı bir araya getirerek okuma alışkanlığı kazandırmaktır.

¹ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.booktown.net/> (Erişim Tarihi: 14.02.2024).

Dünya kitap başkenti seçilen kent kitap okuma alışkanlığını teşvik eden uluslararası faaliyetler yürüterek turistik bir cazibe merkezi olma özelliği kazanmaktadır. Dünya Kitap Başkenti seçilen şehir, o yıl 365 gün boyunca paneller, okuma etkinlikleri, edebiyat festivalleri ve buna benzer edebî ve kültürel etkinlikler düzenlemeyi garanti etmektedir. 2001 yılında İspanya'nın Madrid kentiyle başlayan bu uygulama bu yıla kadar her yıl düzenlenmiş, son ev sahibi ise (2023) Gana'nın Akra kenti olmuştur².

Mekân Yazar Özdeşliği

Bir yazarın eserlerinde çoğunlukla aynı mekânı işlemesi okuyucunun zihninde o yazarı aynı mekânla eşleştirmesine sebep olmaktadır. Yazarla birlikte anılan bu mekânlar bir şehir, kasaba ev ya da kafe olabilmektedir. Yazarın, anlatım gücünü kullanarak okurda oluşturduğu mekân algısıyla birlikte turistik hareketlilikler yaşanmaktadır.

Yukarıda ele alınan alt türler edebiyat turizmi potansiyelini arttırmakta, turistlerin bilinçli olarak (özel ilgi turizmi) edebiyat kökenli destinasyonları ziyaret etmesini sağlamaktadır. Nitekim son zamanlarda edebiyat turizmine ve özel olarak edebiyat turizminin alt türlerine yönelik spesifik çalışmaların artması bunun bir göstergesidir (Yardımcı ve Balcı, 2023).

² Dünya Kitap Başkenti Uygulaması için daha detaylı bilgi için, bkz. <https://www.unesco.org/en/world-book-capital-network> (Erişim, 14.02.2024).

4. EDEBÎ BİR TÜR OLARAK MASAL

4.1. Masalın Tanımı

Daha çok sözlü edebiyat geleneğine bağlı olan masal, olağanüstü olay ve kahramanları konu edinen ve gerçeklerin sınırını zorlayan bir edebî türdür (Aytaş, 2006:277). Türk Dil Kurumunun sözlüğünde masal: “*Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Zengin ve sürükleyici içeriğiyle farklı yaş gruplarından insanların ilgisini çeken bu edebî türün tanımlarına bakarak tamamen hayal ürünü olduğunu anlamak mümkündür. Boratav, masalı “*nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı*” şeklinde tanımlayarak masalın hayal ürünü ve gerçek dışı olduğu vurgusunu yapmıştır (Boratav, 1973:80). Yıldırım ise masalın yazarının bilinmediğini belirterek masal kahramanının karşısına çıkan engelleri birtakım olağanüstü güçlerin yardımıyla aşip ebedi mutluluğa ulaştığı, kısa ve sade dilin kullanıldığı ortak bir halk ürünü şeklinde tanımlamıştır (Yıldırım 2012:43). Bilge Seyidoğlu yüzyıllardır halk arasında ağızdan ağıza varlığını sürdüren masalın “bir varmış bir yokmuş” gibi bir formelle başlayıp “gökten üç elma düştü”, “onlar erdi muradına” gibi formellerle bittiğini, olağanüstü kişilerin olağanüstü olaylar yaşadığı, belli bir uzunluğu olan, zaman ve mekânın gerçek olmadığı anlatı türü şeklinde tanımlamıştır (Seyidoğlu, 1985:149). Masal çalışmalarında önemli bir yeri olan Saim Sakaoğlu masalı “*kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyiciyi inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür*” şeklinde tanımlamıştır (Sakaoğlu 1973:5). Masal sözcüğü günümüzdeki anlamıyla kullanılmadan önce yerine kendine has anlamları bulunan destan, kıssa, hikâye gibi sözcükler kullanılmış, zaman içerisinde masal sözcüğüne dönüşen “mesel” sözcüğü ise 19. yüzyılın başından itibaren kullanılmıştır (Sakaoğlu, 2021:18). Masal dahil, edebî türlerin süreç içinde yaşadıkları buna benzer değişimler bazen türlerin birbirleriyle karıştırılmasına da sebep olmaktadır (Aksöz, 2020 ve 2023).

Aksöz ve Balcı (2023) masal edebî türünün internet ortamında nasıl tanımlandığı yönünde yaptıkları araştırmada masal türüne yönelik bilgilerin genelde biraz dağınık, bazılarında yetersiz ya da yüzeysel olduğunu tespit etmişlerdir. Masalın söylence, menkıbe ve özellikle de fabl türünden ayırt edici özelliklerinin yeteri kadar vurgulanmadığı, başkişinin tüm iyi özelliklere sahip olduğu, karşıt kişinin tüm kötü özelliklere sahip olduğu, engellerin üç aşamada aşıldığı, başkişinin olağanüstü bir özelliğe sahip olmadığı, ona yardım eden yan kişilerin bu özelliklere sahip olacağı şeklindeki bilgilerin yetersiz kaldığını da belirtmişlerdir.

Yazılı kültürün henüz oluşmadığı ya da yaygın olmadığı dönemlerde toplumun duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını sözlü olarak aktardığı anonim bir tür olan masallar hem halkın eğlenmesini, hoşça vakit geçirmesini sağlamış hem de sosyal ve kültürel değerlerin aktarılmasında bir araç olmuştur (Ergüt 2020; Öztürk ve Sakaoğlu, 1992). Temel bir iletişim yolu olarak görülen masallar, insanların biyolojik ve sosyal davranışlar yoluyla deneyimledikleri ve deneyimlemeye devam ettikleri çiftleşme, üreme, çocuk terk etme ya da istismar etme, avlanma, ekme, öldürme, hediye gibi eylemlere ve çatışmalara bağlıdır (Zipes, 2012:8). Örneğin, taş devrinde bir adam ormanda büyük bir yırtıcı ile karşılaşır onu öldürdüğü bir keşif gezisinden döndüğünde, zihni bu çatışmayla meşgul olurdu ve deneyimini diğer kişilere bir uyarı ya da kahramanlık eylemi olarak aktarmak isterdi. Bu deneyimini anlatmak için anekdot, fabl, örnek, atasözü veya masal gibi belirli bir basit anlatım biçimi kullanmış ya da hikâyesini anlatmak için bu biçimleri birleştirmiş olabilir. Deneyimini anlattığı sırada olayı canlı, etkili ve güncel hale getirecek şekilde şekillendirmiştir (Zipes, 2012:10).

Sözlü edebiyat geleneğindeki diğer türler göre ayrı bir yeri olan masal, hikâye ve roman türünün atası olarak kabul edilmektedir. İçinde bulunduğu hayatın gerçeklerini yaşayan insan bir yandan da hayal kurarak yaşadığı gerçeklerle kurduğu hayalleri masallarda birleştirmektedir (Gültekin, 2022:20). İnsanlığın tarih sahnesine çıktığı günden beri ağızdan ağıza, nesilden nesile aktarılan masallar ilk sahibi unutulmuş halkın ortak ürünü olmuştur. Yüzyıllardır toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan masallar önemli kültür hazinelerindendir (Çıblak, 2008; Öztürk, 1996).

Uzun yıllar boyunca yetişkinlerin ve çocukların ilgisini çekmiş olan masallar hem halkı eğlendirmek hem de eğlendirirken öğretmek için kullanılmıştır. İyilik, dürüstlük, adalet gibi kavramları barındıran masallar, insanları psikolojik ve sosyal açıdan olumlu anlamda etkilemiştir (Çıblak, 2008:40). Masalların içerdiği doğruluk,

vatanseverlik, adalet gibi kavramlar bireyin ahlaki kavramları benimsemesini ve toplum yaşamında bu kavramları gözeterek topluma uyumun sağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Masalların ilk olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle beraber farklı toplumlarda benzer masallarla karşılaşılması bu sorunun cevabını bulmayı zorlaştırmaktadır (Saltık, 2019:461). Bu soruları yanıtlamakta zorlanan araştırmacılar masalın kaynağını bulmaya yönelik birtakım kuramlar geliştirmişlerdir. Genel olarak üç başlıkta toplanan bu kuramlardan olan “mitolojik” görüşe göre masalların kaynağı Hint ve Yunan mitolojisine dayanır. “Hindoloji” görüşüne göre masallar Hindistan’da doğarak buradan Avrupa’ya yayılmıştır. Günümüzde masal denilince akla gelen ilk ülke masalla bütünleşmiş olan Hindistan’dır (Sakaoğlu, 2021:35). “Antropolojik” görüş ise masalları gerçek hayatın birer yansıması olarak görür. Bu görüşü savunan araştırmacılara göre masalların tek kaynaktan çıktığını söylemek doğru değildir.

Farklı toplumların benzer inanç ve kültür yapısına sahip olmasından dolayı masallar farklı kültürlerde benzer özelliklerde fakat farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır (Saltık, 2019:462). Masalların değişime açık olmasından dolayı bir masalda bulunan öğeler farklı bir masala geçmektedir. Bu durum masalarda Hindistan’dan İran’a, Anadolu’dan Yunanistan’a farklı coğrafyaların ve kültürlerin izlerini görmeyi mümkün kılmaktadır (Sakaoğlu, 2021:25).

Masalın kaynağının ne olduğuna dair kesin bir cevap bulunamadığı gibi ilk olarak sözlü bir gelenekle mi doğduğu yoksa yazılı bir kaynaktan mı esinlendiği de bilinmemektedir (Boratav, 1982:231). Hayal ürünü olduğundan dolayı konu ve tema sınırı olmayan masallar işledikleri konulara göre kendi içlerinde farklı türlere ayrılmaktadır. Thompson tarafından yapılan genel sınıflandırmaya göre masallar beş türe ayrılmaktadır, bunlar;

1. Hayvan masalları,
2. Asıl halk masalları,
3. Fıkralar,
4. Zincirlemeli masallar
5. Sınıflamaya girmeyen masallar

Karakterlerin hayvanlardan oluştuğu hayvan masallarında okuyucuya bir öğüt sunulmaktadır. Asıl masallar kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Gerçek dışı olaylara yer verilen “olağanüstü” masalarda kahraman her zaman olağanüstü varlıklarla mücadele içindedir. “Gerçekçi” masallar ise yaşamdan alınan gerçek kişileri ve gerçek yaşam felsefelerini konu edinmektedir. Hayal ürünü olayların iç içe ve birbiriyle bağlantılı

olarak gerçekleştiği masallar zincirleme masallardır. Olağanüstü kişilerin olmadığı, gerçekle ilişkili olayların mizah ve düşünme katılarak anlatıldığı masallar da fıkra türünde masallardır.

Masalları sadece birer hayal ürünü eser olarak düşünmek yerine içerdiği zengin anlatım öğelerini, yansıttığı kültürü, ders verici özelliğini ve bunu aktarma biçimini de ele almak gerekir. Hem duyguları hem düşleri doyuran, içeriğiyle insanları hayata hazırlayan, taşıdığı kültürel değerlerle bir hazine olan masallar gerçekçi mesajları gerçeküstü öğelerle süsleyerek yüzyıllardır varlığını ve etkisini sürdürmektedir (ıblak, 2008: Öztürk, 2008).

Masallar, sadece birer metin olmak dışında toplumun güzel vakit geçirmesini sağlamak, içerdiği konularla toplumu eğitmek ve kültürü aktarmak gibi görevler de üstlenmiştir (Aday ve Akçalan, 2018:237). Masallar, evrenselliği, yaygınlığı ve toplumsal işlevlerinden ötürü bir değerler eğitimi aracıdır. Birey kendi geşişim sürecinde karşılaştığı sorunların pratik çözümlerini masallarda bulabilmektedir (Saluk, 2018:42). Masallardaki kahramanlar, toplumda kabul gören davranışları sergilemeleriyle okuyucuya rol model olmaktadır (Aday, Akçalan, 2018:242). Böylelikle bireyler kişisel geşişimlerinde ve sosyal varlık olma sürecinde masallardan faydalanmaktadır.

Teknolojik geşişmelerin yaşanmadığı dönemlerde daha çok hoşça vakit geçirmek için anlatılmış olsa da masalların birçok işlevi vardır. Masalların anlatıldığı ortamlar bile sosyalleşmenin gerçekleştiği alanlardır. Masal anlatıcıları masal anlatma yeteneklerin kullanarak dinleyicide merak, heyecan, korku gibi duyguları uyandırarak dinleyicinin keyifli vakit geçirmesini sağlamaktadır (Aday ve Akçalan, 2018:240). Ferit Develioğlu'nun "*terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye*" (Develioğlu, 1996: 625) şeklindeki masal tanımından yola çıkarak masalların, toplumun değerlerini, etik değerlerini, gelenek ve göreneklerini, iletme işlevi olduğunu söylemek mümkündür.

Masallar, toplumsal huzuru ve geşişimi teşvik eden birtakım etik ve sosyolojik mesajları içerdiğinden toplumsal eğitimin araçlarından biri olmaktadır (Saluk, 2018; Öztürk, 2017). Eğitim, kişinin gözlerini hayata açmasıyla başlayıp yaşamı boyunca devam eden, yalnızca okulla sınırlı olmayan bir süreçtir. Zengin bir dil kaynağı ve kültürel mirasın taşıyıcısı olan masallar bireyin yaşam boyu öğrenmesinde de önemli bir yere sahiptir. Hayal gücünü geşiştiren önemli kaynaklardan olan masallar, dil geşişimi sürecinde, mecazların, deyimlerin ve yeni sözcüklerin öğretiminde, telaffuz

çalışmalarında, okuma-yazma pratiklerinde kullanılmaktadır (Aday, Akçalan, 2018:243).

Yukarıda ayrıntılarıyla verilmeye çalışılan masal özelliklerini Balcı (2017, 186) çalışmasında şu şekilde maddelemiştir:

1. Masal bütün kültürlerde ortaya çıkan ve kullanılan bir türdür.
2. Anonimdir.
3. Masallarda fabl türüne özgü anlatım sıklıkla görülür.
4. Baş (giriş) ve sonu (sonuç) genellikle aynı kalıpla biter: Evvel zaman içinde.....
5. Gerçeklik boyutu yoktur.
6. Mekân ve zaman belirsizdir.
7. Masal kahramanı karşılaştığı sorunu çözmekle yükümlüdür.
8. İyiler kötülere karşı mücadele verir.
9. Masalın sonunda her zaman iyiler kazanır.
10. Masalın sonunda bir ahlak öğretisi aktarılır.
11. Masal türünün altın çağı Romantik dönemdir.

4.2. Masalın Temel Özellikleri

Günlük yaşamdan olayları içeren, doğru yolu gösteren masalların toplumların medenileşme sürecinde bir rolü olduğu söylenebilir. Sözlü masal geleneği bir toplumun ortak inançlarını, yasalarını, değerlerini ve normlarını korumaya hizmet etmektedir. Dinleyicilerin sosyalleşmesinde ve kültürlenmesinde her zaman bir rol oynamıştır. Masallar insanları karakterlerin yaşadığı olaylar üzerinden gerçek hayata hazırlamaktadır (Zipes, 2019: 37-40).

Sözlü edebiyat geleneğinin bir ürünü olan masalların akla gelen ilk özelliği nesir biçiminde anonim eserler olmalarıdır (Saltık, 2019: 461). Yazıya geçirilmeden önce “masalcı” olarak adlandırılan dili kullanma yetenekleri gelişmiş masal anlatıcıları tarafından sözlü olarak aktarılmaktaydı (Yıldırım, 2012:44). Ekonomik nedenlerle evden uzun süre ayrı kalan erkek masal anlatıcılarının zaman içinde bu görevi “masalcı bacı”lara devrettiği düşünülmektedir.

Yaşadığı kültürel çevreye ve içinde bulunduğu döneme göre birbirinden farklı özelliklere sahip olan masal anlatıcıları kullandığı dil, ses tonu, jest ve mimiklerle anlatıma zenginlik katmaktaydı (Boratav, 1958:22). Masalcı her ne kadar usta olursa olsun anlatım esnasında zorlandığı noktalar olabilmektedir. Masalcının zorlandığı

durumlarda başvurduğu yardımcılarının başında “formel” ya da “tekerleme” denilen kalıp ifadeler bulunmaktadır (Sakaoğlu, 2021:157). Masalların önemli özelliklerinden biri olan tekerlemeler masalcı tarafından anlatımı renklendirmek, hızlandırmak ve dinleyiciyi büyülemek için kullanılmaktadır (Yıldırım, 2012:45).

Her masal anası ya da masal atası dağarcığında bu formellerden bulundurup gerek gördüğü yerde masalın güzelliğini bozmamaya dikkat ederek kullanmaktadır (Sakaoğlu, 2021:82). Tekerlemeler daha çok masalların giriş bölümünde kullanılsa da masalın farklı yerlerinde farklı amaçlarla da kullanılmaktadır. Masalın başında giriş yapma amacıyla kullanılan ve dinleyiciyi asıl olaya hazırlayan “evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallarken” gibi “başlangıç tekerlemeleri” bir yandan da dinleyici ya da okuyucuya “bana inanma” mesajı vermektedir (Yıldırım, 2012:45-72). Masalda geçen olayları birbirine bağlayan “geçiş tekerlemeleri” dinleyicinin dikkatini arttırarak anlatımı canlı tutmaktadır. Son olarak masal boyunca gerçekleşen olayları birbirine ustalıkla bağlayan masalcı masalın sonunda kullandığı “bitiş tekerlemesiyle” masalını bitirir (Sakaoğlu, 2021:89). “Az gittik, uz gittik, dere tepe düz gittik, bir çuvaldızlık yol gittik” tekerlemesi ile uzun bir zaman dilimi atlanarak esas konuya gelen masalcı; “onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine” tekerlemesiyle de masalın bittiğini vurgulamaktadır (Yıldırım, 2012:72).

Tekerlemeyle yapılan başlangıçtan sonra masalın olayının aktarıldığı “asıl masal” bölümüyle devam eden masal, “sonuç” bölümüyle özetlenerek herkesin kendince pay çıkarması için öğütler verilerek bitirilmektedir (Saltık, 2019:463). “İyilik yap, denize at; balık bilmezse Halık bilir” ya da “Eskiler derler ki, iyiliğe iyilik her kişinin kârı; kötülüğe iyilik er kişinin kârı” gibi bitiş formelleriyle masalcı masalın sonuna bir nasihat ekleyerek dinleyicilerin ders çıkarmasını sağlamış olur (Sakaoğlu, 2021:92).

Masallar, üçüncü şahıs ağzıyla anlatılan, manzum bölümler barındırmak ile birlikte çoğunlukla düz yazı şeklinde eserlerdir. Anlatımda genellikle geniş zaman, şimdiki zaman ve miş’li geçmiş zaman kullanılmaktadır (Ergüt, 2020:4). Gereksiz ifadelerin yer almadığı, gereksiz söz tekrarlarının yapılmadığı duru, açık ve akıcı bir anlatımı vardır. Fıkra ve efsanelerden daha uzun, halk hikâyelerinden ise daha kısadır. Merkezinde genellikle korkusuz bir baş kahraman yer almaktadır. Masalda yer alan diğer kişiler baş kahramanla bağlantılıdır. Baş kahraman karşılaştığı problemleri çözerken diğer kişiler ona yardım etmektedir. Masalın ana kahramanının dışındaki kişilerin görevi kahramanın sorun çözme sürecinde ona yardımcı olmaktır.

Bütün olumlu özellikler masalın kahramanında, olumsuz özellikler ise rakibinde toplanmaktadır. İyilik-kötülük gibi zıt kavramların çatışmasının sonucunda galip gelip mutlu sona kavuşan her zaman başkahramandır. Dinleyici masalı dinlerken kimi zaman üzülsün de masallar her zaman iyi sonla bittiğinden masalın sonunda sevineceğinden emindir. Her masalda iyiler ödüllendirilirken kötüler de cezalandırılmaktadır.

Masallarda sebep-sonuç ilişkisi olmadığından dolayı olayların neden gerçekleştiği bilinmez. Fakir bir kız padişahla evlenebilir, padişah birden fakirleşebilir. Çünkü masallarda imkânsız diye bir kavram yoktur (Arıcı, 2004:166).

Masallarda zaman ve mekân çoğunlukla hayal ürünüdür ve gerçek hayattakinden farklıdır. Uzun mesafeler kısa sürede gidilmekte, uzun zaman dilimleri hızlıca akmaktadır. Olağanüstü durumlar ve kişiler masallarda normal karşılanmaktadır. Anlatıldığı dönemde olağanüstü olarak tanımlanmış olsa da günümüzde uzak diyarlara kısa sürede ulaşmayı sağlayan uçan halılar yerine uçaklar, haberleşmeyi sağlayan sihirli aynalar yerine medya araçları, “açıl susam, açıl” demeden açılan otomatik kapılar masallardaki olağanüstü durumları mümkün kılmıştır (Çıblak, 2008:42).

4.3. Avrupa’da Masal

Avrupa masalları çeşitli ülkelerde ve kültürlerde gelişmiş bir masal geleneğini kapsamaktadır. Bu tür Orta Çağ döneminde sözlü gelenek içinde doğup ağızdan ağza yayılarak dinleyici halk kitlesi içerisinde popülerlik kazanmıştır. Kökenleri Yunan ve Roma mitolojilerine kadar uzanan Avrupa masalları, yerel mitolojilerden, folklorik öğelerden ve tarihi olaylardan etkilenecek gelişimini sürdürmüştür. Bu masallarda daha çok iyilik, adalet, cesaret, güzellik, sevgi gibi temalar çeşitli sembolik öğelerle birlikte işlenmiştir (Öztürk, 1996:12). Doğaüstü olayların bolca bulunduğu bu masallarda efsunlu nesneler, büyücüler ve büyüye yerlere denk gelmek mümkündür.

Binlerce yıl önce dünya çapında yaygın olan ve farklı çevresel koşullar altında benzersiz şekillerde var olmaya devam masallar ilk olarak büyü ve mucizevi unsurlar içeren basit, hayal gücüne dayalı ve pagan halkların inanç sistemleri, değerleri, ayinleri ve deneyimleriyle ilişkili sözlü bir anlatı türüydü. Masal, çok sayıda dönüşüm geçirmiş olsa da günümüze kadar ağızdan ağza dolaşarak dünyaya yayılmaya devam etmiştir (Zipes, 2012:21).

Masal tarihinin başlangıcı MÖ 600’de Ezop ile ilişkilendirilse de muhtemelen MÖ 800’lerde Sümer ve Mezopotamya’da ortaya çıkan masalı o icat etmemiştir.

Arkeologların kil tabletler ve yazılar üzerinde hem biçim hem de konu olarak masala benzeyen didaktik anlatı eserleri keşfettikleri ve bu metinlerin muhtemelen sözlü olarak ve el yazmaları aracılığıyla eski Yunanlılara aktarıldığı bilinmektedir. Ezop masalları o dönemde fabl olarak adlandırılmasa da ahlaki örnekleyen hayvanları içermekteydi. Bu masallar farklı kültürler tarafından yayıldıkça canlı nesneler, efsanevi yaratıklar ve hatta insanlar masallara eklenmiştir. Bu masallarda çoğunlukla hayvanlar hikâyelere hükmetmekte ve çözmeleri gereken "insan" çatışmalarına dahil olmaktadır. Bu çatışmalar, etik kurallar ya da adil oyun ilkeleri oluşturacak şekilde karara bağlanmaktadır. Bu bağlamda, masallar tüm toplumların medenileşme sürecine ve beşerî bilimlerin oluşumuna katkıda bulunmuştur (Buch, 2003, 11; Zipes, 2012:10).

Yunan şehir devletlerinde konuşma özgürlüğü tesis edildiğinde, retorikçiler akademisyenlere üslup ve dil bilgisi kurallarını ve tartışmalarda ahlak ve etik öğretmek için masalı kullanmıştır (Zipes, 2012:11). Masalların kaynağının merak konusu olması Grimm Kardeşlerin masal derlemeleri ile başlamıştır. Wilhelm Grimm'e göre Avrupa masallarının Kaynağı Hindistan'dır. Hint- Avrupa Teorisi olarak adlandırılan bu görüşe göre masalların çıkış yeri Hindistan'dır ve ticaret, savaş veya göçler gibi sebeplerle farklı ülkeler üzerinden Avrupa'ya taşınmıştır (Ekici, 2015:213).

Orta çağ döneminde Avrupa'da birçok farklı biçimde var olan ve genellikle "Zauber Märchen" ya da "conte merveilleux" olarak adlandırılan sözlü anlatma geleneğinin bir türü olan masallar 14. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar giderek daha fazla yazıya geçirilip basılmıştır. Yazıya geçirilen bu masallar aristokratlar, din adamları ve orta sınıfa hitap etmek için kendi kurallarını, motiflerini, karakterlerini ve olay örgüsünü oluşturmaya başlamıştır (Zipes, 2019:35). Fransız yazılı masal geleneğinde Antoine Galland'ın İstanbul'da Fransız elçiliği yaptığı dönemde Osmanlı topraklarında derlediği Binbir Gece Masalları ve yazılı birçok eser önemli bir yere sahiptir (Özünel, 2011:64).

Genellikle "peri masalı" ve "halk masalı" terimleri birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu iki terimin birbiriyle karıştırılması terminolojik yanlış anlamalara yol açmakta ve peri masalları ile halk masalları üzerine yapılan tartışmalarda kafa karıştırıcı zorluklara neden olmaktadır. (Bottigheimer, 2010:3).

Halk masalları yapıları, karakterleri, olay örgüleri ve yaşları bakımından peri masallarından ayrılmaktadır. Kısa ve doğrusal olay örgülerine sahip halk masalları, dinleyicilerinin dünyasını ve inanç sistemlerini yansıtır. Karakterlerini bu tanıdık dünyadan alan halk masallarında tipik olarak karı kocalar, köylüler, hırsız serseriler ya da arada bir doktor, avukat, rahip veya vaiz bulunur. Tipik bir halk masalı olay

örgüsünde, bir kişi başka bir kişinin parasını, malını ya da onurunu çalar. Halk masallarının çok büyük bir kısmında mutlu son yoktur. Evlilik çekişmeleri büyük yer tutar, çünkü evli bir çiftin yer aldığı tipik halk masalları evlenmenin sevinçleri hakkında değil, evli olmanın zorlukları hakkındadır. (Bottigheimer, 2010:4).

Fransa'da 1690'lara kadar masal, eğitilmiş sınıflar içinde kabul gören bir tür olamamıştır. Bu dönemde Mme D'Aulnoy, Mme D'Auneuil, Mme de Murat, Mlle L'Héritier, Mme de la Force, Mlle Bernard ve diğerleri gibi çok sayıda yetenekli kadın yazar, edebî konuların konuşulduğu salonlarına masalları sokarak bu türü bilinir hale getirmiştir. Fransız kadın yazarlar masallarını "contes de fées" şeklinde tanımladıkları için bazı yanlış çeviriler sonucunda masallar genel olarak "fairy tales" yani "peri masalı" olarak adlandırılmaya başlamıştır. Bu masallar saray adabı ve gücünü vurgulamakla birlikte sözlü masalların motiflerine, karakterlerine ve olay örgülerine dayanır. Anlatıların uzunluğu on ila altmış sayfa arasında değişmektedir ve çocuklara değil yetişkinlere hitap etmektedirler. Yazarına bağlı olarak süslü, didaktik, ironik ve alaycı bir dile sahiptir (Zipes, 2019:47).

Modern dünyada iyi anlaşılan bir dille konuşan peri masalları, maddi iyileşmeye yönelik derin umutları ima ettikleri, gelecekteki mutluluğa dair yanılsamalar sundukları ve masallarla neredeyse mükemmel bir şekilde örtüşen sosyal paradigmlar sağladıkları için geçerliliklerini korumaktadır (Bottigheimer, 2010:13).

1720'ye gelindiğinde, sözlü ve edebî formları kapsayan bir tür olarak masal, tüm Avrupa'da ve daha sonra Kuzey Amerika'da tanınmaya başlamıştır. Masalların bu şekilde yayılması büyük ölçüde Fransızcanın Avrupa'da kültürel dil olarak hâkim olmasından kaynaklanmaktaydı.

Bir diğer önemli gelişme de çocuklar için edebî peri masallarının yükselişiydi. 1690'larda, Kral 14. Louis'nin sarayında Veliht'ın eğitiminden sorumlu olan önemli teolog ve Cambrai Başpiskoposu Fénelon, Veliht'ın derslerini daha eğlenceli hale getirmek için birkaç didaktik peri masalı yazmıştır. Özel kullanım için saklanan bu masallar ancak 1730 yılında Fénelon'un ölümünden sonra basılmıştır (Zipes, 2019:47). "Edebî peri masalı" terimi, sözlü olarak oluşturulmuş ve aktarılmış masalların yeniden işlenmesi olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, "yeniden işleme" Giovan Francesco Straparola, Giambattista Basile, Marie-Catherine d'Aulnoy, Charles Perrault, Jacob ve Wilhelm Grimm gibi okur-yazar ve edebî yazarlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Bottigheimer, 2010:7).

Peri masallarının yayıncılık tarihi, 16. yüzyılın ortalarında Venedik'te doğduklarını, 17. yüzyılın başlarında Napoli'de eklendiklerini, 18. yüzyılın sonlarında Fransa'da geliştirildiklerini ve 18. yüzyılın ikinci yarısında Almanya'ya ihraç edildiklerini göstermektedir (Bottigheimer, 2010:23). Yükseliş peri masallarını hayatının sonlarına doğru Giovan Francesco Straparola yaratmıştır. Straparola, Keyifli Geceler adlı bir öykü kitabı derledi. Straparola'nın yazdıkları Venedik'i tanıdığını ve rütbe yoksulluğunun itici kokusunu deneyimlediğini ve Venedik'i tanıdığını açıkça ortaya koymaktadır (Bottigheimer, 2010:91).

Straparola, hikâye ve masal yaratıcılığı yolunda Burkert, Anderson ve Hansen gibi akademisyenlerin üzerinde çalışıp belgeledikleri Greko-Romen sözlü ve edebî masal anlatımının uzun tarihinden faydalanmıştır. Straparola'nın kaydettiği yetmiş dört masalın on dördü peri masalı olarak tanımlanabilir. Straparola'nın masalları temel insani konularla ilgilidir. Masalların birçoğu İtalyan gelenekleri, yasaları ve ritüelleri ile ilgili olmakla birlikte geri kalanlar da Hint Masalları ve Binbir Gece Masalarını uyarlamalarını içermektedir (Zipes, 2012:16). Straparola ve Basile'nin masallarının bu türün popülerleşmesi sürecinde birçok açıdan önemli olduğu düşünülmektedir. Straparola kısa ve öz bir Toskana İtalyancası ya da standart İtalyanca ile yazarken, Basile ise çarpıcı metaforlar, kendine özgü deyimler ve bugün bile deşifre edilmesi zor mesajlar içeren özenli bir barok üslubun damgasını vurduğu Napoliten bir lehçeyle yazmıştır. Ahlaki noktaları olsa da genellikle müstehcen, saygısız, erotik ve acımasız olan masalları çoğu zaman trajik bir sonla biter. Bazı masalları çok kısadır ve hepsi döneminin gelenek ve göreneklerini temsil etmeyi, İtalyan toplumunun uygarlaşma sürecine ışık tutmayı amaçlamaktadır (Zipes, 2019:44-45).

Grimmlerin masal toplamaya başlamasından yüz on yıl önce, Fransız Charles Perrault halka danışmış ve köylü halktan ya da belki de evindeki bir bakıcıdan, Batı Avrupa'da en iyi bilinen ve en sevilen Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız, Mavi Sakal, Çizmeli Kedi, Elmaslar ve Kurbağalar, Külkedisi, Püsküllü Ricky ve Küçük Gümbürtü adlı sekiz masaldan oluşan küçük bir cilt elde etmiştir. Fransız bilim dünyası bu masalları genellikle folklorik olarak adlandırmakta ve her masalın halk kökenli olduğunu ve Fransız halkıyla yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir (Bottigheimer, 2010:53-54).

Grimm'lerden önceki elli yıllık dönemde Jeanne-Marie Leprince de Beaumont tarafından yazılan Gençler için Erdem ve Bilgelik Öğretileri olarak tercüme edilen ahlaki masallar içeren kitap ilk olarak 1756 yılında Londra'da Fransızca olarak

yayınlanmış ve daha sonra Fransızcadan Almancaya çevrilerek hem İsviçre’de hem de Almanya’da yayınlanmıştır. Bu kitabın Fransız masallarını yaydığı tek yer İsviçre ve Almanya da değildi: İngiltere’de de sık sık Fransızca ve İngilizce baskıları, ayrıca Lehçe, Rusça, İsveççe, İtalyanca ve Yunanca çevirileri de yapılmıştır (Bottigheimer, 2010:55).

17. ve 18. yüzyıllarda aristokrat ve burjuva evlerinde, önce mürebbiyeler ve dadılar aracılığıyla, daha sonra da 18. ve 19. yüzyıllarda kreş adı verilen çocuklar için ayrılmış odalarda hikâyeler anlatan anneler, öğretmenler ve mürebbiyeler aracılığıyla masal anlatıcılığı modernleşme sürecinin bir parçası olarak gelişmiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru Fransa, İngiltere ve Almanya’da çok sayıda yayıncı çocuklar için eğitici ve öğretici masal kitapları üretmeye başlamıştır (Zipes, 2019:48).

18. yüzyılın ikinci yarısında üst sınıf çocuklar için çeşitli koleksiyonlar ve klasik peri masallarını içeren çok sayıda kitapçık yayınlanmış olsa da bunlar çocuklar için birincil ve "uygun" okuma malzemesi olarak görülmemekteydi. Aslında masallar başlarda çocuklar için yaratılmamış ya da amaçlanmamıştır (Zipes, 2012:20). Genç insanların ruhlarının ve zihinlerinin gelişimi için "sağlıklı" oldukları düşünülüyordu. Çoğunlukla, yayıncılar, kilise liderleri ve eğitimciler daha gerçekçi, duygusal ve didaktik olan diğer hikâye türlerini tercih etmişlerdir.

Başta Wilhelm olmak üzere Grimm Kardeşler bile Kinder- und Hausmärchen (1812-1815) adlı kitaplarında topladıkları masalları gözden geçirmeye başlayıp; masalları çocuklar için başlangıçta olduğundan daha uygun hale getirmiş ve anlatılarını müstehcen bölümlerden arındırmıştır (Zipes, 2019:50). 19. yüzyılın masalları, sanayileşmenin getirdiği birtakım yeniliklerle birlikte yazarların bireysel arzu ve ihtiyaçlarına giderek daha fazla damgasını vurdu. Dönemin en önemli yazarı, masallarını 1835 yılında yayınlamaya başlayan Hans Christian Andersen’dir ve masallar neredeyse anında birçok farklı dile çevrilerek batı dünyasında popüler hale gelmiştir (Zipes, 2019:51).

19. yüzyılın başında, en önemli yayınlardan biri, Grimm Kardeşler tarafından 1812 yılında yayınlanan *Kinder-und Hausmärchen*’in (Çocuk ve Ev Masalları) ilk baskısıdır. Grimm Kardeşlerin *Çocuk ve Ev Masalları* adlı eseri yayımlamasından önceki yüzyıllarda, Avrupa’nın okur-yazar kesiminin sıradan insanların hikâyelerini genellikle görmezden geldiği ya da küçümsediği bilinmektedir. Grimmler, Alman kültürünün korunması gereken mücevherleri olarak gördükleri halk masallarına dikkatlerini çeviren ilk akademisyenler değildir. Ancak yaygın bir kültürel eğilimde

önemli bir rol oynayıp ve 20. yüzyıla kadar çoğu Avrupalı ve Amerikalı halkbilimcinin çalışmalarına damgasını vuran halk masallarını toplamak için yüksek standartlar belirlemiştir (Zipes, 2019:47-48).

19. yüzyılın ikinci yarısında denenen yıkım türünün en iyi örneği Lewis Carroll'ın *Alice Harikalar Diyarında* ve Oscar Wilde'ın *Mutlu Prens ve Diğer Hikâyeler* adlı eserleridir. 20. yüzyılın başlarında, L. Frank Baum'un *Muhteşem Oz Büyücüsü* ve J. M. Barrie'nin *Peter Pan*'ının büyük başarısı ve popülaritesinin ve bunların günümüze kadar edebiyat, tiyatro ve sinemadaki devamlarının gösterdiği gibi, masal Avrupa ve Kuzey Amerika'da tamamen kabul görmüştür.

Masal türünün en önemli devrimi 1937 yılında Walt Disney'in ilk animasyon masal filmi olan *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*'i üretmesiyle gerçekleşti. Klasik masalları orta sınıf ailelerin kabul edebileceği hoş bir mizah ve bozulmamış bir eğlenceyle renklendirmiştir (Zipes, 2019:52-53). Avrupa masallarının hem çocuk edebiyatını hem de çizgi film endüstrisini beslemesinden dolayı bu masallar dünya çapında daha çok tanınır hale gelmiştir (Özünel, 2011:61). Önce matbaa ardından da gerçekleşen teknolojik buluşlar, masalların geniş bir alana yayılmasını sağlamıştır (Zipes, 2012:22).

4.3.1. Grimm kardeşler

Altı çocuklu Grimm ailesinin ilk iki çocuğu olan Jacob Ludwig Grimm (1785) ve Wilhelm Carl Grimm (1786) Hanau'da bir yıl arayla dünyaya gelmiştir (Danacı, 2010:12). Hukukçu olan babaları Philipp Wilhelm Grimm'in 1796 yılında vefat etmesinin ardından aile maddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşadıkları maddi zorluklardan dolayı çocuklarının eğitimi için kız kardeşinden yardım isteyen anne Dorothe Grimm, Jacob ve Wilhelm' i eğitim almaları için teyzelerinin yanına Kassel kentine göndermiştir. Bir süre teyzelerinin yanında kalan kardeşler Lyzeum'da maddi durumu daha iyi olan bir ailenin yanına gönderilmiştir.

1802 yılında Marburg Üniversitesinde hukuk eğitimi almaya başlayan Jacob'un ardından bir yıl sonra Wilhelm de aynı üniversitede eğitimine başlamıştır (Danacı, 2010: 13). Üniversitedeyken öğretmenleri Profesör Friedrich Carl von Savigny kardeşleri fark etmiş ve hukukun özünü anlayabilmeleri için toplumun dilini ve geleneklerini çok iyi bilmeleri gerektiğini söyleyerek Grimm Kardeşleri etkilemiş ve onları Antik Alman edebiyatı ve halk bilimine yönlendirmiştir (Zipes, 2007:7).

Çalışmalarını bu alanda yapmaya başlayan kardeşler “Heidelberger Romantiker” adlı Alman Romantizm akımını benimseyen bir gruba dâhil olmuşlardır (Koraş, 2019:19).

Milliyetçiliği benimseyen genç Romantiklerden olan Jacob Grimm için dil birliği milliyetçilik kavramının ilk gerekliliğidir (Koraş, 2019:18). İki kardeş kendilerini Alman dili ve edebiyatının bilimsel olarak incelenmesine ve filolojinin çerçevesinin oluşmasına adanmış seçkin bir grubun liderleri olmuştur (Snyder, 1951:209). Annelerinin ölümü üzerine Kassel’e dönen kardeşlerden Jacob kütüphane sekreteri olarak çalışmaya başlamıştır.

Her dilin kendine özgü bir ruhu olduğunu savunan Grimm kardeşler, büyük halk şiiri koleksiyonları, Alman halkbilimi, mitolojisi gibi çalışmalarıyla yerli ve milli halk edebiyatı vurgusu yapmıştır. Zaman içerisinde bilimsel çalışmalara yönelen kardeşler farklı alanlarda çalışmalar yapmıştır. Jacob Slav dili ve Edebiyatı üzerine çalışmalar yaparken Wilhelm ise kendisini Alman mitolojisine adanarak bu alanda “Die Deutsche Heldensage” adlı bir kitap yazmıştır. Jacob ise Alman dili ve tarihini ele aldığı “Deutsche Grammatik”, “Die Deutsche Rechtsaltertümer” ve “Die Deutsche Mythologie” eserlerini yazmıştır. Masal derlemeleri kadar popüler olmasa da iki kardeş birlikte “Deutschen Sagen” isimli 579 efsaneden oluşan ilk cildini 1816 ikinci cildini 1818 yılında yayınladıkları iki ciltlik Alman Efsaneleri eserini de yazmıştır.³

1805 yılında öğretmen tarafından Paris’e götürülen Jacob Grimm abisine bilinmeyen ve önemli olabilecek şeyleri bulabilmesi için eski Alman şiirlerine ve el yazmalarına bakması gerektiğini yazmıştır. Jacob’ın dönüşünden sonra iki kardeş Napolyon askerlerinin istilası altındaki Kassel kentinde Alman destan ve masallarından oluşan koleksiyonlarını hazırlamaya başlamışlardır (Snyder, 1951:213).

Masal anlatma geleneğinin gittikçe azalması üzerine masallar yok olmadan kayıt altına almak isteyen kardeşler 1805 yılından itibaren masal derlemeye başlamışlardır (Koraş, 2019:20). Köy ve kasabaları gezerek halktan masalları dinleyen Grimm Kardeşler edebiyatın en eski hali dedikleri halk masallarının aslını korumaya dikkat ederek ekleme veya çıkarma yapmamaya özen göstermişlerdir. 1812 yılında başyapıtlarının ilk cildini yayınlarak Romantizm akımının destekçilerinin yıllardır beklediği çalışmayı da ortaya koymuş olan kardeşler büyük bir başarı elde etmişlerdir. Bugün hemen hemen dünya çapında bilinen Grimm Kardeşlerin ünü, masalların tercümeleri sayesinde Almanya sınırlarını aşarak Afrika’ya kadar ulaşmıştır.

³ Detaylı bilgi için bkz. https://en.wikipedia.org/wiki/Brothers_Grimm (Erişim Tarihi: 12.12.2023)

“Kinder und Hausmarchen” kitabının yayınlanmasıyla yalnızca masal derlemesi yapmadılar aynı zamanda masal anlatımı için de evrensel bir standart oluşturdular. Halk şiirine duydukları hayranlığı çocuksu meraklarıyla birleştiren iki bilim insanı kardeş, içlerinde barındırdıkları bu hevesi çocuklara aktarabilmek gibi bir yeteneğe de sahipti. Masalların basit ve ustaca işlenmiş mizahıyla çocukların dünyasında yer edindiler (Snyder, 1951:213-215).

Grimm Kardeşler masalları köylü kadınların, çobanların, arabacıların, büyükannelerin kısacası halkın dilinden aktardılar. Hikâyeleri toplarken ilk kaygıları gerçeğe bağlılıktı ve hikâyeleri mümkün olduğunca bir şey eklemekten ve değiştirmeden kayıt altına almaya çalışmak olan kardeşler her masalın alındığı kaynağı referans vermiştir. Kitaplarının sonraki baskılarında müstehcen ve şiddet içerikli bölümleri çocuklar için sansürlemiş olsalar da karakterlere ve olayın özüne sadık kalmışlardır (İçöz, 2008:52).

Grimm masallarının ortamı, yetiştikleri kültürün aile yaşamını ve sosyal hayatını yansıtmaktadır. Uyumlu bir bütün olan ailenin başında saygı duyulan, itaat edilen ve becerikli bir baba bulunmaktadır. Toplum kraliyet, aristokrasi, ordu, profesyoneller, tüccarlar, zanaatkarlar ve köylülerden oluşmaktadır. Sınıfsal ayrımlar kesindir. Üst ve alt sınıflar masallarda olumlu bir şekilde tasvir edilmekte, tüccarlar, hancılar, doktorlar, din adamları ve Yahudilerden oluşan orta sınıf, açgözlülük ve şarlatanlık nedeniyle kınanmaktadır. Erdem her zaman ödüllendirilmekte ve günah cezalandırılmaktadır.

Masallarda, evrensel kişilik faktörleri olarak adlandırılabilir, dünyanın her yerinden pek çok halka özgü niteliklerin varlığını gösteren pek çok kanıt vardır.

Masallarının yanı sıra Grimm kardeşler, sözlük ve gramerleri ile Alman uyanışına ve Alman milliyetçiliğine generaller, diplomatlar ve siyasi figürler kadar katkı sağlamıştır. Milliyetçilik, Grimmlerin yaşamlarında ve eserlerinde hayati bir rol oynamıştır. Grimm Kardeşler, halk masalları da dahil olmak üzere tüm yazılarının güçlerini "Alman Anavatanının toprağından" alıyordu. Halk masallarını planlarken ve derlerken bilinçli olarak ya da bilinçsizce, Alman ulusal duygularını canlandırmak için Alman geleneklerini yüceltme arzusuyla motive olmuşlardır (Snyder, 1951:220-222).

Grimm Kardeşler 1830 yılında Göttingen Üniversitesinde akademisyen olarak göreve başlamış olsalar da birtakım siyasi sebepler sonucu görevlerini bırakmak zorunda kalmışlardır (Güneş, 2019: 7). “Deutsche Wörterbuch” Almanca etimoloji sözlüğünü yazmaya başlamış olsalar da ömürleri bu sözlüğün ancak ilk cildini yayımlamaya yetmiş ve yarım kalan eser Berlin’deki Alman Bilimleri Akademisi

tarafından uzunca bir zaman diliminin ardından tamamlanmıştır (Aytaç, 2012:242). 1859 yılında Wilhelm, 1963 yılında ise Jacop Grimm arkalarında dünya çapında bilinen ve UNESCO Dünya Mirası Listesine girmiş büyük bir masal külliyyatı bırakarak bu dünyaya gözlerini kapatmıştır (Köse, 2020:3).

Masal anlatma geleneğini yaşatmak amacıyla çıktıkları bu yolculukta Alman toplumunun gelenek ve göreneklerini de ortaya koyan kardeşler Alman ruhunu da güçlendirmiştir. Masal anlatıcılarından, köy halkından hatta daha sonra eğitilmiş kişilerden yetişkinler için derledikleri masalları önce aslına sadık kalarak *Kinder- und Hausmärchen* adıyla yayınlamış, kitabın sonraki baskılarında ise çağın ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen 211 masal günümüze kadar gelmiştir (Yılmaz,2013: 45).

Masal denilince akla öncelikle çoğu araştırmacı tarafından masalın miladı kabul edilen Grimm Kardeşler gelmektedir (Özünel, 2011:61). Almanca dilinin konuşulduğu bölgelerde İncil'den sonra en çok okunan kitap Grimm Masallarıdır (Köse, 2020:3). 2008 yılında masal alanında yapılan bir çalışmada da Türkiye'de en çok bilinen masalların neredeyse 200 yıldır varlığını sürdüren Grimm Masallarından olduğu tespit edilmiştir (Çevik, 2008:120-123). Bu masalların yüzyıllardır varlığını ve bilinirliğini sürdürmesinin sebeplerinden birinin Grimm Kardeşlerden sonra kaleme alınan masalların onlardan ilham alması olduğu düşünülmektedir. Örneğin çocuk edebiyatının önemli eserlerinden olan *Andersen Masalları* ile bilinen Hans Christian Andersen, hikâyeleriyle tanınan Oscar Wilde, Grimm Masallarından etkilenmiştir. Bunun dışında çocuk edebiyatının ve çizgi film sektörünün Batılı yazılı masal geleneğinden besleniyor olması da bu durumun bir diğer sebebi olarak gösterilebilir (Özünel, 2011:61-70).

4.4. Türkiye'de Masal

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk masalları, Türk kültürünün sözlü anlatı geleneğinin önemli bir parçasıdır. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzun bir coğrafyada gelişen Türk masalları, göçebe halkla ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Kökeninin Orta Asya'daki Şaman kültürüne dayandığını söylemek mümkündür. Şamanlar, dini törenlerinde olağanüstü varlıkları ve olayları içeren masallar kullanmışlardır (Türkan, 2015).

Masalların tarihsel kökenlerini ve evrimini belirli bir zamana ve yere kadar takip etmek imkânsız olsa da insanların konuşma becerisini geliştirir geliştirmez masal

anlatmaya başladıkları bilinmektedir. Günümüzdeki gibi masal olarak adlandırılmadıkları dönemde sözlü kültürün bir parçası olan masallar sosyal bağlamlarda bilgi ve deneyim aktarımı için anlatılmıştır (Zipes, 2012:2). Köklü bir geçmişe sahip olan Türk masalları, Türk kültürünün sözlü anlatı geleneğinin önemli bir parçasıdır. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzun bir coğrafyada gelişen Türk masalları, göçebe halkla ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Kökeninin Orta Asya'daki Şaman kültürüne dayandığını söylemek mümkündür.

Şamanlar, dini törenlerinde olağanüstü varlıkları ve olayları içeren masallar kullanmışlardır. Orta Asya'da yaşayan halk doğa ile iç içe olduğundan bu dönemde anlatılan masallarda cin, peri, dev gibi doğaüstü varlıklar; bozkır, nehirler, orman gibi tabiat unsurları önemli bir yer tutmaktadır. Türklerin Anadolu'ya yerleşip İslamiyet'i kabul etmesiyle beraber masallar farklı etkiler altına girerek değişime uğramıştır.

Masallarda dini temalar, adaleti sağlama, iyilik ve kötülük arasındaki savaş vurgulanmıştır. Türk masallarında halkın kolayca anlayabilmesi ve daha kolay aktarılabilmesi için sade ve anlaşılır bir dil kullanılmaktadır. Halk doğayla iç içe yaşadığından orman, nehir, bozkır gibi tabiat unsurları sıklıkla kullanılmaktadır. Epik anlatılardan etkilenen masallarda mitolojik öğeler de bulunmaktadır (Arıcı, 2010:164-167).

Türk masallarında adaleti sağlayan, kötülerle mücadele eden bir başkahraman bulunmaktadır. İyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırıldığı masalların sonunda dinleyiciye öğretici bir mesaj verilmektedir. Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan masallar ağızdan ağza aktarıldığı için anlatıldığı coğrafyanın özelliklerine göre birtakım değişikliklere uğramıştır.

Türk masallarını “masal anası/masal atası” olarak da adlandırılan masal anlatıcılarıyla ele almak gerekmektedir. Toplumun yaşayan hafızası olarak da adlandırılan masal anlatıcısı, anlattığı masala bağlı olduğu toplumun kültürel değerlerini aktarır masalı çekici kılan masalın devamlılığını sağlayan önemli unsurlardan biridir (Aslan ve Birol, 2023:63).

Masallar, anlatıcısının dili kullanma becerisinden, kültürel birikiminden, dini ve siyasi görüşünden etkilenerek yeniden şekillenir. Türk masal anlatıcılığı geleneğinde masalların anlatılma zamanı da önemlidir. Gece, cinler, periler, ruhlar gibi öteki âlemdeki varlıkların canlanıp bu dünyada yaşadıkları yerlerine geçip anlatılanları dinlediği zaman dilimi olarak kabul edildiğinden masallar geceleri, kış mevsiminde de genellikle ateş başında anlatılmıştır. Ayrıca masalların anlatıcısını kötülükten koruduğu

inancı da bulunmaktaydı (Ergun, 2014:36-37). Kültürel değerleri, toplumun yaşam tarzını ve dünya görüşünü yansıtan masallar zengin bir tarihsel mirası yansıtmaktadır. Sözlü anlatı geleneğiyle başlayan masallar günümüzde hem sözlü hem de yazılı olarak edebiyat dünyasındaki varlığını sürdürmektedir.

Türkiye’de masallar üzerine yapılan ilk çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamıştır. Bu dönemde metinler derlenip tercümeler yapılarak yayınlar yapılmıştır (Ekici, 2015: 211). *Binbir Gece Masalları*’nın ilk tercümesi 1429 senesinde Abdi isimli bir mütercim tarafından yapılmış ve Sultan II. Murat’a sunulmuştur (Sakaoğlu,1999:17). Bu durum yazılı masal geleneğinin Osmanlı İmparatorluğunda 15. yüzyıldan beri var olduğunun bir göstergesidir.

Türk toplumunun kültürüne, gelenek ve göreneklerine dair birçok öğeyi barındıran *Billur Köşk* isimli masal kitabı da net tarihi bilinmemekle beraber Osmanlı İmparatorluğu döneminde birebir halkın ağzından derlenmiş bir masal kitabıdır (Oğuz, 2008: 5). Bu masal kitabı Türkiye’de yapılan ilk masal derlemesi niteliğini taşımaktadır (Alangu, 1958: 330). *Billur Köşk Masalları*, yabancı bir dile çevrilen ilk yayın olması bakımından da önemlidir (Saluk, 2018:41).

Erken dönemde başlayan yazılı masal kültürü 19. yüzyıldan sonra kentlerde popülaritesini yitirmeye başlamış, sözlü masal geleneği köylerde ve kırsalda sürdürülmeye devam etmiştir (Özünel, 2011: 64). Masal çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamış olsa da bilimsel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalar ancak Cumhuriyet döneminde yapılmıştır (Ekici, 2015: 211).

Türk masallarının gündeme gelmesi V. V. Radlov, İ. Kunos gibi yabancı araştırmacıların çalışmaları sayesinde olmuştur. Tahir Alangu bu durumu “*bizim masallarımıza karşı ilk ilgi önce Batı bilim dünyasında başlamıştı*” sözleriyle ifade etmiştir (Alangu, 1958: 333). Macar Türkolog Kunos Türk Masalları üzerine bilimsel çalışma yapan ilk kişidir (Gümüştepe, 2022:66). Kúnos’ un, iki cilt halinde yayınlanan *Osmanlı-Türk Halk Edebiyatı Derlemesi* adlı kitabının ilk cildinde 74 Türk masalı, ikinci cildinde ise 24 Türk masalı ve türkü derlemesi bulunmaktadır (Ergüt, 2020:19). Türk kültürünü yansıtan masalları derleyen Kunos, Türk masallarını Batıya tanıtan ilk kişidir (Ergüt, 2020: 498). Rus Türkoloğu F. Wilhelm Radloff da Türk masallarını derleyen ilk kişidir (Arıcı, 2004:161).

1866 ile 1907 yılları arasında Asya Türklerinden derlediği masalları on cilt halinde yayımlamıştır. 1908 Meşrutiyetinden sonra eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanmak üzere çocuklara uygun okuma metinleri arayan öğretmenler Batıdaki

masalları derleyip öğrencilere uygun metinler halinde yayımlamışlardır (Alangu, 1958:333). Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türk araştırmacılar da bu konu üzerinde çalışmalar yapmaya başlamıştır. Ziya Gökalp, Tahir Alangu, Eflatun Cem Güney ve Naki Tezel Türk masallarını derleyip üzerlerinde yapısal birtakım değişiklikler yaptıktan sonra yayımlamışlardır (Yeşil, 2015:599).

Masalları Türk halk kültürünü daha iyi anlama ve bu kültürü zenginleştirme aracı olarak kullanma fikri üzerinde duran ve bu amaçla ilk derlemeleri yapan kişi olan Gökalp Diyarbakır'da derlediği masalları *Küçük Mecmua* dergisinde yayınladıktan sonra *Altın Işık* adlı kitabına da almıştır (Alangu, 1969:427). Alman masal çalışmalarından etkilenen Ziya Gökalp, çocuk eğitiminde masalların kullanılmasına dikkat çekmiştir (Özünel, 2011: 63-64). Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Halkbilgisi Derneği ve Halkevleri bünyesindeki araştırmacıların Türkiye çapındaki derleme çalışmalarının ardından daha düzenli ve bilime dayalı derleme çalışmalarına öncülük etmiştir (Alangu, 1958:333).

Hazırlamış olduğu “Türk Halk Masalları Tipleri” adlı katalog çalışmasıyla Türk masalcılığında önemli bir yeri olan Pertev Naili Boratav da bu alandaki çalışmalarıyla akla gelen ilk isimlerdendir (Sakaoğlu, 2009:15). *Az Gittik, Uz Gittik* adlı eserinin sonunda Türk masallarının tarihî gelişimiyle ve masallarla ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Saim Sakaoğlu, Türk Halk Edebiyatı alanında önemli çalışmalar yaparak ve öğrenciler yetiştirerek bu alana büyük katkılar sağlamıştır (Yeşil, 2015: 602). 1999 yılında yayımlanan *Masal Araştırmaları* adlı kitabında *Türk Masalları* başlığında bu alanda yapılan çalışmaları derleyip okuyuculara sunmuştur.

Masal çevirileri, derlemeleri ve kendi yazdığı masalları bulunan Eflatun Cem Güney'in masal çalışmaları da Türk halk kültürü için önemlidir (Ergüt, 2020:9). Ali Berat Alptekin, Muhsine Yavuz, Umay Günay gibi araştırmacılar da masal üzerine çalışmalar yapan önemli isimlerdendir (Yeşil, 2015:599).

Sözlü edebiyat geleneğinin keyifle dinlenen ve ardından kayıt altına da alınıp okuyucuyla buluşan türü olan masallar yıllar boyuna araştırmacıların ilgisini çekmiştir. İnsanoğlunun gerçekleşmesini umduğu hayalleriyle bezenmiş masallar bir nevi terapi aracı olmuştur. Okuyucu ya da dinleyici masallarda kendi yaşayışını, duygularını, düşüncelerini bulup kendini rahat hissetmektedir (Alangu, 1958:336). Köklü bir geçmişi olan masallar her yaştan bireyin ilgisini çekmektedir. Teknolojinin olmadığı dönemlerde daha çok sosyalleşme ve eğlenme amacıyla anlatılan masallar yazıya geçirildikten sonra öğrencilerin eğitiminde de kullanılmaya başlanmıştır.

Bir milletin kültürel kodlarının aktarıcısı olan masallar üzerine yapılan akademik çalışmalarla günümüzde en çok bilinen masallar tespit edilmiştir. Tanrıverdi (2021:13) tarafından yapılan çalışmaya göre en çok bilinen Türk masalları aşağıda gösterilmektedir:

- Dede Korkut Masalları
- Güzel ve Çirkin
- Tilki ile Karga
- Keloğlan
- Tembel Kız
- Üvey Anne
- Muradına Eren Kız
- Gümüş Gözlü Dev
- Kurnaz Kurt
- Öksüz Kız
- İnatçı Horoz
- Üç Oğlan
- Gökten Düşen Üç Elma
- Dipsiz Kuyu
- Kıymetli Tuz
- Vadideki Nine
- Limon Kız
- Dağlar Beyi'nin Oğlu ile Ovalar Beyi'nin Kızı
- Yürek Ana
- Rüzgâr Oğlu Masalı
- Gülhanım

2008 yılında, Çevik (2008) tarafından gerçekleştirilen, ortaokul ve lise öğrencileriyle çalışılan görüşme veri tekniğinin kullanıldığı “Türkiye’de Batı Masalları ve Çocuklarımız” adlı çalışmada en çok bilinen Batı masalları tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre katılımcılar arasında en çok bilinen masallar Grimm masallarından olan *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Pamuk Prenses* ve *Yedi Cüceler* ve *Hansel ile Gratel* olmuştur. Katılımcılar Türk masallarından ise sadece *Keloğlan* ve *Nasrettin Hoca* masallarını yazmışlardır. Çevik (2008)’in çalışmasına göre en çok bilinen ilk on masal ise aşağıdaki gibidir:

- Kırmızı Başlıklı Kız
- Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler
- Hansel ile Gratel
- Keloğlan
- Rapunzel
- Kül Kedisi
- Bremen Mızıkacıları
- Kibritçi Kız
- Pinokyo
- Alaaddin'in Sihirli Lambası

Öğrencilerin belirttiği masalların kaynaklarının yüzdeliğine bakıldığında da %80,20 Batı masalları, %6,06 Türk masalları ve %9,09 Doğu masalları olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulgularından sonra Milli Eğitim Türkçe ders kitaplarını inceleyen Mehmet Çevik ders kitaplarında daha çok Batı menşeli masalların yer aldığını Türk masallarından sadece *Keloğlan*'a yer verildiğini tespit etmiştir. Batı kaynaklı masal kitabı çevirilerinin sayıca fazla olması ve çizgi film sektöründe Batı masallarının kullanılması da Türkiye'de Batı masallarının Türk masallarından daha fazla tanınmasının sebeplerindendir (Çevik, 2008:120-123).

Türk masallarının içinde önemli bir yere sahip olan *Keloğlan Masalları* Türk dünyasından Balkanlara kadar yayılmış olup varlığını uzun yıllardır sürdürmektedir (Harmancı, 2010:2). Annesiyle birlikte yaşayan Keloğlan tiplerinin karşılaştığı zorlukları akıllı ve kurnazlığıyla nasıl aştığını anlatan bu masallar Türk masal dünyasının önemli ürünlerindendir (Ulutaş ve Batur, 2020:2148). Nazım ve nesir şeklinde yazılmış olup dönemin dil ve kültür öğelerini barındıran *Dede Korkut Masalları* da Türk kültürü için önemli eserlerdendir (Efe, 2019:29).

Türk halkının yaşantısını, devlet ve aile yapısını, değerlerini ve geçmişin izlerini bu masallarda görmek mümkündür. *Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek, Kazılık Koca Oğlu Yegenek, Basatın Tepegöz'ü Öldürmesi, Salur Kazan'ın Tutsak Olması* masalları en çok bilinen *Dede Korkut Masalları* arasındadır (Efe, 2019:31). Dede Korkut'un anlattığı masallarda iyilik, doğruluk, birlik ve beraberlik gibi değerleri öğütlemesinden dolayı bu masallar değerler eğitiminde de yararlanılan kaynaklar arasındadır.

Sivri zekâsı ve nüktedanlığıyla zor durumlardan kolayca sıyrılmayı bilen Nasreddin Hoca gerçek bir kişi olarak 13. yüzyılda yaşamıştır (Duman, 2012:59). Hala popülaritesini koruyan Nasreddin Hoca fıkralarını diğer fıkralardan ayıran diğer

özellikler halkın günlük yaşamını konu edinmesi ve eğitsel mesajlar içeriyor olmasıdır (Arıcı, 2018:604). İnsanlara karşı hoşgörüyle yaklaşan ve bilge kişiliği ile ön plana çıkan Nasreddin Hoca, fıkralarıyla güldürürken düşündürten mesajlar vermektedir.

Masal türünü, masalları ve masal kahramanlarını tanıtmaları bakımından masal parkları da önemli bir yere sahiptir. Daha çok yerel yönetimler tarafından inşa ettirilen bu parklar başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelerin masal kahramanlarını barındırmaktadır. Masal parkları çocuk odaklı gibi görünse de yetişkinlerin de ilgisini çekmekte hem il içi hem de iller arası hareketliliği de arttırmaktadır (Balcı ve Dilek,2021:186).

14 Ocak 2018 yılında açılan Osmaniye Masal Park Türkiye'nin ilk milli temalı parkıdır. Türk masal kahramanlarının ve Türkiye'nin yedi bölgesinden önemli yapıların tanıtıldığı bu parkta çocuklar için 21 farklı oyun ünitesi bulunmaktadır.⁴

Türkiye'nin farklı illerinde rağbet gören masal parkları bulunmaktadır. İstanbul Sultangazi belediyesinin yaptığı analiz çalışmasında Masal Kahramanları Parkının yüksek oranda bilindiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum masal parkının önemsenip rağbet gördüğünün bir göstergesidir (Balcı ve Dilek,2021:186).

Ailelerin ve çocukların rağbet gösterdiği bir diğer masal parkı da Denizli'de bulunmaktadır. Denizli Merkezefendi Belediyesi Masal Parkının 9 bin 600 metrekarelik alanında masal okuyan Masal Ağacı, Nasreddin Hoca, Keloğlan, Şirinler, Kırmızı Başlıklı Kız, Hacivat ve Karagöz, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Temel Reis ile Ulubatlı Hasan figürleri, Elma Kurdu ile Arı oyun grupları ve spor aletleri ile kafeterya yer almaktadır.⁵

Manisa'da bulunan Şehzadelerpark Masal Parkında, çizgi film, masal kahramanları ve halk kahramanları yer almaktadır. Tarihi ve millî unsurları da barındıran bu parkta Keloğlan, kırmızı Başlıklı Kız, Pamuk Prenses gibi yerli ve Batılı masal kahramanlarını görmek mümkündür.

Türkiye'de bulunan Antalya, Kepez Masal Parkı, Adana Mavi Çocuk Ali Utku Yücel Masal Parkı, Bolu Masal Parkı, Çorlu Masal Parkı, Gaziantep Masal Parkı masal türünün tanıtımına, bireylerin hoşça vakit geçirmesine ve eğlenirken öğrenmelerine hizmet eden diğer masal parklarından.

Masal parkları dışında tematik parkların içerisinde yer alan masal bahçesi ve masal şatosu da tıpkı masal parkları gibi ilgi görmektedir. Bursa Osmangazi'de bulunan

⁴ Detaylı bilgi için bkz. <https://osmaniyemasalpark.com/>. (Erişim Tarihi: 12.01.2024)

⁵ Detaylı bilgi için bkz. <https://merkezefendi.bel.tr/>. (Erişim Tarihi: 12.01.2024)

Macera Bursa’da yer alan masal bahçesi konsepti, dünyaca ünlü masal kahramanlarının heykellerini bulundurmaktadır. 22 adet tema ve masal dinleme alanında oluşan bahçede, 24 noktada Pinokyo, Keloğlan, Ninja Kaplumbağalar, Taş Devri, Pamuk Prenses ve 7 Cüceler, Temel Reis, Nasreddin Hoca, Kırmızı Başlıklı Kız, Buz Devri, Külkedisi, TenTen, Bremen Mızıkacıları gibi birçok masal kahramanlarından oluşan 122 parça heykel yer almaktadır.⁶

Eskişehir’de bulunan Masal Şatosu 2014 yılından beri “her şey çocuklar için” sloganıyla hizmet vermektedir. Masal seansları, atölye ve etkinlik programları ile her yaştan bireye hizmet sunarak hayal güçlerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Periyodik olarak düzenlenen üç masal seansı ve farklı zamanlarda düzenlenen atölye çalışmaları, gösteriler ve söyleşiler gerçekleştirilmektedir. Nasreddin Hoca, Dede Korkut ve Keloğlan gibi Türk kültürüne ait masallar, fıkralar, hikâyeler ziyaretçilere tanıtılarak, eğlence ile eş zamanlı olarak kültürel-sosyal gelişim ve bilinçlendirme bir arada sunulmaktadır. Masal Şatosu Türkiye’de alanında tek merkez olmasından dolayı pek çok ziyaretçinin dikkatini çekmektedir. Masal Şatosu, sunduğu interaktif etkinlikler ve masal çalışmalarıyla çocukların hayal dünyalarını gelişme, hayatı tanımak, kendilerini ifade etme, problem çözme, akıl yürütme, soyutlama ve yaratıcı düşünme becerileri gelişme gibi amaçları gerçekleştirmektedir.⁷

Masal alanında söz edilmesi gereken bir başka kurum da Türkiye’de ilk masal müzesi olan Kartal Belediyesi Masal Müzesidir. Müze içerisinde, şair ve yazar Sunay Akın’ın Türkiye ve dünyanın farklı ülkelerindeki koleksiyonerlerden topladığı, tarihi değere sahip oyuncakların yanı sıra Türk ve Dünya edebiyatının önde gelen yazarlarının ilk basım kitapları sergilenmektedir. Müze içerisinde ve bahçesinde sergilenen heykellerin arasında Hans Christian Andersen’in Türkiye’de bir ilk olan heykeli de bulunmaktadır. Masalların tarihinin oyuncaklarla anlatıldığı bu müzede uzman eğitimciler ve edebiyatçılar tarafından çeşitli atölye çalışmaları yapılmaktadır.⁸

Masalı temalı bu mekânlar öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerine, öğrenirken eğlenmelerine de katkı sağladıkları için okullar ve öğretmenler tarafından da tercih edilmektedir (Balcı ve Dilek,2021:187). Ayrıca bu mekânların varlığı Türkiye’de kültürel mirasın bir parçası olan masal türüne verilen değeri de göstermektedir. Masal

⁶ Detaylı bilgi için bkz. <https://osmangazi.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 13.01.2024)

⁷ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.masalsatosu.com/>. (Erişim Tarihi: 13.01.2024)

⁸ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.kartal.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 13.01.2024)

alanında önemli çalışmalar arasında sayılabilecek bir diğer etkinlik de Mardin Müzesinin düzenlediği “Masalcılar Buluşması” etkinliğidir.

4.4.1. TÜMAK-I Masal Masal Türkiye

Masallar ait oldukları toplumun kültürünü yansıtan aynalardır. Yüzyıllarca bir arada yaşamış insan topluluklarının oluşturduğu kültür, sürekli gelişen ve etki alanı genişleyen teknolojiyle birlikte değişikliğe uğramaktadır (Önder, 2016:29). Hızla değişen teknolojinin ortaya çıkardığı ürünler bir “dijital kültür” oluşturmaktadır. Bu dijital kültür ortamı yeni kavramların doğmasına da sebep olmuştur. Örneğin dijital ortamlarda sunulan bilgiye ulaşip bu bilgiyi kullanma becerisine sahip olma anlamına gelen “dijital okuryazarlık” bu kavramlardan biridir. Kaynakların yıpranmadan ve bozulmadan gelecek nesillere aktarılıp kolayca erişilebilmesini sağlamak açısından dijitalleşme önemlidir. Teknoloji ile birlikte yaşanan yenilikler doğrultusunda sözlü edebiyat geleneğinin önemli bir parçası olan masallar, “Türk Masalları Külliyyatı-I” projesi kapsamında dijital ortamda toplanmaktadır.

Türk Masalları Külliyyatı-I, 2019 yılında başlatılıp üç yıllık bir süre zarfında tamamlanması planlanan kapsamlı bir masal derleme projesidir. Atatürk Kültür Merkezi tarafından yürütülen projenin logosu Öğr. Gör. Ulviye ÖZÖNDER AYDIN tarafından tasarlanan “Anka Kuşu” motifi, sloganı ise “masal masal Türkiye’dir”.

Proje kapsamında öncelikle Türkiye topraklarındaki Türk masalları daha sonra ise ülke toprakları dışında kalan Türk masalları araştırılacaktır. Türk masallarıyla ilgili bugüne kadar yapılan bütün akademik çalışmaları, yazılı eserleri, ses ve görüntü içeren medya kaynaklarını araştırıp incelemeyi hedefleyen projenin sonunda derlenip telif hakkı ödenen Türk masalları bu külliyyata dâhil edilecek ve kamuoyuna açılacaktır. Ayrıca derlenip seçilen masalların ciltler halinde basılması da projenin amaçları arasındadır. Bu projenin tamamlanması ile Türk edebiyatının sözlü geleneğinin bir parçası olup zaman içerisinde unutulmaya yüz tutmuş masallar, zaman ve mekân sınırlılığından bağımsız dijital materyaller olarak korunarak gelecek nesillere bir miras olarak kalacaktır.

Projenin yürütücüsü olan Atatürk Kültür Merkezi, Türk kültürü üzerine tanıtım, araştırma, yayın ve ödüllendirme yapan bir kurumdur. Devletin ve toplumun öncelikleriyle ilgilenen bu kurum kuruluşundan bu yana çeşitli yayınlar yapmış, yurt içi ve yurt dışında konferanslar düzenlemiş, belgeseller hazırlamıştır. Türk kültürü üzerine

yapılan çalışmaları teşvik etmek ve bu çalışmaları ödüllendirmek için kültür, sanat, edebiyat alanında yarışmalar düzenleyen kurum aynı zamanda ulusal ve uluslararası projeler de yürütmektedir. Yürütülen projelerden biri olan “Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Projesi” tamamlanmış olup proje kapsamında 31 ciltlik eser de yayımlanmıştır.

Sözlü edebiyat geleneğinde önemli bir yeri olan masallarla ilgili çalışmaları derleyerek unutulmuş ve kaybolmaya yüz tutmuş masalları öncelikle dijital kayıt altına alıp proje sonunda somut bir eser çıkarmayı hedefleyen TÜMAK-I projesiyle Türk toplumunun yerli ve milli değerleri de korunup gelecek nesillere taşınacaktır. Dijitalleşme sayesinde, bilgiye ulaşmak daha hızlı, ekonomik ve pratik olduğu gibi aynı anda birçok kullanıcının erişimine de açıktır. Külliyyatı oluşturacak masallara ulaşmak amacıyla Türkiye’nin yedi bölgesi ve seksen bir ilinde derleme ve literatür tarama aşamalarından oluşan bir yol izlenmektedir. Ulaşılan masallar projenin internet sitesine yüklenmek suretiyle bir havuzda toplanmaktadır. İşbirliğine dayalı bu çalışmada bilim insanları, araştırmacılar, uzmanlar dışında bu projenin tamamlanmasına gönül vermiş her birey iş bölümü sistemiyle projeye katkı sunmaktadır. “Derleyici” ulaştığı masalları kendine ve masala ait bilgilerle birlikte sisteme yüklemektedir. Masalda geçen yöresel kelimelerin anlamlarını da yazmak derleyicinin sorumluluğundadır. Derleyicinin sisteme yüklediği masal “bölge sorumlusu araştırmacının” onayından geçmektedir. Bu aşamada masalın masal bilgileri, türü, başlığı, derleyici bilgileri, masal metni, masalın orijinalliği kontrol edilmektedir. Türkiye’nin yedi bölgesinden çeşitli üniversitelerin akademik personelleri “bölge sorumlusu araştırmacı” olarak projeye katkı sunmaktadır. Bölge Sorumlusu Araştırmacıların onayından geçen masalların dil ve şekil açısından gerekli kontrolleri “dil editörleri” tarafından yapılmaktadır. Son olarak üç ayda bir toplanan “danışma kurulunun” havuzunda toplanan masallar kurul tarafından değerlendirilmektedir.

Projede aktif görev yapan çeşitli kurum personeli ve bilim insanlarından oluşan yürütme komisyonu, danışma kurulu, editör kurulu, yönetim ve yazılım kurulu bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin her ilinde de “proje il temsilcileri” bulunmaktadır. Projenin başladığı tarihten günümüze kadar (22.02.2024) projeye destek veren katılımcılar tarafından birçok masal sisteme yüklenmiştir. Gerekli kontrolleri yapıp kurulların onayından geçen masallar ile Türkiye’nin masal haritası oluşturulmuştur. Onaylanan masallar “masal.gov.tr” adresinde yayınlanmaktadır. İnternet sitesinde bölge, şehir ve tür filtrelemeleri yaparak masallara ulaşmak mümkündür. Zincirlemeli,

sihirli/olağanüstü, mizahi, hayvan, gerçekçi, dini ve diğer olmak üzere yedi farklı kategoride 2130 adet masal derlenip yayınlanmıştır. Doğu Anadolu Bölgesinden 314, İç Anadolu Bölgesinden 622, Marmara Bölgesinden 130, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 103, Akdeniz Bölgesinden 278, Karadeniz Bölgesinden 462 ve Ege Bölgesinden 221 masal internet sitesinde yayınlanmıştır. Siteyi ziyaret edenlere okudukları masalları sosyal medya hesaplarında paylaşabilme imkânı sunulmuştur. Okuyucular masalı “beğendim” ve “beğenmedim” seçeneklerini işaretleyerek değerlendirebilmektedir.

Toplumun kültüründen büyük izler taşıyan masalların derlenip dijital ortamda paylaşılmasıyla kültür unsurları gelecek nesillere aktarılacaktır. Masalların dijital ortamda paylaşılması ile birden fazla kişi eş zamanlı olarak, zaman ve mekân kısıtlaması olmadan masallara ulaşabilme imkânı bulacaktır. İş birliği ile derlenen masallar farklı kurulların inceleme ve değerlendirmeleri sonrasında yayınlandığından masalların doğruluğundan ve orijinalliğinden şüphe duyulmamaktadır. Okuyucu, farklı filtreleme seçeneklerini kullanarak istediği içeriğe hızlıca ulaşabilecektir. Grimm Kardeşlerin yüzyıllar öncesinde köy köy, kasaba kasaba dolaşarak masalları derlediği gibi günümüzde de bu proje ile Türk masalları dijital yollar ile derlenip yine dijital yollarla korunup gelecek nesillere aktarılacaktır.

5. MASAL VE TURİZM İLİŞKİSİ

Endüstri devrimiyle beraber değişen sosyal yaşam, turizm kavramının da bağlam değiştirmesine ve farklı bir olgu olarak algılanmasına neden olmuştur (Kozak vd, 2015:2). Çeşitlenen turizm tüketimiyle birlikte kitlesel hareketliliklerin haricinde ilgi alanı çoğunluktan farklı olan ve ayrı bir grubun içinde yer almayı ifade eden “özel ilgi turizmi” terimi turizm kavramı içinde yer edinmiştir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009:121).

Toplumun yeni deneyimler araması, sektördeki teknolojik gelişmeler ve stratejiler, sektörde yaşanan rekabet ve turist profilinde yaşanan değişimlerle birlikte deniz, kum, güneş turizmine alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır (Büyüksalvarcı, Aras ve Çınarlı 2009:1200). Bunlardan biri de kültürel miras turizmidir. Günümüzde turistler geleneksel toplu tatillerle daha az ilgilenmekte ve bunun yerine daha akılda kalıcı ve ilgi çekici bir seyahat deneyimi talep etmektedirler. Miras turizmi ‘kişilerin kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni bilgi ve deneyimler edinmek amacıyla normal ikamet yerlerinden uzaktaki kültürel cazibe merkezlerine hareket etmeleri’ olarak tanımlanmaktadır (Starčević, 2019:10).

Turizm, coğrafya, psikoloji sosyoloji gibi farklı alanlarla ilişkili olsa da son yıllarda kültüre olan ilginin artmasıyla turizm ve kültür arasındaki ilişki daha da artmıştır. Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte toplumların ve kültürlerin tek tipleşmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Kültürlere sahip çıkmak ve onları sürdürmek amacıyla UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi hazırlanarak bu durumun önüne geçilmek istenmektedir (Avcı ve Çoşkun, 2023:111).

İnsanların kendi kültürlerini öğrenme isteklerinin yanı sıra başka kültürlerle olan merakın da artmasıyla somut kültürel miras varlıkları kadar somut olmayan kültürel miras varlıklarına olan ilgi de artmıştır (Richards, 2018:13). Kültür ve Turizm Bakanlığının yapmış olduğu tanıma göre arkeolojik alanlar, tarihi köyler ve binalar, kültürel eşyalar gibi fiziki her eser somut kültürel miras; gösteri sanatları, gelenekler ve görenekler, sözlü gelenek unsurları ise somut olmayan kültürel miras olarak kabul görmektedir. Somut olmayan kültürel miras unsurları nesilden nesile aktararak devamlılığını sağlamaktadır. Geçmişle gelecek arasında bir köprü vazifesi gören bu unsurlar ancak gelecek nesile aktarıldığında kültür olma özelliği ortaya çıkmaktadır (Kolaç, 2019:20). Bu unsurları korumak, uluslararası iş birliğini sağlamak adına atılan adımlardan biri UNESCO’nun 2003 yılında kabul ettiği Somut Olmayan Kültürün Korunması Sözleşmesi’dir. Türkiye’nin de kurucu üyeleri arasında yer aldığı bu

sözleşmeye göre; sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal şölen ve ritüeller, el sanatları ve doğa ile ilgili uygulamalar somut olmayan kültürel miras unsurları arasındadır.

Türkiye UNESCO tarafından kabul edilmiş 20 adet somut olmayan kültürel miras unsuru ve 2 adet acil koruma gerektiren somut olmayan kültürel miras unsuruna sahiptir. Bu unsurlar turizm sektöründe alternatif çekicilik unsurları oluşturması bakımından önemlidir (Türker ve Çelik, 2012:86-87).

5.1. Tema Parklar

Yazılı kültürün henüz oluşmadığı ya da yaygın olmadığı dönemlerde toplumun duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını sözlü olarak aktardığı anonim bir tür olan masallar somut olmayan kültürel miras içerisinde önemli bir yere sahiptir (Türker ve Çelik, 2012: 95). Yüzyıllardır toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan masallar önemli kültür hazinelerindendir (Çıblak, 2008 :40). Toplumun yaşayan hafızası olarak da adlandırılan masal anlatıcısı tarafından toplumun kültürel değerlerini aktaran masallar kültürel aktarımın önemli bir parçasıdır (Aslan ve Birol, 2023:63). Masallar, sadece birer metin olmak dışında toplumun güzel vakit geçirmesini sağlamak, içerdiği konularla toplumu eğitmek ve kültürü aktarmak gibi görevler de üstlenmiştir (Aday, Akçalan, 2018:237).

Masallar, evrenselliği, yaygınlığı ve toplumsal işlevlerinden ötürü bir değerler eğitimi aracıdır. (Saluk, 2018:42). Üstlendiği bu görevleri dışında masallardan bir de turizm sektöründe masal parkları, masal evleri ve masal rotaları uygulamalarında da faydalanılmaktadır (Aymankuy vd., 2023:814).

Yeni bir turistik olgu gibi görünse de giderek büyüyen temalı turistik rotalar ve edebî çağrışımlara dayanarak yapılan yolculuklar yüzyıllardır süregelen bir geleneğe sahiptir (Hemme, 2005:71). Floransa, 18. yüzyıldan bu yana gezginleri önemli mimarileri, Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Giotto'nun eserlerini görmeye ve aynı zamanda Dante, Petrarca ve Boccaccio'nun izinde yürümeye davet etmektedir. Shakespeare'in Stratford-upon-Avon'daki doğum yeri şu anda yılda 500.000'den fazla ziyaretçi çekmektedir (Hemme, 2005:74).

Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olması bakımından önemli bir yere sahip olan tema parklar, bir konuyla ilişkili eğlence alanlarının düzenlendiği herkese açık alanlardır. Kostümler, heykeller, etkinlikler, müzik gibi unsurların kullanıldığı bu parklar ziyaretçilerin destinasyonda daha uzun süreli kalmasını sağlamaktadır. Ziyaretçi

sayıları, yıl boyu hizmet vermeleri ve elde edilen kazanç göz önünde bulundurulduğunda turizm sektöründe önemli bir yeri olduğu görülmektedir (Büyükşalvarcı, Aras ve Çınarlı, 2009:1199-1201). Bilim kurgu, minyatür, tarihi dönemler ya da denizcilik gibi birbirinden farklı temalar üzerine kurulan tema parkları arasında en çok bilinen ve ziyaret edilen parklar *Disneyland*, *Disneyworld* ve *Euro Disney* gibi masallardan beslenen Disney parklarıdır (Themed Entertainment Association-TEA). Eğlence Birliği (Themed Entertainment Association-TEA) tarafından her yıl ziyaretçi sayılarının değerlendirildiği “Theme Index” adlı rapor yayınlanmaktadır. 2022 raporuna göre dünyanın en çok ziyaret edilen ilk 20 tema parkı sıralaması aşağıdaki gibidir:

Tablo 5. 1 Dünyanın en çok ziyaret edilen tema parkları

Tema Park	Ziyaretçi sayısı
Disneyland Park, Paris, Fransa	9,930
De Efteling Tema Park, Kaatsheuvel, Hollanda	5,430
Europa-Park, Rust, Almanya	5,400
Walt Disney Studio Park, Paris, Fransa	5,340
Tivoli Gardens, Copenhagen, Danimarka	3,864
Portaventura World, Salou, İspanya	3,750
Gardaland, Castelnovo Del Garda, İtalya	2,950
Parc Asterix, Plailly, Fransa	2,632
Liseberg, Gothenburg, İsveç	2,500
Legoland, Windsor, Britanya	2,400
Puy Du Fou, Les Epesses, Fransa	2,342
Alton Towers, Staffordshire, Britanya	2,300
Legoland Billund, Danimarka	2,242
Phantasialand, Brühl, Almanya	2,100
Futuroscope, Jaunay-Clan, Fransa	1,920
Parque Warner, Madrid, İspanya	1,860
Legoland Deutschland, Günzburg, Almanya	1,700
Thorpe Park, Chertsey, Britanya	1,600
Heide Park, Soltau, Almanya	1,600
Chessington Maceralar Dünyası, Chessington, Britanya	1,500

Yılda beş binden fazla ziyaretçisi ile Avrupa’nın en iyi eğlence parklarından biri olan *Efteling* yetmiş yılı aşkın bir süredir hizmet vermektedir. Efteling Naturepark Vakfı tarafından 1952 yılında masallar, destanlar ve efsanelerle dolu bir yer olarak açılan *Efteling* ulusal ve uluslararası ödüller kazanmaktadır. Hollanda’nın en büyük

dünyanın ise en eski tema parkı olan fantezi temalı masal parkı ziyaretçilerine gününbirlik turlar haricinde konaklama imkânı da sunmaktadır. *Uyuyan Güzel, Pamuk Prenses, Kurbağa Prens, Sihirli Saat, Çin Bülbülü, Yaramaz Prenses, Altı Hizmetkar, Gnome Köyü, Anne Holle ve Wee Walter Messenger* masallarının üç boyutlu figürlerini ve sahnelerini içeren Masal Ormanı ile açılışı yapılan park sonraki yıllarda kafe, restoran, yüzme havuzu ve Masal Ormanına eklenen yeni yeni masal kahramanlarıyla genişletilmiştir. Zaman içerisinde *Kırmızı Başlıklı Kız, Rapunzel, Kibritçi Kız* gibi masalların eklendiği *Masal Ormanı* günümüzde otuz masala ev sahipliği yapmaktadır. Tiyatro, oyun parkı, duyu evi, hız treni gibi imkânlarıyla her yaştan insanın beğenisini kazanan bu park açıldığı günden bugüne beş milyondan fazla ziyaretçiye ağırlamıştır. Avrupa’da en çok ziyaret edilen üçüncü tematik park olan Efteling masal ve turizm kavramlarını bir araya getirmesi bakımından önemlidir.

Masal türünü, masalları ve masal kahramanlarını tanıtmaları bakımından önemli bir yere sahip olan masal parkları Türkiye’de daha çok yerel yönetimler tarafından inşa ettirilmektedir. *Efteling Tema Parkı* gibi kapsamlı ve büyük olmasa da Türkiye’de de farklı illerde farklı konseptler içeren masal parkları bulunmaktadır. *Osmaniye Masal Park, Macera Bursa, Eskişehir Masal Şatosu, Manisa Şehzadelerpark Masal Parkı* gibi hem çocukların hem yetişkinlerin ilgisini çeken ve il içi ve iller arası hareketliliği arttıran masal parkları vardır (Balcı ve Dilek, 2021:186). Bu mekânların varlığı Türkiye’de kültürel mirasın bir parçası olan masal türüne verilen değeri de göstermektedir.

Masal türünün turizm sektörüyle ilişkisi düşünüldüğünde akla gelen en iyi uygulamalardan biri Grimm Kardeşlerin masallarının izini muhteşem bir manzara eşliğinde takip eden “Deutsche Marchen Strasse” yani *Alman Masal Yolu* rotasıdır (Hemme, 2005: 71). Grimm Kardeşlerin doğum yeri olan Hanau’dan başlayıp *Bremen Mızıkacıları* masalının geçtiği Bremen şehrine doğru uzanan 64 farklı noktanın muhteşem bir doğa eşliğinde ziyaret edilmesine olanak tanıyan bu rota edebiyat turistlerinin ilgisini çekerek ülkenin kültürel miras turizmine katkıda bulunmaktadır (Starčević, 2019:9).

5.2. Alman Masal Yolu

Bir yolun tematik olarak standartlaştırılmış bir seyahat rotasına dönüştürülmesi turizm sektöründe uzun bir geleneğe sahiptir. Turizmin 20. yüzyılın başlarından itibaren

yavaş yavaş elit bir eğlenceden kitlesel bir eğlenceye dönüşmesiyle birlikte, ülkeleri motorlu biçimde "gezen" arabalı gezginler için yeni seyahat rotaları geliştirilmiştir (Bendix ve Hemme, 2004:96). Günümüzde turistler geleneksel tatillerle daha az ilgilenmekte ve bunun yerine daha akılda kalıcı ve ilgi çekici bir seyahat deneyimi talep etmektedirler (Starčević, 2019:10).

Yeni deneyimlerden biri olan *Alman Masal Rotası* gezginleri perilerin ve prenslerin anavatanına ve Grimm Kardeşler'in izinde masalların büyüsüne kapılmaya davet etmektedir (Hemme, 2005:71). *Alman Masal Rotası*, Hanau'dan Bremen'e uzanan 600 km uzunluğunda bir yoldur ve kalelerden nehir vadilerine kadar sayısız turistik yer sunmaktadır. Beş federal eyaletten (Bremen, Hessen, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren-Vestfalya ve Thüringen) geçen bu yol güneyden kuzeye doğru uzanmaktadır (Šinko, 2017:13).

Jacob ve Wilhelm Grimm kardeşlerin doğum yeri olan Hanau'dan *Bremen Mızıkacıları* efsanesinin geçtiği Bremen'e uzanan "Alman Masal Rotası", 1970'lerin ortalarında dönemin Hessen bölge yöneticisi Herbert Günther tarafından başlatılmıştır. Alman Ulusal Turizm Kurulu tarafından desteklenen "Alman Masal Rotası Çalışma Grubu" iki yıllık bir planlamanın ardından 1975 yılında kurulmuştur. O dönemde kırk kasaba, belediye ve ilçe (günümüzde 65) güçlerini birleştirerek ve Kassel'de bir ofis kurmuştur.

Renkli broşürler ve etkinlik takvimleri, ticaret fuarlarında ve seyahat dergilerinde düzenli olarak yapılan sunumlar, yolu popüler bir destinasyon haline getirmiştir. Masal Rotası aynı zamanda Japonya'ya kadar uzanan diğer masal projeleri için de bir fikir kaynağı oluşturmaktadır (Bendix ve Hemme, 2004:96). Alman Masal Rotası sadece Almanya'da değil, başta Asya olmak üzere diğer ülkelerde de oldukça popülerdir. Almanya'da en iyi bilinen tatil rotalarından biridir (Šinko, 2017:14).

Kurumsal düzeyde Masal Rotası ofisi, üye kasaba ve köylerin turizm ofisleri ve turizm birlikleri ile çeşitli şekillerde çalışmakta ve ülke çapında faaliyet göstermekte ve kendisini dış dünyaya bu şekilde pazarlamaktadır. Ancak, gezginlerin rota boyunca deneyimleyebilecekleri şeyler esas olarak yerel oyuncular tarafından yaratılmaktadır. Örneğin Hamelin'de *Fareli Köyün Kavalcısı* efsanesi yaz boyunca haftada iki gün açık hava sahnesinde, bir kez klasik bir tiyatro oyunu şeklinde, bir kez de daha modern bir müzikal şeklinde sergilenmektedir. Örneğin emekli bir kıdemli öğretmen olan Friedrich Flügge, 1954'ten beri yaz tatilinden feragat ederek 120 Hamelinli öğrenci ve tatilciden

oluşan grubuyla her pazar günü kasaba efsanesinin tiyatro versiyonunu sunmaktadır (Bendix ve Hemme, 2004:98).

Masal Rotası boyunca yer alan şehirler, daha küçük topluluklar ve bölgeler de kaleleri *Uyuyan Güzel* veya *Rapunzel*'in sığınakları olarak pazarlamakta, çeşmelerde doğal olarak *Kurbağa Kral* yaşamakta ve fırıncılar Hamelin'de pişmiş *Fareli Köyün Kavalcısı*'nın farelerini başarıyla satmaktadır (Hemme, 2005:75). Hamelin'in merkezinde, kaldırım taşlarına boyanmış fareler, figürlü çeşmeler ya da her fırından temin edilebilen tuzlu hamurışı fareleri ile kasabanın efsanevi geçmişinin hatırlatılmadığı neredeyse hiçbir sokak yoktur. Reinhardswald gibi manzaralar, üç büyük ahşap dev kadın heykeli ile efsanevi geçmişlerinin parçalarını göstermektedir. Bu tür nesneler, görünmez kültürel olguları görünür kılmaya yardımcı olarak tatilcileri hayal dünyasına davet etmektedir. Etkinlikler ve reklam broşürleriyle birlikte, şehirleri, toplulukları ve manzaraları anlamlı bir hikâyeye aracılığıyla birbirine bağlamaktadır. Bölgede kök salmış masalları, efsaneleri ve hikâyeleri pazarlanabilir bir turistik ürüne dönüştürmekte ve bazı "yerliler" için kendi kültürlerine olan bağlılıklarını derinleştirmektedirler (Bendix ve Hemme, 2004:98).

Alman Masal Rotası ve bir bütün olarak Alman edebiyatı, kültürü ve tarihi için önemli bir rol oynayan *Kurt ve Yedi Küçük Keçi*, *Rapunzel*, *Külkedisi*, *Frau Holle*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Bremen Mızıkacıları*, *Uyuyan Güzel*, *Pamuk Prenses*, *Tavşan ve Kirpi*, *Kurbağa Prens* gibi masallar rota boyunca çeşitli temalar kullanılarak bazen bir heykelde bazen de bir kalede yaşatılmaktadır.

Alman Masal Yolu, 19. yüzyılın başlarında Jacob ve Wilhelm Grimm Kardeşler tarafından derlenen halk masalları ve efsaneler dünyasını görünür ve yaşanabilir kılmak amacıyla 1975 yılında kurulmuştur. Grimm Kardeşlerin doğum yeri Hanau'dan Hessen ve Aşağı Saksonya üzerinden Bremen'e kadar uzanan Masal Yolu bu rotayı kullanmaktadır. Bu turistik yola ait kırk topluluk, ilkbahardan sonbahara kadar masallar, efsaneler ve koleksiyonlarıyla bağlantılı kişilerle ilgili oyunlar, şenlikler, özel sergiler ve okumalar gibi özel etkinlikler sunmaktadır (Bendix ve Hemme, 2004:98). Projenin özel bir vurgusu da ekonomik sürdürülebilirlik karşısında sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik meselesidir (Bendix ve Hemme, 2004:97).

Alman Masal Rotası, çok çeşitli turistik cazibe merkezleri sunduğu için turistler arasında giderek daha popüler hale gelmektedir. Yol boyunca yaşam, tüm yıl boyunca aktiftir ve bu da onu iyi bir destinasyon haline getirmektedir. Alman Masal Rotası genellikle peri masalları sunmasına rağmen, sadece çocuklar arasında değil, yetişkinler

arasında da popülerdir (Šinko, 2017:24). *Romantik Yol* ile birlikte *Alman Masal Yolu* Almanya’da en çok ziyaret edilen tatil rotasıdır. Almanya’daki tatil rotası, başta Çin olmak üzere dünyanın dört bir yanından çeşitli misafirleri çekebildiği için Almanya turizmi için önemli bir rol oynamaktadır. Bu rota, Almanya’da ziyaret edilebilecek en iyi 100 yerden biridir ve Çinlilerin yanı sıra Hollanda, İngiltere, ABD, İsviçre ve giderek artan oranda Japonya’dan ziyaretçi çekmektedir. Çinliler Oberweser veya Alsfeld gibi daha küçük kasabaları severken, Hollandalılar ve İngilizler Kassel ve Bremen gibi daha büyük kasabaları ziyaret etmeyi tercih etmektedir (Šinko, 2017:33).

Başarılı bir kültür turizmi pazarlaması için Grimm Kardeşlerin mirası olan Alman masalları ve destanlarını kullanan *Alman Masal Yolu* sürekli genişletilip geliştirilen en ünlü Alman tatil rotalarından biri haline gelmiştir. Kurulduğu gün 41 üyesi bulunan dernek, şu anda 70’e yakın il, belediye ve diğer belediye kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Genel kurul tarafından her iki yılda bir altı üyeli bir yönetim kurulu ve en fazla on üyeden oluşan bir pazarlama komitesi seçilmekte ve Kassel ve Hofgeismar ofislerindeki tam zamanlı ekip, bu dernek komitelerinin çalışmalarını koordine ederek kararlarını uygulamaktadır. Dernek, Alman masallarının, destanlarının ve efsanelerinin ve Grimm Kardeşlerin kültürel mirasının korunmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunarak Alman Masal Yolu rotasını kaliteli bir kültür turizmi markası ve en önemli tatil rotalarından biri olarak sürdürülebilir bir şekilde konumlandırmayı amaçlamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek adına arka planda çalışan pek çok ilçe, banka ve otel gibi kurumlarla ortak çalışmalar yürütülmektedir. İş birliği içinde olunan *MARITIM Hotel*, *Best Western Hotel Bremen City* gibi otellerin yanı sıra, karşılıklı yarar ve konukların yararı için sözleşmeler temelinde yakın iş birliği içinde çalışılan *Burg Herstelle*, *Ritter Rost Magic Park Verden* gibi kültür ve eğlence tesisleri de bulunmaktadır. Rota boyunca ziyaret edilebilecek yerler aynı zamanda derneğin üyeleridir.

Alman masal yolu boyunca kabaca üç kategoriye ayrılabilir yerler bulunmaktadır. İlk olarak Grimm Kardeşler’in yaşamı için çok önemli olan yerler, daha sonra özellikle ve yoğun olarak masallarla ilişkilendirilen yerler ve günümüzde giderek önem kazanan efsane ve destanlarla ilişkilendirilen yerler bulunmaktadır.

Görsel 5. 1. Alman masal rotası

Kaynak: <https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/en/route/our-route>

Hanau

Kuzey Almanya boyunca 600 km kadar uzanan Alman Masal Yolu, çocukluğun köklerine doğru bir yolculuk olduğundan gerçek mesafe ile ölçülemez (Sidorsky, 1990:151). Bu büyülü masal rotası Grimm Kardeşler'in doğum yeri olan Hanau'da başlamaktadır. Resmi başlangıç noktası 1896 yılında açılan Neustadt pazar meydanındaki etkileyici *Jacob ve Wilhelm Ulusal Anıtı*dır. Şehir, bu ünlü kardeşleri edebiyat ve sanat ödülleri, tarihi şehir turları, yıllık Grimm Kardeşler Festivali ve diğer birçok girişimle onurlandırmaktadır.

Görsel 5. 2. Grimm kardeşler ulusal anıtı

Kaynak: <https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/poi/brueder-grimm-nationaldenkmal>

Steinau

Grimm Kardeşlerin çocukluklarını geçirdikleri bu kasabadaki eski ahırlar şu anda çocukların ve yetişkinlerin Grimm masallarının sahnelendiği bir kukla tiyatrosu olarak kullanılmaktadır. Kukla tiyatrosunun önündeki meydanın karşısında, çeşmeyi çevreleyen duvarın kenarına tünemiş genç bir kızın bronz heykeli ile süslenmiş bir çeşme bulunmaktadır. Kız bir topu sıkıca kavramış, suyun içinde ise bronz bir kurbağa oyuncığını yakalamaya hazır bir şekilde poz vermektedir. (Sidorsky, 1990:151). Bugün *Grimm Kardeşler Evi* olarak bilinen eski ofis binası, ziyaretçileri Grimm ailesini ve ünlü kardeşlerin yaşamını ve çalışmalarını daha iyi tanımaya davet etmektedir. Ayrıca Grimm Kardeşlerin öğrencilik yıllarında Marburg kentinde kaldıkları ev de yoğun ilgi görmektedir.

Görsel 5. 3. Grimm Kardeşlerin üniversite yıllarında kaldıkları ev
Kaynak: © 2024 Ferhat KURT, Fatıma TALAYHAN KURT

Marburg

Yolculuğun bir sonraki adımı, 1527 yılında kurulan ve Almanya'nın ilk Protestan üniversitesi olan Marburg Üniversitesi'nin bulunduğu Marburg an der Lahn'dır (Sidorsky, 1990:152). Marburg, Grimm Kardeşleri, *Otto Ubbelohde*'nin Grimm Masallarının illüstrasyonlarının bulunduğu yerlere rehberli turlar düzenleyerek anmaktadır. *Grimm-Dich-Pfad*, *Sterntaler Işık Sanatı Projesi*, *Grimm Park* ve etkinlikler ziyaretçileri Grimm Kardeşler ve onların masal kahramanlarının ayak izlerini

takip etmeye davet etmektedir. Tarihi eski kentten geçerek kaleye çıkan, evlerin, merdivenlerin ve duvarların yüksekliklerindeki masal karakterleriyle ziyaretçileri kendine çeken *Grimm-Dich-Pfad* İlk kez 2009 yılında Kültür Departmanı tarafından hayata geçirilmiş ve aynı yıl *Hessian Turizm Ödülü*'ne layık görülmüştür.

Görsel 5. 4. Marburg şehir merkezinde yer alan masal kahramanlarının temsilleri

Kaynak: © 2024 Ferhat KURT, Fatıma TALAYHAN KURT

Kassel

Grimm Kardeşlerin şehri ve Alman Masal Yolunun başkentidir. Kassel, Grimm Kardeşlerin 1798 ile 1841 yılları arasında kütüphaneci olarak çalışıp yaklaşık 200 masal ve efsaneyi topladıkları yerdir. Grimm Kardeşler Müzesi'nin bulunduğu Kassel şehir merkezindeki büyük bir heykel Grimm Kardeşleri onurlandırmaktadır. Müze, bir diğer Grimm kardeş Ludwig'in birkaç tablosunu ve Grimmier tarafından toplanan pek çok masalın kaynağı olan Katerina Dorothea Viehmann'ın heykelini de içermektedir. UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alan Grimm Masallarının orijinal el yazmaları da burada bulunmaktadır.

Göttingen

Mutlaka görülmesi gereken yerlerden biri olan bu şehirde Jacob ve Wilhelm Grimm 1830'dan 1837'ye kadar üniversitede profesör olarak görev yapmıştır (Sidorsky, 1990:153). Göttingen, tiyatronun, edebiyatın ve müziğin özel bir statüye sahip olduğu bir festival kenti olarak bilinmektedir. Etkinlik takviminde *Göttingen Uluslararası Handel Festivali*, *Kukla Tiyatrosu Günleri*, *Kültür Gecesi*, *Gänseliesel Festivali*, *Edebiyat Sonbaharı* ve *Göttingen Caz Festivali* yer almaktadır.

Berlin

Alman Masal Yolunun bir parçası olmasa da Grimm kardeşlerin son yıllarını geçirdikleri bu şehirde eski *St. Matthäus Kilisesindeki* mezarları ziyaret edilebilmektedir.

Freiensteinau

Güzel bir dağ manzarasına sahip Freiensteinau, Vogelsberg bölgesinin güney ucunda yer almaktadır. Nieder-Mooser See, kamp alanı ve *Vulkan Eğlence Parkıyla* ziyaretçileri dinlenmeye davet eden Nieder-Mooser See, kamp alanı ve karavan park alanıyla doğa tutkunları, yüzücüler, yürüyüşçüler, denizciler, sörfçüler ve balıkçılar için turizm merkezidir.

Bad Sooden-Allendorf

İster 17. yüzyıldan kalma süslü aristokrat evi olsun, ister 17. yüzyıldan kalma *Söder Kapısı*, *Tuz Müzesi* veya *Mezuniyet Kulesi* olsun; burada keşfedilecek çok şey var. Şehrin sembolü olan Bayan Holle ve iki hizmetçisi ziyaretçileri karşılamaktadır. Her yıl masal haftası etkinliklerinde masal anlatıcıları, müzik grupları ve diğer sanatçıların performansları katılımcıların beğenisini toplamaktadır. Spa parkı, bisiklet ve yürüyüş parkurlarıyla özellikle tatilciler ve günübirlik seyahat edenler için popüler bir seyahat destinasyonudur.

Frau Holle Land

Almanya tarihinin yanı sıra nadir bitki örtüsü ve faunasıyla da özel bir çekiciliğe sahiptir. Nadir orkideler, kale kalıntıları ve saraylar, gözetleme kuleleri *Schiffersgrund Sınır Müzesi* veya *Tuz Müzesi* gibi müzeleri ve *Meißner Dağı Yaban Hayatı Parkı* gibi diğer eğlence olanaklarını deneyimlemek mümkündür.

Alsfeld

Dünyaca ünlü ahşap belediye binasının bulunduğu masallar ve yarı ahşap binalar şehrine bir geziye çıkma olanağı sunan bu kent 7. yüzyıldan kalma 400'ün üzerinde yarı ahşap ev ile, her yıl 100.000'den fazla masal severin yanı sıra tatilcileri ve günübirlik

gezcileri de cezbetmektedir. Masal dünyasında *Kırmızı Başlıklı Kız*'ın Alsfeld'de özel bir rolü vardır. Almanya'nın en önemli bebek evi koleksiyonlarından biri ve *Hexe Stubb* da burada bulunmaktadır. Alsfeld ayrıca *Whitsun Pazarı*, *Bitki ve Peri Masalı Günü* veya *Noel Pazarı* gibi çok sayıda geleneksel festival ve pazara da ev sahipliği yapmaktadır.

Bodenwerder

Grimm Kardeşlerin sayısız masal karakterinin yanı sıra eşsiz hikâye anlatıcısı Baron von Münchhausen de Alman Masal Yolunda yer bulmaktadır. Münchhausen Müzesi'nde onun hayatı ve hikâyeleri hakkında ilginç gerçekleri bulabilirsiniz. Çok sayıda etkinlik Munchausenstadt'a ziyaretçi çekmektedir. Kuzey Almanya'daki en büyük müzikal havai fişek gösterisi olarak ulusal üne kavuşan *Işık Festivali* öne çıkanlardan biridir.

Hoya/Weser

Hoya'da tarihi belediye binası, *Behr Malikanesi* ve şu anda düğünler ve kültürel etkinlikler için kullanılan *Martinskirche Kültür Merkezi* bulunmaktadır. Her yıl Eylül ayının üçüncü hafta sonunda Hoya'da, tarihi *St. Catherine Pazarı* kurulmaktadır. Eski *Kont Kilisesi* ve *Bürgerpark* çevresinde tüccar ve zanaatkarların ürünlerini sattığı tezgahlar kurulmaktadır.

Oldendorf

Birçok peri masalının ve efsanenin kökeni Weserbergland'dadır. *Schillat Mağarası*, *Hohenstein Kayalıkları*, *Fischbeck Manastırı*, *Münchhausenhof Kalesini* keşfetmek için yürüyüş ya da bisiklet yolu tercih edilmektedir.

Rehburg-Loccum

Her yıl Eylül ayında *Rehburg-Loccum Masal Günleri* düzenlenmektedir. *Tarih Rehberi Şehir Noktalarını* kullanarak yılın her döneminde masal ve efsanelerin izlerini sürmek mümkündür.

Polle

Polle kasabası, Alman Masal Yolu kurulduğundan beri bu büyülü rotanın bir üyesidir. *Kül Kedisi* masalı her yıl Mayıs'tan Eylül'e kadar üçüncü pazar günü saat 14:15'te canlandırılmaktadır. *Kül Kedisi Odası* ve *Yolunu* ziyaret etmek mümkündür.

Hofgeismar

Sababurg'daki *Uyuyan Güzel Kalesi* ile ünlü olan Hofgeismar aynı zamanda tabiat parkı ve hayvanat bahçesine de ev sahipliği yapmaktadır. Sayısız yürüyüş ve

trekking parkuru, yıl boyunca harika doğa deneyimleri ve bisiklet, kano veya planörle kayma gibi spor aktiviteleri için geniş alan, konaklamanızı çok çeşitli kılmaktadır.

Helsa

Helsa'da eski efsanelerin ve hikâyelerin gücünü bölgedeki eski değirmenlerde, çeşmelerde ve kiliselerde hissetmek mümkündür.

Niedenstein

Kral Ardiçsakal masalının yaşayan sembolik figürleri şehri temsil etmekte ve masalsı ormanlarda ve çayırlarda yürüyüş yaparak tatilcileri rahatlamaya ve gevşemeye davet etmektedir. Niedenstein, Hessen'in en tarihi bölgelerinden birinde yer almaktadır. *Falkenstein Kalesi Kalıntıları*, *Altenburg'un Halka Duvarı* ziyaretçilerini beklemektedir.

Waldeck

Şövalyelerin ve Kontların kenti. *Netzer Marienthal Kilisesi*, *Freienhagener Wattenmühle* ve *Ober Werbe Manastır Kalıntıları* aileler, kültür meraklıları, yürüyüşçüler, bisikletçiler ve tabii ki su sporları meraklıları için her zaman harika bir tatil beldesidir. *Kellerwald Edersee Doğa ve Milli Parkı* etkileyici bir kültürel manzara ve büyüleyici bir doğal güzellik sunmaktadır.

Herbstein

Hoher Vogelsberg'in sakin ormanlarının ve şirin yarı ahşap binalarının keyfini çıkarırken kendinizi bir peri masalında gibi hissediyorsunuz. Herbstein'in merkezi konumu yürüyüşçüler, bisikletçiler, tek sıra tekerlekli patenciler ve at binicileri için bölgeye ideal turlar yapılmasını mümkün kılmaktadır.

Gudensberg

Grimm Kardeşler'in çok sayıda peri masalı, kuzeydeki güzel Hessen kasabası Gudensberg'in de bulunduğu, tarihi açıdan önemli *Chattengau Bölgesi* etrafında dönmektedir. Temmuz ayının her pazar günü, Alman Masal Yolunun çok sayıda sembolik figürü, *Gudensberg Masal Festivalinde* şehir parkındaki masal sahnesi etrafında toplanmakta ve ziyaretçiler, masalsı bir atmosferde unutulmaz bir gün yaşamaktadır.

Knüllwald

Sessiz vadiler ve Knüll'ün kırsal bölgesindeki cennet gibi konumdaki kasaba ve köyler, kuzey Hessen dağlık bölgesinde yürüyüş yaparken keşfedebileceğiniz Grimm Kardeşler'in masal gösterileri için mükemmel bir ortamdır. Belki kötü kurt *Kırmızı Başlıklı Kız*'ı ve büyükannesini dağ kulübesinde bekliyordur ya da yaşlı keçi *Hutewald*

Ormanında yedi küçük çocuğu için yiyecek arıyordur ve *Wallenstein Şatosunda Rapunzel* saçlarını salmıştır.

Schwalm-Eder

Schwalm Müzesi ve Masal Evinin bulunduğu Schwalm-Eder bölgesini planör veya motorlu uçakla kuşbakışı keşfetmek mümkündür. Tenis, binicilik, paten, dağ bisikleti gibi aktif tatil seçenekleri oldukça geniştir.

Trendelburg

Orijinal romantik atmosfer, kaleyi çevreleyen sayısız masal ve efsaneyi bugün de deneyimlemenizi mümkün kılmaktadır. Pazar günleri kale avlusunda küçük bir *Rapunzel* performansı sergilenmektedir.

Kaufungen

Grimm Kardeşlerin Alman Destanlarında *Aziz Kunigand* olarak geçen imparatorun yaşamış olduğu kraliyet sarayı burada bulunmaktadır.

Baunatal

Hütt bira fabrikasının merkezi olan Rengershausen'deki Knallhütte, hikâye anlatıcısı ve Grimm Kardeşlere kırktan fazla masal anlatmış olan *Dorothea Viehmann*'ın doğum yeridir.

Schauburg

Çeşitli yürüyüş parkurları, Grimm Kardeşlerin izinden giden Schauenburg'daki yürüyüşçülere çeşitli manzaralar sunmaktadır. Grimm Kardeşlerin birçok masalının kökleri burada yatmaktadır.

Wesertal

Çizmeli Kedi, Cesur Küçük Terzi ve Pamuk Prenses'in izinden giden ziyaretçiler, pastoral yarı ahşap köyleri keşfedebilir. Gieselwerder'deki belediye binasının önünde *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*'in hikâyesi taş üzerinde soyut biçimde tasvir edilmektedir.

Hamelin

Almanya'da masal severler için bir dizi etkinlik sunan bir destinasyondur. *Fareli Köyün Kavalcısı* adlı açık hava oyunu, mayıs ortasından eylül ortasına kadar her pazar günü saat 12:00'de oynanır. Oyun, dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilere çocukların 1284'teki trajik göçünü anlatır. *Fareli Köyün Kavalcısı*, tarihi düğün evindeki kukla gösterisinde de yıl boyunca düzenlenen gösterilerle ziyaretçilere keyifli anlar yaşatır. Hameln'in eski şehri, *Weser Rönesans Binaları* ve dar sokaklarıyla büyüleyici bir atmosfere sahiptir. Aynı zamanda güzel Weserbergland'ın ortasında yer

alması, doğa ve aktivite tutkunları için harika yürüyüş, bisiklet turları ve su aktiviteleri için bir başlangıç noktası sunmaktadır.

Fritzlar

Masal severler için başka bir cazip destinasyondur. Şehir, tarih, kültür ve sanatla dolu bir atmosfere sahiptir. *St. Peter Manastırı*'nda ortaya çıkan önemli eserler, bölgenin kültürel zenginliğini yansıtmaktadır. Fritzlar ayrıca çeşitli etkinliklerle ziyaretçilere keyifli anlar yaşatır.

Lahntal

*Wichtelhäuser Ormanı*ndaki cüce evleri ve *Otto Ubbelohde*'nin Goßfelden'de inşa ettiği ev, masal severlere görsel bir şölen sunmaktadır. Lahntal'ın doğal güzellikleri, bisiklet ve yürüyüş turları için mükemmel bir ortamdır. Otto, Grimm Kardeşlerin masallarının illüstrasyonlarını yaparak, Alman Masal Yolunun birçok durağında kendinden söz ettirmektedir. Lahntal şehrinin haricinde, Marburg şehrinde yer alan ve masal rotasının bu şehirdeki son durağı olan Marburger Landgrafenschloss müzesinde eserleriyle ön plana çıkmaktadır.

Görsel 5. 5. Otto Ubbelohde'ye ait Marburger Landgrafenschloss müzesinde yer alan eserler

Kaynak: © 2024 Ferhat KURT, Fatıma TALAYHAN KURT

Nieste

Grimm Kardeşlerin masallarını yaşatan bir yer olarak bilinir. Burada, *Niester Devi*, *Gläsnertal'dan Üç Kız Kardeş*, *Bayan Holle*, *Ölüm Meleği* ve diğer masal karakterleriyle karşılaşabilirsiniz. Doğal güzellikleri ve 5000 yıllık sihirli içme suyuyla masal severler için ideal bir yerdir. Nieste, Hessen'deki en küçük ikinci bağımsız belediye olarak tatilciler ve günübirlik gezginler için çekici bir destinasyondur. *Königs-Alm*'da Alp tarzı yemek deneyimi, GrimmSteig'in merkezinde bulunan *1. Alman Yürüyüş Okulu* çeşitli doğa deneyimleri sunar. Ayrıca, *GrimmSteig Günleri* gibi spor yürüyüşü etkinlikleri düzenlenmektedir.

Bad Wildungen

Sağlık bilincine sahip spa misafirleri, sporcular ve aileler için ideal bir destinasyondur. *Kellerwald-Edersee Milli Parkı*'nın yanı sıra *Heloponte* eğlence merkezi ve *Quellen-Therme* sağlık tesisi, dinlenme ve aktiviteler için mükemmel bir yerdir.

Homberg

Orta çağ şehrinin güzelliğini sunan bu yer kale turları, tarihi mekânlar ve çeşitli yürüyüş parkurlarıyla ziyaretçilere tarih ve doğa deneyimi yaşatmaktadır.

Schieder-Schwalenberg

Teutoburg Ormanı/Egge Dağları ve *Weserbergland*'ın kenarında konumlanmıştır. *Grafenblick* ve *Malereich Seyir Noktası* gibi yerler, doğa severler için çekicidir. Ayrıca, gizemli gece bekçisinin turu ve masal temalı etkinlikler ziyaretçilere farklı bir deneyim sunmaktadır.

Neukirchen

Masal evi, Grimm Kardeşler'in dünyasına ev sahipliği yapmaktadır. 16. yüzyıldan kalma yarı ahşap ev, masal severleri büyüleyici masal manzaralarıyla karşılar. Neukirchen, Kneipp spa bahçesi ve çeşitli yürüyüş parkurları ile dinlenmek ve doğanın tadını çıkarmak isteyenler için ideal bir yerdir.

Melsungen

Orta Çağda geçimini odun keserek sağlayan bölge halkının geçmişini temsil eden *Bartenwetter* bronz figürü şehrin sembollerindendir. Mayıs'tan Ekim'e kadar her Salı saat 14.00'te, Cumartesi 11.30'da ve Pazar 14.00'te halka açık şehir turları düzenlenmektedir. Bu rehberli turlar sırasında *Uyuyan Güzel* ve *Prens, Bayan Holle, Çizmeli Kedi* ve diğer masal kahramanlarını görmek mümkündür. Ziyaretçiler, Ağustos ayının son hafta sonu *Melsung Şarap Festivaline* katılabilir ya da Ekim ayında *Kuzey Hesse Özel Festivalinde* Kuzey Hesse lezzetlerinin tadını çıkarabilir. *ARS NATURA* sanatçı grubunun 100'ün üzerinde sanat eseriyle oluşturduğu *Ars Natura Sanat Yürüyüş Parkuru* da burada bulunmaktadır.

Willingshausen

Ressam kolonisi, sanat galerileri ve kültür fuarıyla tam bir sanat şehri olan Willingshausen aynı zamanda *Schwalme* kostümüyle ziyaretçileri kendine hayran bırakan *Kırmızı Başlıklı Kız*ın diyarındır.

Grebenstein

Ziyaretçiler burada *Kaz Kızı* ve *Kule Bekçisinin* izinden giderek yarı ahşap köyleri keşfedebilmektedir. Açık yüzme havuzu, tarımsal topluluk müzesi, yürüyüş parkurları, kale kalıntıları, şehir surları ve şehir kuleleri, çeşitli tatil aktiviteleri için fırsatlar sunmaktadır.

Bremen

Grimm Kardeşlerin dünyaca ünlü *Bremen Mızıkacıları* masalının en ünlü anıtı olan bronz heykel burada bulunmaktadır. Masal severler masal anlatıcılarının açık havada ve ücretsiz olarak anlattığı masalları mayıs ayından eylül ayına kadar her Pazar saat 12:00’de şehir merkezinde dinleme fırsatı bulmaktadır. 2004’ten bu yana UNESCO Dünya Mirası Alanı olan Bremen; müzeleri, sergileri ve sanatsal etkinlikleriyle ziyaretçi çekmektedir.

Görsel 5. 6. Bremen Mızıkacıları anıtı

Kaynak: <https://pixabay.com/tr/photos/bremen-mızıkacıları-heykel-3538451/>

Holzminen

Renkli *Kokular ve Lezzetler Pazarı*’nın başlangıcında, Holzminen ziyaretçilerini bazı masal karakterleriyle birlikte masal ve koku festivaline davet etmektedir. *Pazar Meydanı* ve *Mittlere Straße* çevresindeki renkli koku ve tat pazarı, birçok yiyecek tezgahıyla aromatik bir lezzet deneyimi sunuyor. Pastoral bölge kasabası aynı zamanda Weser boyunca veya *Solling-Vogler Doğa Parkı*’na bisiklet, yürüyüş veya kano turları için ideal bir başlangıç noktasıdır.

Frankenberg

On kuleli, yarı ahşap masalsı kasabadaki *Rathausschirn*'de her cumartesi sabah 8.00'den 12.00'ye kadar haftalık kırsal renkli bir pazar kurulmaktadır. Nisan ayından ekim ayına kadar cumartesi günleri saat 10.30'da eski şehrin masalsı manzarasında ücretsiz rehberli turlara katılan turistler *Otto Ubbelohde*'nin (masal kitaplarının illüstratörü) çalışma yerlerine ya da kale kalıntılarının, gizemli bozkırların, kayalıkların veya uçan ejderhaların yanından geçen "peri masalı ormanı" yolunda Hansel ve Gretel'in izinden giderek cadının *Hansel ve Gretel Bisiklet Yolu* üzerindeki evini bulma şansına sahiptir.

Witzenhausen

Jacob Grimm Göttingen Üniversitesindeki görevinden alındıktan sonra bu şehirde bir özgürlük konuşması yaptığı için o günün anısına pazar meydanına heykeli dikilmiştir. Kiraz bahçeleriyle meşhur olan bu bölgeye gelen ziyaretçiler yürüyüş ya da bisiklet parkurlarını kullanarak peyzajın tadını çıkarabilmektedir.

Rauschenberg

Tabelalarla iyi bir şekilde işaretlenmiş masalsı yürüyüş yolu boyunca, Rauschenberg ve çevresindeki masallara ve efsanelere, buradaki ilkökul öğrencilerinin elinden çıkan resimlere rastlamak mümkündür. Her yıl ilkbahar ayından sonbahara kadar masal ormanında masal figürleri, *Wander Märchen Weg* boyunca bir kutlama alayı ile sergilenmektedir. Aynı zamanda, her yıl yürüyüş parkuru boyunca masal hikâyeleri ve muhteşem tadımlar da dahil olmak üzere ortak bir yürüyüş düzenlenmektedir.

Hann Münden

Fairytale Country Trail veya *Frau-Holle-Pfad* gibi temalı yürüyüş parkurları buradan masal ve efsanevi karakterlerin ayak izlerinden saraylar, kaleler ve yarı ahşap kasabaların bulunduğu güzel manzaralara doğru ilerlemektedir. Şehir, masalsı karakteri ve Alman Masal Yolu üzerindeki merkezi konumuyla ailelere tekne turu, kostüm turu gibi çok çeşitli eğlence ve gezi seçenekleri sunmaktadır.

Höxter

Grimm Kardeşler bu şehirde yakın dostluklar kurup bazı masal ve efsanelerini de burada toplamışlardır. Burada *Hansel ve Gretel*'in bronz figürlerinin bulunduğu bir çeşme bulunmaktadır. Her yıl Ekim ayında kurulan *Masal Pazarı*nda çok sayıda hikâye anlatıcısı, kuklacı ve gerçek masal karakterleri, tarihi şehir merkezini gerçek bir masal sahnesine dönüştürmektedir. Yerel *Tarih ve Turizm Derneği*'ndeki masal topluluğu, her

yıl çocuklar ve yetişkinler için tanınmış konuşmacıların okumaları ve konferansları, masal yemeği ve masal yürüyüşü gibi çeşitli kültürel programlar sunmaktadır.

Wolfhagen

Tarihi yarı ahşap evleri, 13. yüzyıldan kalma Gotik şehir kilisesi *St. Anna, Alte Wache* (bugün bir kafe) ve 17. yüzyıldan kalma kabartmalı *Eski Belediye Binası* ile (bugün bir otel) Wolfhagen, bölgedeki yürüyüşler ve geziler için ideal bir başlangıç noktasıdır. Pazar meydanındaki *Masal Çeşmesinde* ve Eski Belediye Binasındaki *Grimm'in Masal Mahzeninde* tasvir edilen masalı *Kurt ve Yedi Küçük Çocuk* ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Pazar meydanında, karnı taşlarla dolu, gerçek boyutlu bronz bir kurdun ve çeşmenin kenarında duran yedinci küçük çocuğun bulunduğu masalsı çeşme bulunmaktadır. Eski Belediye Binası'ndaki *Grimm'in Masal Mahzeninde*, Ludwig Emil Grimm'in çoğaltılmış resimlerinin yer aldığı, ahşaptan oyulmuş büyük, açık bir masal kitabı, basılı bir şehir masalı ve giriş alanında bir metin panosu ile düğün törenleri de yapılmaktadır.

Schwalmstadt

Schwalm kostümlü genç kızlar, kardeşleri Ludwig Emil Grimm'i ziyaret etmek için sık sık Schwalmstadt'a giden Grimm Kardeşlere *Kırmızı Başlıklı Kız* masalını yazmaya ilham kaynağı olmuştur. Schwalm'ın geleneksel kostümü, her yıl kutlanan *Ziegenhainer Salata Fuarı* geçit töreninde veya çeşitli halk dansları gruplarının gösterilerinde ve *Schwalm Müzesinde* görülebilmektedir. *Treysa* alışveriş caddesinde yer alan masalsı heykeller ve masalsı manzaralar ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

Görsel 5. 7. Kırmızı Başlıklı Kız masalına ilham olan Schwalm kostümlü genç kız

Kaynak: <https://www.deutsche-maerchenstrasse.com/en/poi/ecar-ladestation-schwalmstadt>

Gelnhausen

Efsanelere ve masallara konu olmuş *İmparatorluk Sarayı, Cadı Kulesi, Meryem Ana Protestan Kilisesi, Aziz Petrus Katolik Kilisesi* gibi etkileyici binalar sinagog, *İç Ahşap Kapı* ve Romanesk *Ev* keşfedilip deneyimlenebilecek tarihsel mekânlar arasındadır. Şehir rehber eşliğinde klasik bir şehir turuyla veya kültürel tarih, edebiyat veya mimariye özel olarak odaklanan temalı bir turla deneyimlenebilir.

Rotenburg

Kale Parkındaki Kurbağa Prens, Gizli Muhafız ve diğer birçok heykel bronz heykel görmek mümkündür. Peri masalı karakteri *Kurbağa Prens*'in hemen yanında, Rotenburg'un mükemmel efsanevi figürü *Bornschisser* da şehir turu boyunca keşfedilmeyi beklemektedir. Bebek ve oyuncak müzesinin bulunduğu müze, Yahudi ritüel hamamının bulunduğu mikveh ve ilçe yerel tarih müzesi de ziyaret edilen yerler arasındadır. Şehirdeki bisiklet ve yürüyüş parkurları da bulunmaktadır.

Mackenrode

265 kişilik Mackenrode köyüne 2009 yılından bu yana kurulan *Masal Parkı*, masal severleri çekmektedir. Büyük kapıdan parka girince *Hansel ve Gretel, Kurt ve Yedi Küçük Çocuk, Kurbağa Prens* ve daha birçok masalın tasvirleriyle karşılaşmak ve köyün manzarasının tadını çıkarmak mümkündür. Parkın ortasında sıcak ekmek, kek, bazlama gibi hoş kokulu yemekler hazırlayan büyük bir fırın bulunmaktadır. Köyün içindeki *Katolik St. Martin Kilisesi* turistik açıdan ilgi çekici yerlerden biridir

Lügde

Lügder Mythenweg'de efsanevi alanlar ve kültürel ve tarihi öneme sahip yerler boyunca uzanır. Sevgilisini arayan beyaz bir kızın bugün hâlâ ormanlarda dolaştığı efsaneler arasındadır. Beş kilometrelik dairesel rotada heyecan verici efsane yerler ve bilgilendirici bilgi istasyonlar içermektedir. Yaklaşık 65 km uzunluğundaki nehrin yanındaki 50 km uzunluğundaki bisiklet yolu, doğal deneyimleri, kültürel zenginlikleri ve tarih ve hikâyelerle dolu binalarıyla göz doldurmaktadır. Paskalya bisiklet kasabası Lügde, güzel bir şekilde restore edilmiş yarı ahşap evleri, orta çağ surları ve hala korunmuş iki savunma kulesinin bulunduğu tarihi şehir merkeziyle tanınmaktadır. Almanya'nın en eski kiliselerinden biri olan 12. yüzyıldan kalma Romanesk *Kilianskirche* de tarihi açıdan önemli ve kesinlikle görülmeye değer yerlendendir.

Ebergötzen

Bugün *Wilhelm Busch*'un eski *Rumpelmühle*'si, rehberli turlar için genç ve yaşlı 20.000'den fazla ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Yaşam ve çalışma odalarının yanı sıra değirmencinin yaşamından izler görülmektedir. Tur sırasında evin arkasından akan suyla çalışan değirmeni görerek geçmişte kalan bu zanaatı deneyimlemek mümkündür. Bisikletçiler ve yürüyüşçüler için kültürel, turistik ve tarihi temalı 13 tur veya bölgenin ilgi çekici yerlerine yönelik geziler ve konaklama alanları mevcuttur.

Verden

Knight Rost temalı Alman eğlence parkı olan *Ritter Rost Magic Park* burada bulunmaktadır. Geziler, sihir gösterileri ve bir dinazor adasının yanı sıra ziyaretçiler, zencefilli kurabiye evinin, gerçek boyutlu masal karakterlerinin ve masalları hayata geçiren diğer ilgi çekici yerlerin bulunduğu bir masal ormanını da ziyaret edebilmektedir. Şehrin her yerinde at temalı vurgular bulunmaktadır. Atın tarihi hakkında bilgi edinmek için *Alman At Müzesini* ziyaret etmek ve *Verden At Elmaları* adlı şekerleme lezzetini tatmak mümkündür.

Kalletal

Küçük dağ köyü Talle'nin girişinde *Çizmeli Kedi* ziyaretçileri karşılamaktadır. Köyün merkezinde de *Kurbağa Prens* çeşmenin kenarında otururken görmek mümkündür. Doğrudan Weser'de yer alan Erder köyü, hikâye anlatıcısı *Lothar Schroer*'in evidir. Burada masal yolu yürüyüşleri ve masal geceleri düzenlenmektedir. Kalletal sadece yürüyüşçüler ve bisikletçiler içindeğil, aynı zamanda kampçılar, su kayakçıları ve sörfçüler, Balıkçılar, yüzücüler, kanocular ve motorlu tekneçiler için de uygun koşullar sunmaktadır.

Morschen

Morschen, masal yolunun en eski ve aynı zamanda en büyük kasabasıdır. *Uyuyan Güzel*'in uykusundan uyandığı *Haydau Manastırı* burada yer almaktadır. 13. yüzyıldan bu yana var olan *Haydau Sistersiyen Manastırı*, Schwalm-Eder bölgesinin en bilinen ve en güzel gezi yerlerinden biridir. Sevgiyle tasarlanmış tarihi köy meydanıyla Wichte semtindeki yerel tarih müzesi, nostaljik bir dokunuş uyandırarak geçmişten bugüne sayısız sergi sunmaktadır.

Nienburg

Güzel yarı ahşap binaları ve Rönesans çatılarıyla büyüleyici bir şehir olan Nienburg, neredeyse 1000 yıllık bir tarihe sahiptir. Tarihi eski kenti çevreleyen, yüzyıllar boyunca yaşanmış olabilecek birçok efsane, masal ve hikâye var. Nienburg

çevresindeki Mittelweser bölgesi, bisiklet ve yürüyüş tutkunları için ideal koşullar sunmaktadır. Çevrede ayrıca *Münchehagen Dino Parkı*, *Dörverden Kurt Merkezi*, *Bruchhausen-Vilsen*, Uchte ve Thedinghausen'deki *Müze Demiryollarının* yanı sıra Thedinghausen'deki *Loccum Manastırı* ve *Erbhof Kalesi* bulunmaktadır. Weser filosunun yolcu gemileri su üzerinde dinlenme imkânı sunmaktadır.

Lichtenau

Grimm Kardeşlerin en ünlü masalı *Bayan Holle*, Hoher Meißner civarında geçmektedir. Holleum'u ziyaret etmek veya *Frau Holle Yolunda* rehberli bir tur yaparak bu masalı deneyimlemek mümkündür. Tur, işitme engelliler için Almanca işaret dilindeki QR kodlu videolar aracılığıyla veya tercüman eşliğinde de yapılmaktadır.

Bovenden

Bovenden kasabası, Göttingen şehrinin hemen dışında, Alman Masal Yolu güzergahında, Leinebergland'da güzel bir konumda yer almaktadır. *Plesse Kalesinin* bulunduğu Bovenden kasabası 40 yıldır Alman Masal Yolu derneğine üyedir. Grimm Kardeşler Göttingen Üniversitesi'nde kaldıkları süre boyunca (1829-1837) buradaki *Plesse Kalesini* de ziyaret etmiştir. Bilinen yirmi Plesse Kalesi efsanesinden ikisi olan *Plesse'nin Sessiz Halkı* ve *Plesse'nin Kuğu Yüzükleri* Grimm Kardeşler tarafından yayınlanmıştır. Ziyaretçiler *Plesse Kalesine* yürüyüş yaparak, iyi gelişmiş patikalardan bisikletle veya Alman Masal Yolu üzerinden arabayla kolayca ulaşabilmektedir.

Bad Karlshafen

Efsanevi *Krukenburg Kuleleri*, Bad Karlshafen ve Helmarshausen arasında yer almaktadır. Dev Kruko'nun kızları Saba, Brama ve Trendula ile birlikte burada yaşadığı söylenmektedir. *Krukenburg*, eski manastır binaları ve yarı ahşap evler ziyaretçilere güzel bir manzara sunmaktadır. Bu manastır, resim okulu ve kuyumcu atölyesiyle dünyaca ünlüydü. Henry'nin eşsiz İncil kitabı burada oluşturulmuştur. Güzel tasarlanmış sayfalarıyla birlikte tıpkıbasımı Eski Belediye Binası'ndaki müzede görülebilir. Koşma, yürüyüş, batonlu yürüyüş, dağ bisikleti, bisiklete binme, balık tutma, kano, binicilik gibi çeşitli doğa sporları imkânı da bulunmaktadır.

Fürstenberg

Fürstenberg, 1747'den beri Avrupa'nın en eski porselen fabrikalarından birine ev sahipliği yapmaktadır. Porselen fabrikası ve kale topluluğu, geçmiş zamanlardan kalma ziyafet masalarını hayal edebileceğiniz ve canlı işçilikle büyölünebileceğiniz modern masalların mekânıdır. Ziyaretçiler dilerse fabrikadaki atölyelere katılarak kendi boyadıkları porseleni hatıra olarak satın alabilmektedir.

Buxtehude

Buxtehude, tavşan ve kirpilerin yarıştığı şehir olarak bilinmektedir. Mağazaların önlerinde, tarihi masallara modern bir görünüm kazandıran, insan boyutunda, ayrı ayrı tasarlanmış tavşan ve kirpi figürleri yer almaktadır. Tavşan ve kirpi masalını deneyimlemek isteyen masal severler burayı ziyaret etmektedir. Şehir turlarında kirpi ve tavşan kostümü giymiş kişilerin canlandığı masalı ve *Buxtehude Masal Topluluğunun* kurduğu *Tavşan ve Kirpi Çeşmesini* görmek mümkündür. İki yılda bir *Uluslararası Peri Masalı Festivali* burada düzenlenmektedir. On günlük etkinlik süresi boyunca ziyaretçiler masalsı uygulamalı aktiviteler, dersler, okumalar, tiyatro ve müzik performanslarını deneyimleme fırsatı bulmaktadır.

Heilbad Heiligenstadt

Grimm Kardeşler, Almanca sözlük üzerinde çalışmaya başlamadan önce son bir karar varmak için 1838 yılının Nisan ayında burada buluştu. Şehrin kuzey ucunda, *Vital Park*'ın hemen yanında, Grimm Kardeşlerin masal karakterleriyle dolu masal parkı, çocukların ilgisini çekmektedir. *Büyük Masal Parkı Festivali* her yıl temmuz ayının ilk pazar günü, her şeyin masal karakterleri ve hikâyeleri etrafında döndüğü bir zamanda kutlanmaktadır. Tarihi eski şehrin surları içinde de doğal kumtaşı kayalıkları arasındaki cücelerin krallığı gibi masalsı yerleri keşfetmek mümkündür.

Wiedensahl

Wilhelm Busch, 15 Nisan 1832'de yedi çocuğun en büyüğü olarak burada doğdu. Buradan çocuk yaşta dünyaya açılıp sanatçı, şair ve düşünür olarak geri döndü. Hayatının yaklaşık 40 yılını doğduğu köyde geçiren sanatçı için burası önemli inziva ve ilham kaynağıydı. Köy aynı zamanda *Max ve Moritz*'in, *Dindar Helene*'nin, *Maymun Fipp*'in ve tüm resimli masalların da evidir. Ziyaretçiler, Wilhelm Busch'un izlerini doğduğu evde görebilmektedir. Sanatçı, Eski Papaz Evi'nin girişinde etkileyici bir anıt formunda ziyaretçilerini karşılamaktadır. Ziyaretçiler *Wilhelm Busch'un İzinde* rotası, eskiz ve resim panoları ile Wiedensahl'ın çevresindeki bölgeden geçerek bisikletle veya üstü kapalı vagonla keşfetmektedirler.

Bad Oeynhausen

Pitoresk spa bahçelerindeki en güzel villalardan birinde 1973 yılında açılan Alman Peri Masalı ve Weser Efsanesi Müzesi ziyaretçilerini masalların, mitlerin ve efsanelerin dünyasıyla tanıştırmaktadır. *En Güzel Weser Destanları* adlı eseri yayınlayan yazar Karl Paetow tarafından kurulmuştur. Kültürel-tarihsel müzede Grimm Kardeşler ve diğer masal koleksiyoncuları ve tanınmış masal yazarları tanıtılmaktadır.

Müzedeki masal anlatma topluluğu, masalların heyecan verici anlatımını uygulamak için düzenli olarak masallar anlatmaktadırlar. Nisan ayından ekim ayına kadar büyüğü spa bahçelerinde masal yürüyüşleri ve masalsı sunumlar yapılmaktadır.

Alman Masal Yolu boyunca ziyaretçiler ister doğa parkı rehberi eşliğinde ister bireysel olarak çeşitli doğa parklarını da ziyaret edip buradaki doğa yürüyüş, bisiklet sürme, orman banyosu, mantar toplama, kelebek gözlemi gibi doğa etkinliklerine de katılma şansı bulmaktadırlar. Grimm Kardeşlerin de geçmişte vakit geçirdiği *Habichtswald Doğa Parkı* bu rotada ziyaret edilebilecek parklardan biridir. Kardeşler, şimdiki adı Baunatal olan yerden Dorothea Viehmann ve Schauenburg'dan Johann Friedrich Krause ve Marie Hassenpflug'dan masallar dinlemişlerdir. Ressam kardeş Ludwig Emil de resimlerinde buradaki yerel halkı ve ilham verici manzarayı resmetmiştir. Bu park aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer almaktadır.

Tarihi kaleler, saraylar ve kalıntılar, romantik çayırlar, bazalt tepelerle bezenmiş doğa, çiçek ve bitki zenginliğiyle Grimm Kardeşlerin masallarına konu olmuş, kasaba ve köy yollarını birbirine bağlayan patikalarıyla doğa parkları bu rotaya zenginlik katmaktadır. Rota boyunca ziyaret edilebilecek çeşitli masal ve efsanelere konu olmuş, masal kahramanlarının yaşadığı yerlere ev sahipliği yapan, bir kısmı da UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan doğa parklarının isimleri aşağıdaki gibidir:

- Vogelsberg Doğa Parkı
- Reinhardswald Tabiat Parkı
- Habichtswald Doğa Parkı
- Lahn-Dill-Bergland Doğa Parkı
- Teutoburg Ormanı/Eggegebirge Doğa Parkı
- Steinhuder Meer Doğa Parkı
- Kellerwald-Edersee doğa parkı
- Solling-Vogler Doğa Parkı
- Münden Tabiat Parkı
- Hessian Spessart Doğa Parkı
- Kellerwald-Edersee Doğa Parkı
- Geo-Nature Park Frau-Holle-Land

Barındırdığı doğa parklarıyla Alman Masal Yolu hem masal severlerin hem doğa severlerin ilgisini çekmektedir. Ziyaretçilere gerçek bir masal deneyimi yaşatmak, masal anlatıcılığı kültürünü yaşatmak ve katılımcılara farklı deneyimler kazandırmak için masal yolu boyunca çeşitli masal evleri ve masal müzeleri kurulmuştur. Hem çocuk

hem de yetişkin ziyaretçiler bu müze ve masal evlerinde resim ve heykel sergileri, film gösterimleri, masal dinleme atölyeleri, müzik etkinlikleri ve masal canlandırmaları gibi çeşitli etkinlikler ile masalları farklı şekilde deneyimleyerek bölgenin kültürünü de yakından tanıma fırsatı bulmaktadır. Alman Masal Yolunda bulunan “Masal Evleri” ve “Masal Müzeleri” aşağıda verilmiştir.

- Frau Holle Land
- Schwalm Müzesi
- Neukirchen Masal Evi
- Bremen Masal Evi
- Asfeld Masal Evi
- Hanau Tarih Müzesi
- Hamelin Müzesi
- Malerstübchen Müzesi
- Grimm Kardeşler Evi Müzesi
- GRIMMWELT Kassel
- Schauburger Masal Muhafızları Derneği

Alman Masal Yolu boyunca masal ve efsanelere konu olmuş çeşitli kaleler ve kalıntıları, tabiat parkları, müzeler, masal evleri, anıtlar ve heykeller ziyaretçilere benzersiz bir masal deneyimi sunmaktadır. Ziyaretçiler bireysel olarak keşif turları yapabilecekleri gibi rehberli turlara da katılma imkânı bulmaktadır. Bisiklet, karavan ya da özel araç kullanmak isteyen gezginler için farklı imkânlar sunulmaktadır. Rota boyunca güzel manzaralar eşliğinde sürüp giden çeşitli tematik masal yolları da oluşturulmuştur. Rahat bir seyahat deneyimi yaşatmak adına ziyaret edilecek destinasyonları içeren basılı broşür ve haritaların yanı sıra cep telefonu uygulamaları ve güzergâh boyunca faydalanılabilecek dijital panolar yerleştirilmiştir. Alman Masal Yolu boyunca yer alan, masallarla ilgili olan ve en çok turist ve ziyaretçi çeken yerler Hanau’da bulunan *Grimm Kardeşler Ulusal Anıtı*, Steinau an der Straße kasabasında yer alan *Grimm Kardeşler Evi*, Bad Wildungen’deki Pamuk Prenses Köyü’nde yer alan *Pamuk Prenses Evi*, Wolfhagen’in merkezinde, belediye binasının önünde, *Kurt ve Yedi Küçük Keçi Masalı Çeşmesi*, Hessisch Lichtenau’daki *Frau Holle Parkı*, Hofgeismar yakınlarındaki *Sababurg Kalesi/Uyuyan Güzel Kalesi*, Trendelburg Kalesindeki *Rapunzel Kulesi*, Bremen’de yer alan *Bremen Mızıkacıları Anıtı*dır.

6. TÜRKİYE İÇİN MASAL TURİZMİ ÖNERİSİ

Masallar genellikle başkahramanın yaşam alanını terk edip bilinmeyene doğru yaptığı keşif yolculuğu ile başlar (Järv, 2010:281). Turizm faaliyetlerinin de bir keşif yolculuğu olduğu düşünülürse katılımcılarına bir keşif yolculuğu sunan masalların ve turizmin bulunduğu bu noktada masal turizminin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu çalışmanın amaçlarından biri de Türkiye gibi zengin bir kültürel mirasa ve sözlü anlatı geleneğine sahip bir ülke için *Alman Masal Yolu* rotası gibi turistik bir masal rotası oluşturmak mümkün mü sorusuna yanıt aramaktır.

İlgili literatür incelendiğinde Türkiye’de masalların turistik rota oluşturma potansiyelinin ve *Alman Masal Yolu* rotasının bir benzerinin uygulanması konusunda akademik çalışma yapılmadığı görülmüştür. Masallar üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise katılımcılara uygulanan anketlerden elde edilen verilere göre katılımcılar arasında en çok bilinen ve beğenilen masalların dünya masalları olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda oluşturulması muhtemel bir Türk Masalları Masal Rotası ile turizm destinasyonları çeşitliliğine, sürdürülebilir turizm çalışmalarına ve her yaştan insanın kendi kültürünü ve masallarını tanımasına katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

Günümüzde turistler geleneksel toplu tatillerle daha az ilgilenmekte ve bunun yerine daha akılda kalıcı ve ilgi çekici bir seyahat deneyimi talep etmektedir (Starčević, 2019:10). Çeşitlenen turizm talepleriyle birlikte kitlesel turizm haricinde ilgi alanı çoğunluktan farklı olan ve ayrı bir grubun içinde yer almayı ifade eden “özel ilgi turizmi” terimi turizm kavramı içinde yer edinmiştir (Akoğlan Kozak ve Bahçe, 2009:121). Bu talepleri karşılayabilecek turizm çeşitlerinden biri de Almanya’da başarılı bir şekilde uygulanan masal turizmidir.

Alman Masal Yolu rotası çalışmaları birçok kuruluşun katkılarıyla 1975 yılında başlamış ve günümüze kadar kendisini yenilemek ve geliştirmek için çalışmaya devam eden bir projedir. Ülkenin turizm faaliyetlerine büyük katkısı olan bu rotadan yola çıkarak Türkiye’de de bir rota oluşturmak mümkündür. Türk masallarının ve kültürel mekânların birleştirilmesiyle benzersiz bir yolculuk deneyimi tasarlanabilir. Bu rotanın oluşturulması için bazı önemli faktörler vardır. Türkiye’nin zengin masal ve efsane mirası, bu rotanın temelini oluşturmalıdır. Türk edebiyatında derlenmiş ve halk arasında yaygın olarak anlatılan birçok masal ve efsane bulunmaktadır ve öncelikli olarak bu masallar belirlenmelidir. Belirlenen masallar, destinasyonların temasını ve konseptini belirleyecek ana unsurları oluşturacaktır. Bu masalların belirlenmesinde başvurulacak

en güzel kaynak Atatürk Kültür Merkezi bünyesinde yürütülen, Türkiye'nin 81 ilinden derlenen Türk sahası masallarını bir külliyyatta toplamayı amaçlayan Türk Masalları Külliyyatı (TUMAK-I) projesidir. Masallar belirlendikten sonra, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki masalların geçtiği önemli mekânlar ve doğal güzellikler belirlenerek her bir mekân, ilgili masallarla ilişkilendirilmelidir. Bu mekânlar, turistlerin masal dünyasına adeta bir yolculuk yapmalarını sağlayacak ve hikâyeleri canlandıracak unsurları içermelidir.

Oluşturulacak rotanın başarılı olabilmesi için, belirlenen mekânlara ulaşımın kolay olması ve turistlerin konaklama, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını karşılayacak turistik altyapının sağlanması da önemli faktörlerdendir. Ulaşım imkânları, konaklama tesisleri, rehberlik hizmetleri ve diğer turistik olanaklar, ziyaretçilerin rahat ve keyifli bir deneyim yaşamasını sağlamak için önemlidir. Son olarak, rotayı daimi ve çekici kılmak adına düzenlenebilecek kültürel etkinliklerin ve turistik faaliyetlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu etkinlikler, turistlere masal karakterleriyle buluşma ve masal dünyasının büyüsunü yaşama fırsatı sunabilir. Masal destinasyonları, yerel kültürün ve geleneklerin tanıtılması için bir platform olabilir. Yerel el sanatları, geleneksel el işleri, müzik ve dans gibi unsurlar, destinasyonun kendine özgü kimliğini ve çekiciliğini artırabilir. Ayrıca, yerel mutfak ve geleneksel yemekler de turistler için önemli bir deneyim oluşturabilir. Masal destinasyonlarının oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde çevresel ve kültürel koruma ön planda tutulmalıdır. Doğal ve tarihi alanların korunması, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesi de önemlidir. Özetlemek gerekirse rotayı oluştururken yapılması gerekenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Kullanılacak masalların belirlenmesi
- Masalların mekânlarla ilişkilendirilmesi
- Turistik altyapının oluşturulması
- Kültürel etkinliklerin belirlenmesi
- Yerel kültür ve gastronomiden faydalanılması
- Çevrenin ve yerel kültürün korunması

Türkiye'de masallardan ilham almış mevcut turistik destinasyonlar bulunmaktadır. Masal rotası oluşturulurken mevcut mekânlar da rotaya entegre edilebilir. Örneğin Eskişehir'de bulunan *Keloğlan Macera Parkı*, Türk masallarından ilham alınarak oluşturulmuş eğlenceli bir destinasyondur. Park, Keloğlan'ın

maceralarını temel alarak çocuklar ve aileler için interaktif etkinlikler sunmaktadır. Eskişehir’de bulunan *Masal Şatosu* da tamamen Türk masallarından oluşmasa da masal konseptli mekânlardan biridir.

Türkiye’de yerel yönetimler tarafından kurulan *Osmaniye Masal Park*, *Macera Bursa*, *Manisa Şehzadelerpark Masal Parkı* gibi masal temalı parklar ve Türkiye’de bir ilk olan Kartal Belediyesi Masal Müzesi bulunmaktadır. Var olan masal konseptli mekânlar kullanılabileceği gibi bunlara benzer mekânların sayıları da arttırmak iyi bir seçenek olabilir. Örneğin farklı şehirlerde, şehirle özdeşleşmiş masalların konu alındığı masal müzeleri veya büyük küçük her yaştan insanın ilgisini çekebilecek masal temalı parklar oluşturmak mümkündür.

Nasreddin Hoca’nın doğum yeri olarak bilinen Akşehir’de *Nasreddin Hoca Evi ve Müzesi* bulunmaktadır. Nasreddin Hoca’nın yaşamını ve esprili hikâyelerini ziyaretçilere sunan bu müze gibi farklı masal karakterleri için de müzeler kurulup masal rotasına dahil edilebilir. Mevcut müzeler güncellenirken veya yeni müzeler kurulacağı zaman bu müzelerde teknoloji ve dijital medyanın kullanımı önemsenmelidir. Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik teknolojileri müzeler ve diğer kültürel miras kurumları için ideal bir sunum ortamı sunarak kullanıcıların müzedeki dijital içerikle, gerçek dünyadaki nesnelerle olduğu kadar kolay ve doğal bir şekilde etkileşime geçmesini sağlamaktadır (Starčević, 2019:11). Adıyaman Üniversitesi bünyesinde Türk Halk Bilimi Müzeciliği anlayışına göre kurulmuş olan *Yaşayan Kültürel Hazine Müzesi* Adıyaman kentinin kültürünü ve geçmişini mutfak eşyaları, yöresel kıyafetler ve süs eşyaları gibi çeşitli nesnelerle tanıtmaktadır. Ziyaretçileri karşılayan yöresel kıyafetli gönüllü rehberler Müzeyi gezdirirken orta oyunu, meddah ve masal anlatımı gibi teknikler kullanarak müzede sergilenen nesneleri ve şehrin kültürünü hikâyeleriyle birlikte sunmaktadır. Saha çalışmalarıyla derlenen Adıyaman’a özgü masallar bu müzede yaşatılmaktadır.⁹ Müzenin yabancı ziyaretçilerinin de olduğu düşünülürse bu müze konseptinin ilgi gördüğünün söylemek mümkündür. Buna benzer bir başka müze de Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde kurulmuş olan *Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi*dir. Müzede, gösteri sanatları atölyesi, el sanatları atölyesi, mutfak, muhabbet odası, gelin odası, masal odası ve oyun odası gibi ziyaretçilerin somut olmayan kültürel mirası deneyimleme fırsatı buldukları bölümler bulunmaktadır. Yılda yaklaşık 15.000 ziyaretçi

⁹ Detaylı bilgi için bkz. www.trthaber.com (Erişim Tarihi: 08.01.2024)

ağırlayan müze, öğrenci gruplarını da ağırlayarak okulların eğitim-öğretim çalışmalarına destek vermektedir.¹⁰ Farklı illerdeki üniversitelerin yürüteceği çalışmalarla illere özgü somut olmayan kültürel miras unsurlarını yaşatmayı amaçlayan müzelerin açılması hem illerin kültürünün tanıtılmasına hem de turizm faaliyetlerine katkı sağlayabilir. İllerdeki okulların bu müzelere düzenleyeceği gezilerle çocukların da kültürlerini tanıyarak Avrupa ve Dünya Masalları dışında Anadolu Masallarını da benimsemelerine etki edebilir.

Bu çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği üzere, Türkiye’de masal çalışmalarına öncülük etmiş ve bu alanda çalışmış önemli yazar ve araştırmacılar bulunmaktadır. Türk masallarını gündeme getirip bu alanda bilimsel çalışmaları yapan ilk kişi olması bakımından önemli olan Macar Türkolog İ. Kunos ve Türk masallarını derleyen ilk kişi olan V.V. Radlov Türkiye’nin masal çalışmaları için önemli kişilerdir. Masal araştırmalarının başladığı tarihten günümüze kadar farklı alanlarda çalışmalar yaparak Türk masallarının zenginliğine katkıda bulunan Ziya Gökalp, Tahir Alangu, Naki Tezel, Pertev Naili Boratav ve Saim Sakaoğlu gibi isimler oluşturulacak masal rotasında onurlandırılması gereken isimlerdendir.

Alman Masallarının derleyicileri olan Grimm Kardeşler, Alman Masal Yolu rotası boyunca heykellerle ve müzelerle yaşatılmaktadır. Türkiye’de masal çalışmaları ile öne çıkmış isimler de tıpkı *Alman Masal Yolunda* olduğu gibi çeşitli etkinliklerle yaşatılmalıdır. Bu isimler için heykeller yapıp yaşamış oldukları şehirlere yerleştirilebilir ya da oluşturulacak bir masal müzelerinde bu isimlere yer verilebilir. Masalları Türk halk kültürünü daha iyi anlama ve bu kültürü zenginleştirme aracı olarak kullanma fikri üzerinde duran ve bu amaçla ilk derlemeleri yapan kişi olan Ziya Gökalp’in Diyarbakır’da bulunan müze evi, masal konsepti eklenerek güncellenip oluşturulacak masal rotasına dahil edilebilir.

Ülke genelinde farklı illerde günümüz teknolojilerini barındıran modern müzecilik anlayışına uygun bir şekilde kurulacak masal müzeleri, ziyaretçilere masalların büyüdü dünyasını keşfetme ve deneyimleme fırsatı sunan bir yer olabilir. Masal müzesinde sergilenecek eserler, masalların zengin dünyasını yansıtarak ziyaretçilere eğlenceli ve etkileyici bir deneyim sunmalıdır. Masal karakterlerinin, kahramanların ve kötü karakterlerin büyük boyutlu heykelleri, kuklalar aracılığıyla masal karakterlerinin sergilenmesi, masalların sahnelerini tasvir eden tablolar veya

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. <https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR> (Erişim Tarihi: 10/02/2024)

resimler, masalların orijinal veya nadir baskılarından oluşan bir kitap koleksiyonu müzede sergilenecek eserler arasında akla ilk gelen nesnelerdir. Bunların haricinde masal kitaplarının interaktif bir şekilde sergilendiği bir okuma köşesi de katılımcıların unutulmayacak bir deneyim yaşamasına katkı sağlayabilir. Masal içinde önemli rol oynayan nesnelerin (sihirli lamba, altın kilit, büyülü ayna vb.) replikaları, masalların geçtiği ormanlar, kaleler, köyler gibi ortamları temsil eden minyatür modeller, masal karakterlerinin kostümlerini ve kıyafetlerini içeren bir giysi koleksiyonu ve hatta ziyaretçilere masal kostümleri giyme imkânı sunan bir köşe masalları somutlaştırarak sunma anlamında etkili olacaktır. Özel efektler ve seslendirmelerle desteklenen masal temalı ışık ve ses gösterileri, masal karakterlerinin seslendirildiği interaktif deneyimler ve masalın nasıl ortaya çıktığına dair ziyaretçilere bilgi veren interaktif bir bölüm de teknoloji ve müzecilik faaliyetlerini bir araya getiren etkinliklerden olacaktır. Kurulacak müzelerde yaşayan müze anlayışına uygun çeşitli etkinlikler düzenlemek de mümkündür.

Profesyonel masal anlatıcıları veya yerel hikâyeciler tarafından düzenlenen masal anlatım etkinlikleri ve tiyatro grupları tarafından sahnelenen masal temalı performanslar hem ziyaretçi çekecek hem de masalların tanıtılmasında etkili olacaktır. Masal karakterleri ve sahnelerini canlandıran etkileşimli sergi alanları, masal yazma atölyeleri, özellikle çocuklara yönelik masal karakteri maskeleri, kuklalar veya diğer el sanatları yapımı atölyeleri düzenlenebilir. Ziyaretçilere masal karakteri kostümleri giyerek müzeyi gezebilecekleri tematik günler belirlemek de ilgi çekici faaliyetler arasında olacaktır. Masal kartları, masa oyunları veya bulmacaları içeren oyun alanları ile çocukların keyifli vakit geçirmeleri sağlanabilir. Masal temalı bir kafe, ziyaretçilere masal kahveleri ve atıştırmalıklar sunabilir. Müzelerin bir bölümünde masal karakterleri ve hikâyeleriyle ilgili hediyelik eşyaların satıldığı bir mağaza açılabilir.

Sözlü anlatı geleneği olan masalların ayrılmaz bir parçası olan toplumun yaşayan hafızası olarak da adlandırılan masal anlatıcıları da bu rota için önemli hususlardan biridir. Masal anlatıcılığı, tarih boyunca dünyada değer görmüş bir iş olarak kabul edilmiştir (Ergün, 2014:35). Günümüzde hala bu işi yapan masal anlatıcılarına ulaşarak yaşadıkları yerlerde teknoloji çağıyla birlikte popülaritesini yitirmiş bu geleneği sürdürebilmeleri için gerekli koşullar sağlanmalıdır. *Dünya Masal Anlatma Günü* olarak kutlanan 26 Şubat ya da *Dünya Masal Anlatıcılığı Günü* olarak kutlanan 21 Mart tarihlerinde masal anlatma festivalleri tertip ederek her yaştan insanın bu etkinliklere katılmasını teşvik etmek hem kültürel mirasın korunması hem de turistik

faaliyetlerin canlanması adına yapılabilecek etkili faaliyetlerden bir olacaktır. Bu faaliyetlerin kırsal veya ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde düzenlenmesi ile bölgenin ve bölge halkının ekonomik gelişimine de katkı sağlanabilir.

Günümüzde, kentsel alanlardan farklı olarak kırsal alanlardaki flora, fauna ve kültür bireylerin ilgisini çekmektedir. Türkiye’de bulunan doğal ve kırsal alanların böyle bir rotada kullanılarak turizme katılmasıyla kırsal alanların ekonomik kazancı arttırılabilir. Almanya’da ekonomik potansiyeli zayıf bir bölge olan Reinhard Orman arazisi uygun koşullar sağlanarak turistik faaliyetlere dahil edilmiş ve ekonomik yarar sağlanmıştır (Hemme, 2005:76). Türkiye’de bulunan popüler destinasyonların dışında kırsal ve ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerin Alman Masal Yolu rotasında olduğu gibi masal turizmi rotasına dahil edilmesi faydalı olacaktır.

Almanya’da bulunan kale kalıntılarının, şatoların ve kalelerin masal turizminde kullanıldığı göz önünde bulundurularak Türkiye’de bulunan çeşitli kaleler, kervansaraylar masallarla ilişkilendirilerek cazip hale getirilebilir. Almanya’da Trendelburg Kalesindeki bir kule Rapunzel masalı ile ilişkilendirilerek Rapunzel Kulesi olarak adlandırılmış ve masal rotasına dahil edilmiştir. Bu kulede Rapunzel masalı performansları sergilenerek turistlerin beğenisi kazanılmaktadır. Rapunzel masalının Anadolu masalı varyantının *Mahbub-ı Dilber* olduğu halk bilimi çalışan araştırmacılar tarafından belirlenmiştir (Akkaya, 2019:1069). İki masal karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde masalların ortak olay örgüleri, şahısları ve mekânları olduğu görülmüştür. Rapunzel bir kuleye kapatılırken Dilber bir saraya kapatılmıştır. Bu araştırmadan yola çıkarak Almanya’daki Rapunzel kulesi gibi Türkiye için oluşturulabilecek masal rotasına da bir Mahbub-ı Dilber Kalesi/Sarayı eklemek mümkündür. Bu masalın Adıyaman ilinden derlendiği için kale veya sarayı bu il sınırlarından seçmek daha doğru olacaktır. Mahbub-ı Dilber masalı örneğinde olduğu gibi farklı popüler masalların Anadolu varyantlarının olduğu yapılan halk bilimi çalışmalarıyla tespit edilmiştir. Örneğin Pamuk Prenses-Nardaniye Hanım, Parmak Çocuk- Nohut Oğlan, Külkedisi-Küllü Fatma masalları birbirinin varyantıdır. Daha popüler olan Batı varyantları bilinen masalların Anadolu varyantları farklı etkinliklerle tanıtılarak turistik faaliyetlerde kullanılabilir. Bu masalların popüler versiyonları hemen herkes tarafından bilindiğinden Anadolu versiyonları da ilgi çekici olabilir. Pamuk Prenses masalının en bilindik nesnesi olan kırmızı elma Nardaniye Hanım masalında yerini kırmızı kiraza bırakmıştır. Masalın bu nesnesini kullanarak kiraz bahçeleriyle bilinen yerlere turlar düzenlenebilir, kiraz hasadı Nardaniye Hanım masalı ile

ilişkilendirilerek hasat zamanının festival tadında gerçekleşmesi sağlanabilir. Böyle bir etkinlikte yöre kadınları kirazdan yaptıkları ev yapımı yiyecek içeceklerini satabilir ya da kiraz temalı el işi ürünlerini ziyaretçilerle buluşturabilir. Bu sayede hem turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi hem de yöre halkının ekonomisinin canlanması sağlanmış olur. Pamuk Prenses masalındaki Yedi Cüceler bu masalda yerini Kırk Haramilere bırakmıştır. Kırk Haramiler, Binbir Gece Masallarından alınmış olsa da Anadolu masallarında kullanılarak Türk kültüründe yaygınlaşmıştır. Türk sinemasının bilindik filmlerinden olan *Ali Baba ve Kırk Haramiler* filminin çekildiği İstanbul'da yer alan *Yarımburgaz Mağarası* masal konseptine uygun çevre ve mekân düzenlemesi yapılarak masal turizmi destinasyonlarına kazandırılabilir.

Türkiye'nin UNESCO tarafından kabul edilmiş 20 adet somut olmayan kültürel miras unsurundan ikisi Nasreddin Hoca Fıkraları ve Dede Korkut Masallarıdır. Türkiye kültürü için önemli olan bu iki unsuru yaşatmak ve bilinirliklerini dünya çapına yaymak amacıyla bu unsurların da oluşturulacak masal rotasında kullanılması önemlidir. Türk kültürünün siyasi, askeri, ekonomik, sosyal yönleri ve tarihi ile ilgili önemli bilgiler içeren Dede Korkut Masalları Türk milletinin önemli unsurlarını barındırmaktadır (Narşap, 2019:66). UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras unsuru olarak kabul edilen bu masallara gereken değeri vermek ve nesiller boyu yaşatılmasını sağlamak için bu masallar turizm faaliyetleriyle ilişkilendirilebilir. Kahramanlık ve macera unsurlarını barındıran bu masallar Türkiye'de bulunan kaleler veya kervansaraylarla ilişkilendirilerek masal rotasında yaşatılabilir. Bu masallar, özellikle Orta Asya ve Anadolu coğrafyasındaki Oğuz Türklerinin yaşadığı yerlerle ilişkilidir. Ancak, masalların tam olarak hangi illerde geçtiğini belirlemek zordur, çünkü masalların anlatıldığı bölgeler zaman içinde değişiklik göstermiş olabilir. Ancak, genel olarak Dede Korkut masallarının, Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu bölgelerdeki geleneksel kültür, yaşam tarzı ve tarihi geçmiş, Dede Korkut masallarının konularına büyük etki etmiştir. Dede Korkut masalları, yerel festivaller, etkinlikler ve kültürel organizasyonlarla entegre edilebilir. Turistlere yönelik olarak düzenlenen etkinliklerde, masalların anlatımı, tiyatro gösterileri veya sergiler aracılığıyla sunulabilir. Masalların geçtiği yerleri ziyaret eden turistler, masalların atmosferini ve anlamını daha yakından deneyimleyebilirler. Otel ve restoranlar, Dede Korkut temasını içeren dekorasyon, menü seçenekleri veya etkinliklerle müşterilerine farklı bir deneyim sunabilirler. Bu, konuklara bölgenin kültürüne daha derinlemesine bir bağ kurma fırsatı tanır. Dede

Korkut masalları hakkında eğitici atölyeler ve seminerler düzenlemek, turistlere masalların anlamını daha derinlemesine kavrama fırsatı sunabilir. Bir diğer somut olmayan kültürel miras unsuru olan Nasreddin Hoca Fıkraları da turizm faaliyetlerinde kullanılarak turistlere eğlenceli bir deneyim yaşatılabilir. Nasreddin Hoca'nın hayatıyla ilişkilendirilen Konya, Aksaray ve Eskişehir gibi illere tematik alanlar kurularak buralara turlar düzenlenebilir. Bu turlar, turistlere Nasreddin Hoca'nın mizahi dünyasını keşfetme fırsatı sunabilir. Alman Masal Yolu örneğinde olduğu gibi tiyatro gösterileri, kukla oyunları veya sokak performansları aracılığıyla hikâyeler canlandırılabilir. Nasreddin Hoca temalı restoranlar veya kafeler, turistlere geleneksel Türk mutfağıyla birlikte Nasreddin Hoca'nın mizahi atmosferini sunabilir. Menülerde Nasreddin Hoca fıkralarına göndermeler yapılabilir.

Somit olmayan kültürel miras unsurları arasında yer almasa da yapılan akademik çalışmalardan elde edilen verilere göre en çok bilinen masallar arasında olan Keloğlan Masalları da oluşturulacak bir masal rotasında bulunması gereken masallardan biridir. Türk halk kültürünün önemli bir parçası olan Keloğlan karakteri, zekâsı, cesareti ve mizah anlayışıyla tanınan bir kahramandır. Bu masalların geçtiği yerler tespit edilebilir veya mevcut turistik destinasyonlar bu masallarla ilişkilendirilerek turizm pazarına tekrardan sunulabilir. Örneğin; Kapadokya bölgesi, Keloğlan masallarının geçebileceği bir yer olarak düşünülebilir. Peri bacaları ve eşsiz coğrafyasıyla bu bölge, masalların atmosferine uygun olabilir. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Aksaray ve Konya, Keloğlan masallarının anlatıldığı yerler olarak düşünülebilir. Bu bölgeler, Keloğlan'ın maceralarına sahne olabilecek yerleşim yerleri olarak öne çıkabilir. Keloğlan temalı mevcut parklar yenilenebilir veya farklı illere temalı parklar kurulabilir. Bu parkların güncellenmesinde veya yeni parkların kurulmasında günümüz teknolojilerinin kullanılması ve dijital dönüşümlere yer verilmesi parkların ulaşılabilirliğini ve tanınırlığını arttıracaktır. Dijital ortamlarda da sunulan bilgiler sayesinde ziyaretçiler yerel turizm ofisleri, tema parklarının resmî web siteleri veya güncel turizm haber kaynakları gibi güvenilir kaynaklardan bilgi edinilebilir. Ayrıca, sosyal medya platformları veya temalı parkların resmi iletişim kanalları üzerinden güncel haberleri takip etmek de bir seçenek olabilir. Tema parkları genellikle ziyaretçilere çeşitli eğlenceli deneyimler sunar, bu nedenle benzer bir konseptte bir parkın varlığı durumunda, ilgi çekici ve eğlenceli bir turistik destinasyon olabilir. Keloğlan tema parkının resmi bir web sitesi oluşturulabilir. Bu web sitesi, park hakkında bilgiler, etkinlikler, bilet fiyatları, ziyaretçi rehberi ve online bilet satışı gibi

bilgiler içerebilir. Mobil uygulama, ziyaretçilere park içinde navigasyon, etkinlik takvimi, mobil bilet satın alma ve diğer interaktif özellikler sunabilir. Web sitesi veya mobil uygulama üzerinden, ziyaretçilere sanal turlar veya 360 derece videolar sunularak parkın atmosferini online olarak deneyimlemeleri sağlanabilir.

Alman Masal Yolunda dikkat çeken unsurlardan biri de doğal güzellikleriyle rotayı süsleyen yürüyüş ve bisiklet parkurlarıdır. Türkiye'deki doğa yürüyüşü parkurları, masallarla ilişkilendirilebilir ve bu, parkurları ziyaret edenler için benzersiz bir deneyim sunabilir. Doğa yürüyüşü parkurları, masallara dayalı tematik rotalarla zenginleştirilebilir. Her rota, bir masalın konseptine veya karakterine odaklanabilir. Örneğin, bir rota "Keloğlan Masalı Rotaları" adı altında tasarlanabilir. Parkurlar üzerine yerleştirilecek masal panoları ve işaretleri, yürüyüşçülere masalın bir bölümünü veya karakterlerini anlatarak parkur boyunca etkileşimli bir deneyim sunabilir. Belirli bir noktada "Masal Anlatımı" etkinliği, rehber eşliğinde yapılan masal anlatımları gibi aktiviteler düzenlenebilir. Parkur boyunca yerleştirilecek sanat eserleri veya heykeller, masal karakterlerini veya sahnelerini canlandırarak ziyaretçilere görsel bir deneyim sunabilir. Parkurların üzerinde veya yanında masal piknik alanları oluşturularak ziyaretçilere açık havada masal okuma veya anlatma imkânı sağlanabilir. Bu tür etkinlikler sayesinde hem edebiyat turistlerinin hem de doğa turistlerinin istekleri gerçekleştirilmiş olacaktır.

Görüldüğü üzere zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip Türkiye'de masal turizmine uygun alanlar geliştirerek bir masal yolu oluşturmak mümkündür. Türkiye'nin hemen hemen bütün coğrafi bölgelerinde bu rotayı oluşturmaya uygun yerler mevcuttur. Marmara Bölgesi'nde, masal kaleleri ve efsanevi mağaralar, tarihi kaleler, Türk masallarına ilham veren efsanelerin ve kahramanların izlerini taşımaktadır. Kapadokya'nın peri bacaları ve mağara evleri, bir masal diyarını andırmaktadır. Burada Türk masallarındaki periler, ejderhalar ve sihirli yaratıklarla ilişkilendirilen mekânlar oluşturmak mümkündür.

Türkiye'nin Ege kıyıları boyunca seyahat ederken, denizkızları ve denizaltı krallıklarıyla ilişkilendirilen yerleri ziyaret edilebilir, efsanelere konu olan koylar ve adalar keşfedebilir. Doğu Anadolu'nun dağlık bölgelerinde, Türk masallarındaki kahramanlık masallarına konu olan efsanevi dağlar ve kaleler ziyaret edilebilir ve Deli Dumrul gibi kahramanların efsanelerine dair hikâyeler dinlenebilir. Bu bölgede yer alan eski kervansaraylar, masalların geçtiği önemli mekânlardan biridir. Akdeniz'in turkuaz sularıyla çevrili sahillerinde, Türk masallarındaki hüznü aşk hikâyelerine konu olan

yerler ziyaret edilebilir. Karadeniz'in yeşil ormanları, efsanevi masallara ve mitlere ilham vermiştir. Bu bölgede gezerek masal ormanları olarak adlandırılan gizemli yerler ve yöresel efsaneler keşfedilebilir. Güneydoğu Anadolu'nun geniş kırları ve sazlık gölleri, efsanevi masalların geçtiği yerlerden bazılarıdır. Bu bölgede, Türk masallarının doğal ve kültürel mirası keşfedilebilir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Edebiyat turizmi kapsamında gerçekleştirilen masal turizmi faaliyetleri Alman kültürünün ayrılmaz bir parçası ve gurur kaynağı olan Grimm Kardeşlerin derlediği masalların izinde Alman Masal Yolunda yıl boyu başarılı bir şekilde yürütülmektedir. Yerli ve yabancı turistler tarafından yıl boyu ziyaret edilen bu rota *Romantik Yol* ile birlikte Almanya’da en çok ziyaret edilen tatil rotasıdır (Šinko, 2017: 33-34). Alman Masal Yolu, çok çeşitli turistik cazibe merkezleri sunduğu için turistler arasında giderek daha popüler hale gelmektedir. Rota, tüm yıl boyunca aktiftir ve bu da onu iyi bir destinasyon haline getirmektedir. Alman Masal Yolu masalları sunmasına rağmen, sadece çocuklar arasında değil, yetişkinler arasında da popülerdir. Bu çalışma, Alman Masal Yolu turistik rotasını detaylarıyla inceleyerek Türkiye’nin masal mirasını ve doğal güzelliklerini bir araya getiren bir masal rotası önerisi sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılarak incelemeler yapılmış, veriler analiz edilmiştir. Yapılan çalışma ile Alman Masal Yolu rotasının kuruluşu, rotayı oluşturan unsurlar ve bu rotada yürütülen faaliyetler incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Alman Masal Yolu rotasından yola çıkarak Türkiye’de de bir masal rotası oluşturmanın mümkün olduğu görülmüştür.

Zengin ve köklü bir geçmişin yanında sahip olduğu doğal güzellikler ve iklim koşulları Türkiye’de bir masal rotası oluşturmayı mümkün kılmaktadır. Somut olmayan kültürel miras unsurlarından olan masallar Türkiye coğrafyasında yüzyıllardır varlığını sürdürmektedir ve bu masallar rotanın temelini oluşturmalıdır. Türk sahası masallarını derleyen Atatürk Kültür Merkezi projesi, bu rotanın kaynaklarını belirlemek için ideal bir başvuru noktası olabilir. Belirlenen masallar, farklı bölgelerdeki önemli mekânlarla ilişkilendirilerek rotanın temelini oluşturabilir. Rotanın başarılı olabilmesi için ulaşım, konaklama ve diğer turistik altyapıların sağlanması önemlidir. Ayrıca, kültürel etkinliklerin ve turistik faaliyetlerin düzenlenmesiyle masal destinasyonları, yerel kültürün ve geleneklerin tanıtılması için bir platform olabilir. Türkiye’de masallardan ilham almış mevcut turistik destinasyonlar da rotaya entegre edilebilir. Mevcut masal konseptli parklar ve müzeler, rotanın çeşitlendirilmesinde kullanılabilir. Ayrıca, ünlü masal araştırmacılarına ve yazarlarına onurlandırma yapmak adına heykeller ve müzeler oluşturulabilir. Türkiye genelinde modern müzecilik anlayışına uygun masal müzeleri kurularak ziyaretçilere masalların büyüdü dünyasını deneyimleme fırsatı sunulabilir. Bu müzelerde interaktif sergiler, masal karakteri kostümleri, masal kitapları ve çeşitli etkinliklerle zengin bir deneyim sağlanabilir. Çalışma, turistik masal rotası

oluşturulması için kullanılacak masalların belirlenmesinden başlayarak, kültürel etkinliklerin düzenlenmesine kadar bir dizi öneri sunmaktadır. Bu öneriler, Türkiye'nin zengin kültürel mirasını ve masallarını turizmle buluşturarak sürdürülebilir turizm faaliyetlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde turistik bir masal rotası oluşturulması öneriliyor. Almanya'da bulunan Masal Yolu'nun Türkiye'de benzer bir rotaya dönüştürülmesi, bu masal rotasının kırsal ve ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde düzenlenmesi, doğal güzelliklerle süslenmiş yürüyüş ve bisiklet parkurlar oluşturulabilir. Ayrıca, UNESCO tarafından kabul edilmiş kültürel miras unsurları olan Nasreddin Hoca Fıkraları ve Dede Korkut Masalları ile Türk halk kültürünün önemli bir parçası olan Keloğlan Masallarının da masal rotasına dahil edilmesi ve bu masalların turistik faaliyetlere entegre edilebilir. Bu çerçevede, masal temalı etkinlikler, temalı parklar, restoranlar ve diğer turistik destinasyonlar aracılığıyla masal turizminin geliştirilmesi ve Türkiye'nin kültürel zenginliklerinin turistlere daha etkili bir şekilde tanıtılması önerilmektedir.

Masallardan ilham alınarak oluşturulacak *Türk Masal Yolu* rotası, Türk masallarının zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtarak Türkiye'nin doğal ve kültürel zenginliklerini keşfetmek isteyen ziyaretçilere farklı bir deneyim sunacaktır. Bu rotanın, ülkenin zengin kültürel birikimini daha çekici hale getirerek yerel ekonomiye katkı sağlayacağı da düşünülmektedir. Alman Masal Yolu çalışmalarını yürüten derneğin 1975 yılından bu yana aktif olarak faaliyet gösterdiğini göz önünde bulundurarak böyle bir projenin başarılı olması için illerde bulunan Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve gönüllü halkın birlikte özverili ve uzun soluklu bir çalışma yürütmesinin gerekli olduğu unutulmamalıdır. Masalların belirlenmesinde, uygun mekânların seçilmesinde ve düzenlenecek etkinliklerin kararlaştırılmasında tüm paydaşların etkin katılımı ve çabası önemlidir. Oluşturulacak rotanın reklam ve tanıtım faaliyetlerinde daha kısa zamanda daha büyük kitlelere ulaşabilmek açısından dijital ortamların ve sosyal medyanın kullanımı önemlidir. Bu rotayı tanıtan ve etkinlikler hakkında bilgi veren kullanımı kolay, farklı dil seçeneklerini barındıran bir web sitesi tasarlanması ve rotanın tanıtımı için sosyal medya hesaplarının oluşturulması önemlidir. Ulusal düzeyde yapılacak tanıtım faaliyetlerinin geniş bir alana yayılması ve öncelikle Türk masallarını daha bilinir hale getirilmesi amacıyla farklı kuruluşlarla iş birliği yapılarak hareket edilmelidir. Örneğin okullarda öğretmenlerin rehberliğinde Türk masalları okuma saatleri düzenlemek, yayın kanallarında Türk masallarını tanıtan röportaj ve programlar yayınlamak, afiş ve

broşürler tasarlamak bu amaçla düzenlenebilecek etkinlikler arasındadır. Yeni nesil, teknoloji ve internet kullanımıyla popüler kültürün etkisi altında kalarak yabancı menşeli masalları daha çok tanımaktadır (Özünel, 2011:61-62). Okulların oluşturulacak Türk Masal Yolu rotasında düzenleyeceği kültürel gezilerle yeni nesil, kültürel mirasını daha çok tanıyacak ve Türk masallarının bilinirliği artacaktır. Kültürel kazanımların yanı sıra popüler turistik destinasyonlar arasında olmayan farklı bölgeler bu rotaya entegre edilerek bu bölgelerin turistik cazibe merkezi haline gelerek ekonomik açıdan canlanması sağlanacaktır. Masal turizmi faaliyetlerinin ziyaretçilere farklı seçenekler sunarak unutulmaz deneyimler yaşatacağı ve sürdürülebilir turizme de katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

Türkiye’de masal turizmi konusunda yapılan bir çalışma olmadığından bu çalışmanın literatürdeki bu boşluğu doldurmaya katkı sağlayacağı ve yeni çalışmalar için fikir olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada Türkiye illerinin hepsini kapsayacak şekilde genel bir masal turizmi rotası oluşturulmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Yapılması muhtemel çalışmalarda araştırmacılar Türkiye’nin belli bir bölgesi üzerinde çalışarak daha detaylı bir rota önerisinde bulunabilirler.

KAYNAKLAR

- Acar, K., 2019, Turizm tanıtım broşürlerinin edebiyat bağlamında analizi, Doktora Tezi, *Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Batman.
- Aday, E. ve Akçaalan., H., 2018, Masalları yeniden işlevsel kılmak: “masal evi” projesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 237-246.
- Akkaya, S., 2019, Bir masal karşılaştırması: Rapunzel ile Mahbub-I Dilber. *Turkish Studies Language and Literature*, 14 (4), 1669-1686.
- Akoğlan Kozak, M., ve Bahçe, S., 2009, Özel ilgi turizmi, *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Aksöz, M. ve Balcı, U., 2023, Disiplinlerarası bir tür olarak gezi yazıları, 4. *International Istanbul Current Scientific Research Congress*, Proceedings Book, 333-338.
- Aksöz, M., 2020, Vecihi Timuroğlu’nun Fırat’a masallar kitabı masal mıdır? *The Journal of Academic Social Science Studies*, 13(79), 113-129.
- Aksöz, M. ve Balcı, U., 2023, Disiplinlerarası bir tür olarak gezi yazıları, 4. *International Istanbul Current Scientific Research Congress*, Proceedings Book, S. 333-338.
- Aksöz, M., 2023, Külkedisi masalının internet ortamındaki değişimleri, *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6 (1), 29-36.
- Aksöz, M. ve Balcı, U., 2023, Masal edebiyat türünün internet sitelerindeki Türkçe tanımlanması, *4th International Istanbul Current Scientific Research Congress*, Proceedings Book, 323-332.
- Aktemur, C. ve Balcı, U., 2022, Book fairs in the context of literary tourism: an example of İstanbul and Frankfurt book fairs, *13th International Congress on Current Debates in Social Science*, İstanbul, Ijopec Publication, 43-49.
- Alangu, Tahir., 1969, Billur köşk masalları, *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Aliağaoğlu, A. ve Narlı, M., 2011, Edebî miras turizmi ve Türkiye’de edebî mekânlar, *Bilig*, (60), 1-18.
- Altuntop, V., 2019, Kültür turizmi çalışmalarının bibliyometrik analiz tekniği ile incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Andersen, A. S., Hauggaard-Nielsen, H., Christensen, T. ve Hulgaard, L., 2023, Interdisciplinary perspectives on socioecological challenges, Routledge.
- Apak, F. T., 2018, Halk bilimi müzeciliğinde yeni bir müze önerisi: kırk odalı masal müzesi, *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 8(14), 179-194.

- Arıcı, A. F., 2010, Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 159-169.
- Arıcı, A. F., 2018, Eğitsel yönleriyle Nasreddin Hoca fıkraları: Bir içerik analizi, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 602-621.
- Arslan, B., Turizmde hikâye anlatımının yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme, *Karadeniz Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-56.
- Arslan, Z. ve Balcı, U., 2023, Edebiyat turizmi bağlamında kitap köylerine genel bir bakış, İçinde: Ed. Balcı, T., Öztürk, A. O. ve Aksöz, M. Schriften zur Sprache und Litratür VII, *Çizgi Kitabevi*, Konya, 345-362.
- Arslan, T. E., 2023, Doğu'dan Batı'ya masalın serüveni: dünya masalları (2 cilt). İçinde: Ed. Prof. Dr. Fatma Ahsen Turan, Prof. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy ve Doç. Dr. Şengül Demirel, *Nobel Kültür Yayınları*, 2022.
- Asker, Ş., 2023, Türk yayıncılığının dışa açılımı: uluslararası kitap fuarlarında onur konukluğu, Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi*, İstanbul.
- Aybek, B. P., 2021, Edebiyat ve ekonomi ilişkisi kapsamında kitap fuarları, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı*, Ankara.
- Aydın, A. U., Güdül, A., Özkan, A., ve Özkan, I. A., 2022, Edebiyat temalı oteller: topsis incelemesi, *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 6(3), 182-196.
- Aymankuy, Y., Yakut Aymankuy, Ş., Kütüklü, D. ve Demir, B., 2023, Çocuklu ailelerin masalların konaklama işletmelerinde kullanılmasına dair görüşleri, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(50), 807-828.
- Aytaç, G., 2012, Yeni çağ Alman edebiyatı, *Doğu Batı Yayınları*, Ankara.
- Aytas, G., 2006, Edebî türlerden yararlanma, *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169).
- Beeton, S., 2009, Ekrandan alana: Filmin turizm ve rekreasyon üzerindeki etkisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 230-239.
- Bendix, R. ve Hemme, D., 2004, Märchen, tourismus, lebenswelt. ein forschungsjekt des instituts für kulturanthropologie/europäische ethnologie, *Georgia Augusta. Wissenschaftsmagazin der Georg-August-Universität Göttingen*, 3, 94-100.
- Balcı, U., 2017, Kursbuch zur prüfung öabt, *İjopeç Publication*, London.
- Balcı, U. ve Dilek, S. E., 2021, Edebiyat turizmi (kavramlar- türler- örnekler), *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Balcı, U. ve Yiğitoğlu, B., 2023, Auf den spuren der dichter-straßen als literaturräume im öffentlichen bereich, İçinde: Ed: Nihan Demiryay; International Research in Education Sciences V, *Eğitim Yayınevi*, İstanbul, 113-125.
- Binyazar, A., 2010, Toplum ve edebiyat. *Can Yayınları*, İstanbul.

- Bottigheimer, R. B., 2010, Fairy tales: a new history, *State University of New York Press*, New York.
- Busby, G. ve Klug, J., 2001, Movie-induced tourism: The challenge of measurement and other issues, *Journal of Vacation Marketing*, 7(4): 316-332.
- Buch, W., 2003, Masal ve efsane üzerine, Çev. Ali Osman Öztürk, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Ögüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, *Milli Folklor Yayınları*, Ankara, 304-313.
- Butler, R., 2000, Literary tourism, İçinde: Jafar Jafari (Ed.), *Encyclopedia of Tourism*, Routledge, London,
- Büyükşalvarcı, A., Sercan, A. ve Çınarlı, E., 2019, Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında tema parklar: Konya örneği, *International journal of social humanities sciences research*, 6(36), 1198-1210.
- Çalışkan, A., 2016, Edebiyat teorisi nedir?, *Studies of The Ottoman Domain (Osmanlı Hakimiyet Sahası Çalışmaları)*, 6(11), 1-26.
- Çevik, M., 2008, Türkiye’de batı masalları ve çocuklarımız, *Gazi Türkiyat Dergisi*, (3) 115-130.
- Çevik, S., 2018, Kurgusal mekânlarda edebiyat turizmi deneyimi: “Masumiyet Müzesi” örneği, *Art-e Sanat Dergisi*, 11(22), 302-337.
- Çetin Efe, Ş., Çocuk edebiyatı kapsamında çizgi romanlaştırılan dede korkut hikâyelerinin yapı ve eğitsel değerler yönünden incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Zonguldak.
- Çıblak, N., 2008, Teknoloji çağında kültürel miras olan masalların korunması, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 39-50.
- Çıraklı, M. Z., 2010, Edebî türler: Kuramdan soruna, *Hece Dergisi*, (161), 78-84.
- Çimen, H., 2013, Turizm ve edebiyat etkileşimi üzerine, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (17), 79-85.
- Danacı, F. E., 2010, Kültürlerarası etkileşimdeki rolü açısından kırmızı başlıklı kız masallarının çevirileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirer, D., 2015, Kültürel mirasın sürdürülebilirliği kapsamında edebiyat turizminin yönetici ve tüketici perspektifinden değerlendirilmesine yönelik bir araştırma Yüksek Lisans Tezi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Düzce.
- Demiryay, N. ve Balcı, U., 2022, Alman demokratik cumhuriyeti edebiyatı bağlamında “yazar ve edebiyat müzeleri”, *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 70-81.
- Duman, M., 2012, Halkın kahramanı Nasreddin Hoca Timur’a karşı, *Folklor/Edebiyat*, 18(69), 59-70.

- Ekici, M., 2015, Türk dünyası masal araştırma yöntemleri ve masallardaki bazı değerler, *Türk Dünyası Masal Araştırmaları (Tastarakay'dan Keloğlan'a)*, Editör: İsa Özkan, Ankara, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, 211-230.
- Erdiken, M., 2022, Edebî turizmde eser odaklı araştırmalara yönelik bağlamsal bir yaklaşım, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Ergün, B. ve Yıldırım, H. M., 2021, Edebiyat turizmi: Kazdağları üzerine bir inceleme, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 18(2), 293-316.
- Evren, S., 2018, Bir edebiyat festivali modeli: read my world, *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, (4), 77-81.
- Gao, R., 2022, Interdisciplinary research: Thoughts and strategic layouts, *Interdisciplinary Materials*, (1), S. 6–10.
- Giddens, A., 2010, Modernliğin sonuçları (Çev: E. Kuşdil), *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.
- Ginigen, D. ve Balcı, U., 2023, “Sözcüklerin rotası” edebiyat festivali: katılımcılarının festivale dair kalite ve değer algıları, İçinde: Muharrem Tosun ve Coşkun Doğan. *Kültürlerarasılık ve Dil*, *Paradigma Yayınevi*. Çanakkale, 79-96.
- Gümüş, M. ve Dilek, S.E., Kültürel miras ve turizm (disiplinlerarası yaklaşım), Detay Yayıncılık, Ankara, 5-22.
- Gürcan, H. İ., 1994, Türk kitap yayıncılığında genel durum, *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 13(13), 155-172.
- Gürsoy, Y., 2019, The example of Herta Müller, a nobel literature prize author, in the relationship of tourism and literature, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 348-355.
- Ergüt, H. M., 2020, Ignác Kúnos' un derlediği Türk masalları'nın Propp metoduyla incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Hemme, D., 2005, Landscape, fairies and identity: Experience on the backstage of the fairy tale route, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3(2), 71-87.
- Işık, M. ve Balcı, U., 2023, Mezarlık turizmi bağlamında yazar mezarları: bir rota önerisi, *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Issue-1), 1-19.
- İnan, F., 2018, Dünyadaki örnekleri bağlamında edebî belleğin korunması ve İstanbul'da bulunan edebiyat konulu müzelerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Järv, R., 2010, Fairy tales and tourist trips, *Fabula*, 3(51), 281-294.

- Johnson S., Bos L. ve McCabe S., 2015, Learning never goes on holiday: an exploration of social tourism as a context for experiential learning, *Current Issues in Tourism*, 9(18), 859-875.
- Karaduman, S., 2016, Nesne düzeni ve imge tasavvuru bağlamında sanatsal bir kurgu olarak masumiyet müzesi Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, İzmir.
- Karakök, E. Ç. ve Çakmak, A., 2021, Sinema ve dizi filmlerde kültür ve mekân algısının turizme etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 199-219.
- Karlık, Ö., 2009, From the “author” to the “reader”: visiting literary house-museums in Istanbul, Yüksek Lisans Tezi, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi*, Ankara.
- Kervankiran, İ., 2014, Dünyada değişen müze algısı ekseninde Türkiye’deki müze turizmine bakış, *Electronic Turkish Studies*, 9(11), 345-369.
- Kolaç, E., 2009, Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi, *Milli Folklor*, 21(82), 19-31.
- Koraş, G. E., 2019, Grimm kardeşler ve Andersen masallarında cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi*, Sakarya.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M., 2020, Genel turizm ilkeler-kavramlar, *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Kozak, N., 2011, Disiplinlerarası bir alan: Turizm, *e-Gazete Anadolu*. <https://egazete.anadolu.edu.tr/kampus/27273/disiplinlerarasi-bir-alan-turizm>.
- Köse, A., 2020, Grimm kardeşler ve masal. [Erişim Tarihi: 10/12/2023]. https://www.academia.edu/105873881/Grimm_Karde%C5%9Fler_ve_Masal
- Snyder, L. L., 1951, Nationalistic aspects of the Grimm Brothers’ fairy tales. *The Journal of Social Psychology*, 33(2), 209-223.
- Mansfield, C., 2015, Researching literary tourism, *Shadow Books and Media*, Bideford.
- Moran, B., 1981, Edebiyat kuramları ve eleştirisi, *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Meriç, C., 1998, Kırk Ambar (Cilt 1), *İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Narşap, M., 2019, Türk kültür tarihinde Dede Korkut hikâyelerinin yeri ve önemi, *Genç Kalemler Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 66-69.
- Nilgün, A. ve Coşkun, B., 2023, Kültürel rota geliştirilmesi: Evliya Çelebi’nin izinde İzmir, *Milli Folklor*, 18(137), 111-122.
- Oğuz, M. Ö., 2008, Masallar, *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü*, Ankara.

- Özünel, E. Ö., 2011, Yazının izinde masal haritalarını okuma denemesi: masal tarihine yeniden bakmak, *Millî Folklor*, 23(91), 60-71.
- Özdemir, N., 2009, Turizm ve edebiyat, *Millî Folklor*, 21(82), 32-49.
- Özdemir, N., 2011, Edebiyat ve ekonomi kültürel ekonomik bir alan olarak edebiyat, *Millî Folklor*, 23(91), 101-114.
- Öztürk, A. O., 1996, Johannes Chiltberger'in naklettiği bir "olayın" masal-efsane ilişkisi açısından değerlendirilmesi, *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 19(217), 12-15.
- Öztürk, A. O., 2007, Yabancı dil eğitimi bölümlerinde edebiyat öğretimi, *Anı Yayıncılık*, Ankara.
- Öztürk, A. O., 2008, Masalları uyutmak, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 494-499.
- Öztürk, A. O., 2017, Oğuz Tansel masallarının derin kökleri üzerine bir örnek: mavi gelin masalı, *Turkish Studies*, 12(7), 311-322.
- Öztürk, A. O. ve Sakaoğlu, S., 1992, "Pflegerl, b. es war einmal - es war keinmal Türkische volksmärchen, *Eren Yayıncılık*, İstanbul, 31(4), 311-313.
- Paslı, M. M., 2022, Edebiyat turizmi kapsamında Ankara Mehmet Akif Ersoy edebiyat müze kütüphanesinin değerlendirilmesi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 63-72.
- Pehlivan, R., 2008, Lisans düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrencilerin sektör ile ilgili tutumlarının mezuniyet sonrası kariyer seçimine etkisi, Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Polat, S. A. ve Batman, O., 2010, Efsanelerin turistik çekicilik üzerine etkileri: profesyonel turist rehberlerine yönelik bir araştırma, *Social Sciences*, 5(4), 367-395.
- Polat, M., 2021, Yedi güzel adam edebiyat müzesinin kültür ve edebiyat turizmi kapsamında değerlendirilmesi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 645-658.
- Richards, G., 2018, Cultural tourism: a review of recent research and trends, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (36), 12-21.
- Sakaoğlu, S., 1973, Gümüşhane masalları, metin toplama ve tahlil, *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, Ankara.
- Sakaoğlu, S., 1999, Masal araştırmaları, *Akçağ Yayınları*, Ankara.
- Sakaoğlu, S., 2009, Masalların oluşumu üzerine farklı bir yaklaşım, *Millî Folklor*, 21(84), 13.

- Saltık, O., 2019, Masalların eğitimdeki yeri, *Türkçe Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı Kurultayı*, 461-466.
- Saluk, R. G., 2018, Menzel'in dilinden billur köşk masalları, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(1), 41-51.
- Starčević, L. S., 2019, (Master Thesis), Fairy tale tourism Expectations and experiences of different age groups in Ivana's House of Fairy Tales, *Tom Sintobin Üniversitesi*.
- Seaton, A.V., 1996, Hay on Wye, the mouse that roared: book towns and rural tourism, *Tourism Management*, 17(5), 379 385.
- Seyidoğlu, B., 1985, Masal, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* 6, İstanbul.
- Šinko, S., 2017, Deutsche märchenstraße-eine welt, in der märchen wahr werden, Yüksek Lisans Tezi, *Mariboru Üniversitesi*.
- Sidorsky, P. G., 1990, Along the German fairy-tale road, *Childhood Education*, 66(3), 151-154.
- Sutherland, J., 2018, Edebiyatın kısa tarihi, (Çev: T. Göbekçin) (2. Baskı), *Alfa Yayınevi*, İstanbul.
- Şenol, O., 2021, Edebî miras turizmi destinasyon imajı ilişkisi: Aşıyan müzesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyon.
- Tanrıverdi, G., 2021, Gürcü – Türk masallarının karşılaştırmalı incelenmesi ve Gürcü masallarının Türkçe çevirisi, Yüksek Lisans Tezi, *Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Düzce.
- Snyder, L. L., 1951, Nationalistic aspects of the Grimm Brothers' fairy tales, *The Journal of Social Psychology*, 33(2), 209-223.
- Tırıl, A., 2018, Bir özel ilgi turizmi olarak edebiyat turizmi ve Türkiye'nin edebiyat turizmi potansiyeli, *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 2(2), 161-184.
- Türkan, K., 2015, Türk dünyası masallarından yansıyan şaman olgusu, *Bilig*, (74), 219-238.
- Türker, A. ve Çelik, İ., 2012, Somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler, *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9), 86-98.
- Türker, A., Kurt, S. ve Özeltin Türker, G., 2016, Fakelore ve folklorizmin turizm ile ilişkisi üzerine kavramsal bir inceleme, *Turan Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(31), 7-16.
- Ulutaş, M. ve Batur, Z., 2020, Keloğlan masallarında tutum ve davranışlar: anne-çocuk ilişkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 2148-2155.

- UTMK, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2022a. [Erişim Tarihi: 10/08/2023] <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-Kültürel-Miras-Listeleri>
- Uygur, S. M., Demirer, D. ve Hatırnaz, A., 2017, Turizm pazarlamasında alternatif bir araç olarak hikâyelerin kullanımı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 42(5), 34-42.
- Uz, S., 2010, Kişisel mekanların müzeleştirilmesi: Burgazada Sait Faik Abasıyanık evi örneği'nin irdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Wach, E. ve Ward, R., 2013, Learning about qualitative document analysis, *IDS Practice Paper In Brief*, 1-13.
- Witchel, H., 2022, Interdisciplinary research in physiology: Insights into the physiological society's (uk) report on "the future of interdisciplinary research beyond ref 2021", *The FASEB Journal*, 36(1).
- Yanmaz, P., 2006, Turizm tanıtımında sinemanın rolü, Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.
- Yardımcı, A. ve Balcı, U., 2023, Edebiyat turizmi konulu akademik yayınların bibliyometrik analizi, *14th International Congress on Current Debates in Social Science*, Tbilisi, Georgia, Abstracts & Proceedings, 225-234.
- Yardımcı, A., 2023, Edebiyat turizmi alanında Türkiye'de yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi, Yüksek Lisans Tezi, *Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Batman.
- Yeşil, Y., 2015, Türkiye'de masal üzerine yapılan çalışmalar, *Ttastarakay'dan Keloğlan'a Türk Masalları Uluslararası Sempozyumu*, 597-616, *Simferepol*, Ukraine.
- Yıldırım, M. Ö., 2021), Edebiyat diplomasisi: Ttürkiye'de kamu diplomasisi aracı olarak edebiyat, *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi*, (6), 14-40.
- Yılmaz, B. H., 2013, Masalların dönüşü, masalların dönüşümü: çağdaş Türk edebiyatında Grimm masallarının metinler arası kullanımları (Murathan Mungan örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Zipes, J., 2012 The irresistible fairy tale: The cultural and social history of a genre, *Princeton University Press*. New Jersey.
- Zipes, J., 2019, The evolution of folk-and fairy tales in Europe and North America, *Teaching Fairy Tales*, 34-53.
- Zengin, D., 2011, Alman edebiyatı 19. yüzyıldan günümüze kadar edebî devirler, önemli yazarlar, eserleri ve eserlerden okuma parçaları, *Pelikan Yayınları*.

Zengin, E., 2010, Türk-Alman edebiyatına tarihsel bir bakış ve bu edebiyata ilişkin kavramlar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12(12), 329-349.

İnternet Kaynakları

http://www.masalsatosu.com/sayfalar.php?sayfalar_id=1

<https://aecom.com/wp-content/uploads/documents/reports/AECOM-Theme-Index-2022.pdf>

<https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/35683/365824>

https://en.wikipedia.org/wiki/Deutsche_Sagen

<https://gezilmesigerekenyerler.com/sehzadeler-parki-tanitimi-manisa>

<https://merkezezefendi.bel.tr/haber.aspx?haber=cocuklarin-ve-ailelerin-vazgecilmezi-masal-parki>

<https://osmangazi.bel.tr/tr/haber/dunyaca-unlu-masal-kahramanlari-osmangazide>

<https://pixabay.com/tr/photos/bremen-mızıkacıları-heykel-3538451/>

<https://www.efteling.com/en/about-efteling/world-of-wonders>

<https://www.iienstitu.com/blog/masal-turleri>

<https://www.kartal.bel.tr/KulturSanat/MasalMuzesi>

<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/yasayan-kulturel-hazine-muzesinin-gonullu-rehber-ogrencileri-410198.html>

<https://hacibayram.edu.tr/thbmer/ankara-sokum-muzesi?lang=tr-TR>